

פרק ז'

הלכה א-ב-ג

א. מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר (ויקרא יט ל) (ויקרא כו ב) "ומקדשי תיראו". ולא מן המקדש אלה ירא אלא ממי שצוה על יראתו.

ב. ואי זו היא יראתו לא יפנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפנדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצוררין לו בסדינו ואין צריף לומר שאסור לרק בכל הר הבית אלא אם נזדמן לו רק מבליעו בכסותו: ולא יעשה הר הבית דרך שיפנס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ. ולא יפנס לו אלא לדבר מצוה.

ג. וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל. לפיכך היו שואלין לו מה לה מקיף על השמאל. שאני אבל. השוכן בבית הגנה ינטמה. שאני מגדה. השוכן בבית הגנה יתן בלבבו ותשמע לדברי חבריו ויקרבוה:

שלחין סנדליהון תחת תחת האגף של הר הבית הדא אמרה שלא קדשו תחת האגף של הר הבית ע"כ:

כסף משנה

מצות עשה ליראה מן המקדש וכו' ולא מן המקדש אתה ירא וכו'. בפרק קמא דיבמות (דף ו'):

אור הישר

מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו. עיין בתשובות עין יצחק חלק או"ח סי' ט"ו אות מ"ם.

ב. ואיזהו יראתו וכו' עד אלא יקיפו מבחוץ. שם ובפרק הרוואה (דף נ"ד). ומ"ש ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה. בפרק בני העיר (דף כ"ח:) אמרינן הכי לגבי בית הכנסת וכ"ש לבית המקדש:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

מצות עשה ליראה מן המקדש וכו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל זה מבואר בכתוב ובפ"ק דיבמות ן' ע"ב] ובפ' הרוואה [ברכות נ"ד ע"א]:

ג. וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין וכו' עד ויקרבוך. בפרק שני דמדות (משנה ב') וכו':

משנה למלך

ולא מן המקדש אתה ירא וכו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל גז"ש כדי שלא יאמר אדם מה יראה שייך מן העצים או מן האבנים. לכך אמרו שאין אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו:

או במנעל שברגליו וכו'. תנן בפ"ו דשבת בית קבול כתייתים טמא סמוכות שלו יוצאין בהם בשבת ונכנסים בהם בעזרה כסא וסמוכות שלו כו' ואין נכנסים בהם בעזרה ולא ידעתי אמאי השמיט רבינו חילוקי דינים אלו. בירושלמי פ"ז דפסחים רבנן

פרק ז' הלכה א-ג

דה"ק דווקא כשהוא מבחוץ אסור משא"כ כשנושא בצנעא שרי וכמש"כ התוס' בפסחים ז' א' יעו"ש אמנם שם בש"ס איתא ולא במעות הצרורים לו בסדינו ובאפונדתו מופשלת לאחוריו. לרש"י ניהא יותר ולרבינו צ"ל דה"ק שהיא מופשלת לאחוריו מלמעלה על הבגדים ואין לו בגד אחר מלמעלה ויותר נראה לומר כי גרס בש"ס דידן כמו שהוא בתוספתא וירושלמי וכבר העירותי מזה בחי' בברכות שם ועי' ב"מ כ"ו א' תוס' ד"ה בהר וכו' שחילקו בענין אחר בזה וכתבו דבאמת כשאוחז המעות בידו שרי ורק בצרורות בסדינו אסור יעו"ש היטיב ודע דמדלא הזכירו התוס' שם הא דפונדתו י"ל דמפרשים כפי' רבינו א"נ י"ל דס"ל דפונדתו אסור אפי' בלא מעות רק כיון שהוא מיוחד למעות נראה שהוא הולך לעסקיו והרי הוא דרך בזיון וצ"ע בזה וע"ע שבת ק"כ א' בפירש"י ורבינו שהולכים כ"א לשיטתו.

ועיין במל"מ שתמה למה לא הביא הא דאיתא בשבת ס"ו א' סמוכים שלו יוצאים בהם בשבת ונכנסים בהם בעזרה כסא וסמוכות שלו וכו' ואין נכנסים בהם בעזרה יעו"ש ואני אוסיף לתמוה על לשון המשנה דשם למה נקט התם לעזרה לנקוט רבותא יותר דאף להר הבית אסור ויש לעיין בזה.

והנה רבינו לא הביא זה ג"כ בהל' שבת פי"ט יעו"ש והטעם נראה פשוט כי הוא מפרש כסא וסמוכות שלו לא קאי זה על כסא של הקיטע כמש"כ רש"י רק הוא מפרש דמיירי בכסא דעלמא וסמוכות שלו קאי על הכסא ור"ל הסמוכות של הכסא ולא ידוע לו מה הוא יעו"ש בפ"ה המשניות בשבת לכן השמיטו ובהיתר הסמוכים של הקיטע לא הוצרך להשמיענו כיון דלא כתב איסור ממילא משמע דמותר וכן בקב של הקיטע מבואר בירושלמי שם דשרי ליכנס בהם בעזרה לכן השמיטו רבינו.

ב. ולא יעשה קפנדריא' כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל זו היא קפנדריא הנזכר במשנה² והוא לשון נוטריקון אדמקיפנא אדרי איעול בהא כלומר במקום שאקיף שורת הבתים אכנס מכאן לקצר הדרך:

ג. וכל הנכנסים להר הבית כו'. כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל שם משנה בפ"ב דמדות כלשון רבינו וה"פ אם נכנס משער שושן ופניו למערב נמצא לימינו שער טדי ולשמאלו שער חולדה, לא ילך דרך שער חולדה שהוא לשמאלו, אלא ילך דרך שער טדי שהוא לימינו. וכן תקיש לכל הנכנס על שער מהשערים וזהו מורא למקדש שכל פינות שהוא פונה לא יהו אלא לימין:

הר המזריה

ולא מן המקדש וכו'. יבמות ו' ב' ובתו"כ קדושים פ"ז יעו"ש היטיב.

ב. או במנעלו וכו'. שם ושם וברכות נ"ד א' ותוספתא שם פ"ו ובספרי תצא פיסקא רנ"ה. ומש"כ במנעלו שברגליו כן הוא הלשון בברכות ס"ב ב'. ור"ל וכ"ש כשאוחז מנעליו בידיו דזהו מגונה טפי אמנם שם במשנה ובתו"כ ובספרי ובתוספתא הגי' באופן אחר יעו"ש. וכן הוא ביבמות שם.

באפונדתו. רש"י ז"ל פי' שם שהוא חגור חלול להכניס בו מעות אבל רבינו פי' שם בפ"ה המשניות דהוא בגד התחתון מפני הזיעה ואסור ליכנס בו אם לא שיהיה עליו בגד אחר מלמעלה יעו"ש והנה מלשון התוספתא שם דאיתא שם ובאפונדתו החגורה עליו מבחוץ ועיי"ש בירושלמי משמע לכאורה כרבינו דמבחוץ דווקא אסור. ולרש"י י"ל

¹ ברמב"ם שלפנינו הגירסא ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא כו'.

² בברכות שם ובדף ס"ב ע"ב ובמגילה כ"ט ע"א.

פרק ז' הלכה א-ג

מעשה רקח

ואיזו היא יראתו וכו'. הקשה התוס' יו"ט ז"ל דלמה השמיט רבינו ההיא דתנן בפ' במה אשה דף ס"ו כסא וסמוכות שלו טמאים מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן לעזרה וכן הקשה המל"מ ז"ל ולא תירץ כלום והנני מוסיף להפליא דגם בפכ"ה דהל' כלים הזכיר רבינו דין קב הקיטע והשמיט סמוכות שלו וכסא וסמוכות עיי"ש גם בפ"ט דשבת הל' ט"ו הזכיר דין קב הקיטע ואנקטמין דתנן התם והשמיט הינך גם בפירושו להמשנה לא הזכירם עיין עליו. והפ"ה ז"ל כתב וז"ל ונ"ל שסמוכות של כסא פשיטא שאין נכנסין בהן לעזרה דהא מנעל נינהו ותנא דמתני' לא תנייה אלא אידי דרישא ודין סמוכות של קיטע כבר רמזו הרב במ"ש שלא יכנס במנעל שברגלו וכיון דהני סמוכות לאו בראש רגליו הן שפיר דמי ליכנס בהן לעזרה עכ"ל ועם כי כוונתו רצויה להליץ בעד רבינו אינו נראה כן מהגמ' שהרי אמרו שם תני תנא קמיה דר' יוחנן נכנסין בהן לעזרה א"ל אני שונה אשה חולצת בו ואת אמרת נכנסין תני אין נכנסין בהן לעזרה הרי דלאו אידי היא וגם לאו מילתא דפשיטא היא שהרי התנא היה שונה נכנסין בהן לעזרה דלאו מנעל נינהו:

מרכבת המשנה

במנעל שברגליו. עי' מל"מ. ואני אומר אטו רק כאן השמיטו הרי גם בפ"ט מהל' שבת השמיט רבנו דינים אלו ולא אסר אלא בקב ואנקטמין והשמיט דיני הסמוכות. איברא בשבת דף ס"ו ע"ב גרסינן תני תנא קמיה דר' יוחנן נכנסין בהן בעזרה א"ל אני שונה אשה חולצת בו ואת אמר נכנסין תני אין נכנסין בו ע"כ. ובירושלמי פ' במה אשה ה"ג שמואל אמר יוצאין בו משום סנדל ונכנסין בו לעזרה ר' ינאי מקשה יוצאין בו משום סנדל ונכנסין בו לעזרה ואינו סנדל א"ר בא עד די הוית מקשה ליה על דשמואל קושייתיה על דמתני'

מבליעו בכסותו. למד כן מהא דברכות כ"ד ב' ושם ביארתי היטיב בעזר ה'.

מצוה. הא מפני הגשמים אסור ויש לעיין א"כ איך עלו העם להר הבית מפני הגשמים בימי חוני המעגל בתענית י"ט א' ואולי שם היו סכנה ויש לעיין בזה.

ג. נכנסין דרך וכו'. כן הוא במ"ב פ"ב דמדות וכן הדין גבי מזבח כדאיתא לקמן פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הי"א יעו"ש. ויש לי ראייה להביא מהא דכתיב ביחזקאל מ"ו (והובא בברכות ס"ב ב' ובמגילה כ"ט א') ובבא עם הארץ לפני ה' במועדיכם הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והנכנס להר הבית הוא הולך ממזרח למערב א"כ צפון הוא ימין ונגב הוא שמאל.

שהוא וכו'. ופסק כר' יוסי דנימוקו עמו וכ"פ שם בפ"ה המשניות ועי' כעין זה בסנהדרין מ"ב ב' ומ"ד ב' יעו"ש (ועי' במסכת סופרים פ"ט הי"ב וע"ע במדרש רבה נשא פ"ח ובפרקי דר' אליעזר פ"ז וע"ע בס' שבט יהודא).

ויקח אברהם

מ"ע ליראה מן המקדש וכו'. נ"ב תולדות יעקב דמ"ו ע"ג.

חדושים ומקורים מבעל מנחת חינוך

במל"מ ולא ידעתי אמאי השמיט רבינו. נ"ב כבר הרגיש בזה בתוס' יו"ט במקומו שם והניח בצ"ע:

יד איתן

במל"מ: ולא ידעתי אמאי השמיט רבינו חלוקי דינים אלו. וכן הקשה התו"ט וכבר תירץ בס' מים חיים:

פרק ז' הלכה א-ג

ציוני מהר"ן

ואיזו היא יראתו כו' או במעות הצרורין לו בסדינו. הכ"מ הראה מקום לכ"ז במשנה דר"פ הרואה, והנה שם במשנה איתא ולא יכנס להר הבית כו' ובפונדתו ופירש"י חגור חלל שנותנין בו מעות, אמנם רבינו בפיה"מ שם פירש שהוא בגד שלובש אדם על בשרו להזיע בו. וא"כ לא מיירי המשנה שם כלל באיסור לילך שם עם מעות וגם הא כבר הביא רבינו האיסור דאפונדתו בהל' זו. אבל דברי רבינו נובעין מהתוספתא דברכות פ"ו דאיתא שם לא יכנס אדם להר הבית במעות הצרורות לו בסדינו ובאבק שעל רגליו ובאפונדתו החגורה לו מבחוץ כו'. ומכאן הוא מקור דברי רבינו:

קריית ספר

מצות קה ליראה מן המקדש דכתיב ומקדשי תיראו ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו וכתוב והיה מחניך קדוש קדשהו מכאן אמרו לא יכנס אדם להר הבית במקלו וכו' וכתוב של נעליך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא משמע דבמקום קדוש אסור להכנס במנעל וכן בכל כיוצא בו וכל הדברים שאמר שלא יעשנו במקדש הם ליראה מן המקדש ונראה דישיבה בעזרה נמי הוי בכלל יראת מקדש אלא שהותרה למלכי בית דוד כדכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה'.

סמוכות שלו טמאין מדרס יוצאין בהן בשבת ונכנסין בהן לעזרה א"ר מנא אמור סופה דלית היא פליגא על דשמואל כסא סמוכות שלו טמאין מדרס אין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן לעזרה ע"כ. ונראה דרבנו פסק כהאי תנא דתני קמיה דר' יוחנן בין ברישא בין בסיפא יוצאין בהן בשבת ונכנסין בהן לעזרה הואיל דשמואל ס"ל ג"כ הכי בירושלמי. והא דפריך ר' ינאי דאם יוצאין בו בשבת אלמא דחשיב סנדל וא"כ אסור לכנס בו לעזרה אין זה הכרע דמ"מ מאחר דלא אפשר ליה לסגויי זולתו מותר, והרי קיי"ל בפרקין ה"כ דאין איסור כניסה לבעלי מומין אלא מבין האולם ולמזבחה ולפנים, והרי ר' בא סותר קושיית ר' ינאי ואמר אדמקשית אדשמואל דפליג אסיפא תקשה לך רישא דבקיב שיש לו בית קבול כתיבתן יוצאין בשבת ונכנסין לעזרה אלמא אף מה דחשיב סנדל לענין שבת אין בו משום איסור כניסה לעזרה. ור' מנא מסיק דיש להגיה סיפא דמתני' שלא תחלוק אדשמואל ומה דמסיים כסא וכו' צריך להגיה יוצאין בשבת ונכנסין לעזרה. אי נמי דהכי קאמר אימא סיפא, ואף לפי הגירסא אין יוצאין בשבת ואין נכנסין לעזרה נמי לית היא פליגא על סברא דשמואל דמ"מ מוכח דלאו הא בהא תליא דאע"ג דאין נכנסין בעזרה וחשיב סנדל מ"מ אין יוצאין בו בשבת. עי' מה שכתבתי פי"ט מהל' שבת הט"ו.

הלכה ד'

כָּל שְׁהַשְׁלִים עֲבוּדָה וְנִסְתַּלַּק לֹו אֵינֹו יוֹצֵא וְאֶחָזְרִיו לְהִיכָל אֶלָּא מְהֵלָּה אֶחָזְרִינִית מְעַט מְעַט וּמְהֵלָּה בְּנַחַת עַל צְדוֹ עַד שְׁיֵצֵא מִן הָעֶזְרָה. וְכֵן אֲנָשִׁי מְשַׁמְרִים וְאֲנָשִׁי מְעַמְדִים וְלוֹיִם מְדוּכָנָן כִּי הֵם יוֹצְאִין מִן הַמִּקְדָּשׁ כְּמִי שְׁפֹסֵעַ אַחֵר תְּפִלָּה לְאֶחָזְרִיו. כָּל זֶה לְיִרְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ:

כסף משנה

הר המוריה

מהלך אחרונית וכו'. יומא נ"ב ב' נ"ג א' וע"ע באו"ח סי' קכ"ג סעי' א' וביו"ד סי' רמ"ב סעי' ט"ז יעו"ש.

אחר תפלה וכו'. משמע מזה קצת דפסיעות שאחר התפלה צריך ג"כ לצדד מעט ולא שיהיה לאחוריו ממשי.

ליקוטי חבר בן חיים

כ"מ, איני יודע לו טעם. כבר ביאר הראב"ד דר"ל פסיעות קטנות:

מעשה רקח

ומהלך בנחת. מרן ז"ל כתב דאינו יודע לו טעם דבכלל מעט מעט הוא וסמ"ג השמיטו ע"כ וכתב עליו הפר"ח ז"ל וליתא דהוי דומיא דבנחת דלקמן דפ"י הראב"ד שלא ילך דרך הדיוטות אלא שהרב לא פירשו כאן לפי שהוא מוכרח מצד עצמו עכ"ל.

וכ"כ החינוך מ' רנ"ד ובמנ"ח העיר דמדנקיט הגמ' רק תבנית היכל אולם עזרה משמע דתבנית הר הבית וחיל מותר. והא מורא המקדש שייך גם בהר הבית יעו"ש כן הקשה בס' הר המריה בהא דשבת ס"ו ע"ב סמוכים שלו כו' ונכנסים בהם בעזרה כו' דאמאי לא נקיט גם הר הבית, ובזה י"ל דנקיט מה דאסור מה"ת. אמנם בספרי פ' תצא פ' רנ"ח אמרי' והי' מחניך קדוש שלא יכנס אדם להר הבית במקלו ובמנעלו כו' יעו"ש וא"כ משמע דגם דהר הבית דלא נקרא מקדש ואינו בכלל ומקדשי תיראו מ"מ ילפי' הר הבית ממחניך קדוש. ודריש מחניך ב' מחנות מחנה שכינה ומחנה לוייה.

כל שהשלים עבודה וכו'. בפרק הוציאו לו (דף נ"ג) כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כשהן נפטרים לא היו מחזירים פניהם והולכים אלא מצדדין פניהם והולכים ומשמע דמצדדין דקתני היינו משום דא"א לאדם לילך לאחוריו לגמרי וכן א"א לו לילך לאחוריו אלא מעט מעט אע"פ שהוא מצדד ולפיכך כתב רבינו מעט מעט. ומ"ש בנחת איני יודע לו טעם דבכלל מעט מעט הוא וסמ"ג השמיטו:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

כל שהשלים העבודה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל כ"ז מבואר וכן אמרו [יומא נ"ג ע"א] בתלמוד הנפטר מרבו:

ומהלך בנחת על צדו כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ"י שאם ירא ללכת לאחוריו שמא יכשל ילך על צדו:

וכל זה לירא מן המקדש כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל אעפ"י שאין הר הבית בכלל המקדש וכדברינו לעיל³:

³ לעיל פ"א הי"ב וכ"ה בתיו"ט פ"א דחגיגה ובטו"א ר"ה כ"ט. ואפ"ל דסובר הרדב"ז כשיטת המאירי יבמות ו' ע"ב וז"ל מיראת המקדש ר"ל מפתח העזרה ולפנים הוא מה"ת ואותה ששנינו בהר הבית מדברי סופרים. וכ"כ שם בפסקיו מה"ת הר הבית מותר בכך שהרי מחנה לוייה הוא ואין קרויה מקדש כו' ומד"ס אף הר הבית בכלל זה. וע' ברדב"ז לקמן ה"י דהא דתניא לא יעשה אדם תבנית היכל כו' הוא מכלל מורא המקדש

פרק ז' הלכה ד'

אל יפסיע פסיעה גסה והביאו רבינו בפ"ח מהל' תפילה ה"ב וסיים שם אלא ילך מעט מעט כלשונו בכאן ולמד במכש"כ לבהמ"ק וכמו שכתב הכ"מ לעיל ה"ב בהא שכתב רבינו ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה, ומש"כ עוד ומהלך בנחת כתב הכ"מ שאינו יודע לו טעם דבכלל מעט מעט הוא, ולי נראה דמעט מעט הוא לאפוקי פסיעה גסה כמו שכתבתי ור"ל פסיעות רחבות, ובנחת אתי לומר דאפ"ל בפסיעות בינוניות או קצרות לא ילך מהר ובמרוצה, וטעמו פי' לנו הראב"ד לקמן בהל' ה', ונ"ל עוד דהראב"ד מצויין בטעות וצריך לצינינו לכאן וכ"נ ממה שציין מהלך ושם הלשון ברבינו יהלך, ול"נ דהילוך מהר ובמרוצה נכלל ג"כ בפסיעה גסה כי כוונת שניהם למהר הליכתו, וכן משמע בברכות שם דעל הא דפסיעה גסה אמר אביי לא אמרן וכו' אבל למיעל מצוה למירהט וכו'.

ואחרי המחילה הראויה אין דבריו נראין דמ"ש רבינו כאן היינו במהלך אחורנית וכיון שכתב מעט מעט א"צ לתיבת בנחת משא"כ לקמן דאירי במהלך לפניו שם שייכא שפיר פי' הראב"ד שפי' שלא ילך דרך הדיוטות שהכוונה דרך גסות הרוח כמ"ש בפסוק ותלכנה נטויות גרון שהיו מהלכות עקב בצד גודל והראב"ד ז"ל לא כתב דרך גסות הרוח מפני שאין ס"ד שיעשה האדם כן במקום זה אלא כתב דרך הדיוטות כלומר שגם עקב בצד גודל בכיוון אינו נכון וכיון שכן צדקו דברי מרן ז"ל והנכון שטעות סופר הוא בדברי רבינו וכן מצאתי הנוסחא בדפוס מגדל עוז והיא מכוונת לגירסת הסמ"ג ז"ל:

מקורי הרמב"ם לרש"ש

מהלך אחורנית מעט מעט. בכ"מ נדחק, ולי נראה דזה למד רבינו מהא דברכות (ר' ב') היוצא מבהכ"נ

הלכה ה'

לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור. מפני שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים. וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת במקום שממנו לו להכנס לשם. ויראה עצמו שהוא עומד לפני ה' כמו שנאמר (מלכים א ט ג) (דברי הימים ב ז טז) "והיו עיני ולבי שם כל הימים". ומהלך באימה וביראה ורעה שנאמר (תהילים נה טו) "בבית אלהים נהלך ברגש":

השגות הראב"ד מהלך בנחת. פי' שלא ילך דרך הדיוטות:

כסף משנה

וכבר כתב רבינו טעם ההליכה בנחת שהוא דרך מורא וכבוד:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב שלא ילך לא בדרך הדיוטות ולא כדרך גסי הרוח אלא בנחת שנאמר בבית אלקים נהלך ברגש ומזה הפסוק למדו דמפיסין וחוזרין ומפיסין דאמרינן בפ"ב דיומא למה מפיסין וחוזרין ומפיסין אמר ר' יוחנן כדי להרגיש את כל העזרה שנאמר אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלקים נהלך ברגש ותנן ד' פייסות היה שם כו':

הר המוריה

של עזרה וכו'. כ"כ ג"כ רבינו בפ"ה המשניות שם בפ"ט דברכות יעו"ש אולם רש"י ז"ל פי' דקאי על כותל המזרחי של הר הבית שהוא שער שושן והנה לרבינו משמע קצת דיכול להקל את ראשו בהר הבית גופיה ורק כנגד פתח שער ניקנור אסור ולרש"י פשיטא דבהר הבית אסור להקל ראש ואתי לאוסופי דבחוץ להר הבית אסור כל שהוא כנגד שער המזרחי אבל לכאורה יקשה על רבינו דהא לקמן בסעי' ח' אסר אף מן הצופים ולפנים והוא חוץ לירושלים ופשיטא שאסור חוץ לשער הבית ג"כ וג"כ מבואר ביומא ט"ז א' דשער שושן הוא מכוון כנגד שער נקנור ונגד בית קה"ק יעו"ש כל הסוגיית ועי' לעיל פרק ו' הלכה ד' אע"ג דהעזרה לא היתה מכוונת באמצע הר הבית כמו שנתבאר למעלה פרק ה' ה"ו מ"מ השערים היו מכוונים זה

לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה וכו'. בפרק הרואה (דף נ"ד):

וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת. כתב הראב"ד פי' שלא ילך דרך הדיוטות:

משנה למלך

לא יקל אדם את ראשו וכו'. גנאי הוא לעמוד בלא מצנפת בעזרה. תוס' פ"ב דיומא (דף כ"ו) ד"ה והא:

אמרי אמת

וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת. ובראב"ד פי' שלא ילך דרך הדיוטות, דאין לפרש שלא ירוץ, דהלא למיעל מצוה למרהט [כדאיתא בברכות י:]:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

לא יקיל אדם את ראשו כו'. כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל ואע"ג שהוא חוץ להר הבית אסור מפני שהוא מכוון וכו':

וכל הנכנס לעזרה ילך בנחת כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל לא מצאתיו ודבר נכון בטעמו הוא ובהשגות כתב א"א פי' שלא ילך דרך הדיוטות.

פרק ז' הלכה ה'

סתם קאי על שער העזרה ואולי טעמו משום דבכלים פי"ז מ"ט איתא התם ב' אמות היו בשושן הבירה יעו"ש ולא קאמר בשער המזרח סתם אבל לדינא לא פליגי וצ"ע בזה.

יהלך בנחת. הראב"ד פי' שלא ילך דרך הדיוטות ועי' בהל' דעות פ"ה ה"ח יעו"ש היטיב.

מרכבת המשנה

וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת. עיין השגות. וכוונתו דהא קיי"ל ברכות דף ו' דמצוה למירהט וכמ"ש רבנו פ"ח מהל' תפלה ה"ב, אלא שהיוצא אל יפסיע פסיעה גסה אלא מהלך מעט מעט. ולזה מחלק הראב"ד דדוקא ריצה גמורה דרך הדיוטות אסור. ולדרך רבנו י"ל דעד שלא נכנס לעזרה מצוה לרוץ ומשנכנס אסור. ועי' מ"ש פ"א מהל' בית הבחירה הי"ז.

נגד זה. והנה מצינו עוד פלוגתא כזה בספ"ה דתמיד וראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשער המזרח ופי' שם רבינו וז"ל מעמיד המצורעים שכבר טהרו מצרעתם בשערי המזרח כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם כמו שיתבאר בסוף נגעים עכ"ל והיינו שער נקנור אולם רש"י ז"ל בפסחים פ"ב א' פי' דהיינו שער שושן דהוא בכניסת הר הבית יעו"ש היטיב ואולי טעם רבינו כאן משום דגבוה שער ההיכל כ"ב אמה מקרקע הר הבית כמו שנתבאר לעיל פרק ו' ה"ד א"כ לא היה מכוון נגד קה"ק לכן פי' דמיירי נגד שער העזרה. אבל כ"ז דחוק. לכן נראה יותר דפליגי בזה בפ"י שער מזרח דלרבינו קאי זה אשער ניקנור ולרש"י קאי זה אשער שושן וכהיא דתמיד הנ"ל וע"ע בתענית ט"ז ב' לא היינו נוהגין כן אלא בשער המזרח ובהר הבית וכתב רש"י וז"ל כלומר בזמן שביהמ"ק קיים כשמתפללין בהר הבית נכנסין בדרך שער המזרח עכ"ל מבואר דהוא אזיל לשיטתיה דכאן דשער מזרח הוא בהר הבית אולם רבינו כתב שם דמיירי בשער הר הבית ובשער העזרה משום דהוא אזיל לשיטתיה דשער המזרח

הלכה ו'

וְאָסוּר לְכָל אָדָם לְיֹשֵׁב בְּכָל הָעֶזְרָה וְאִין יְשִׁיבָה בְּעֶזְרָה אֲלֵא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בְּלִבְד שְׁנָאֲמַר (שמואל ב ז יח) (דברי הימים א יז טז) "וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לְפָנָיו ה'". וְהַסְנֵהְדָרִין שְׁהִיו יוֹשְׁבֵין בְּלִשְׁפַת הַגְּזִית לֹא הָיוּ יוֹשְׁבֵין אֲלֵא בְּחֻצְיָה שֶׁל חַל:

כסף משנה

בלבד ואי אמרת דאיסור זה הוא מדרבנן לא ידעתי מנ"ל דמזמן שמואל נאסר דבר זה אימא דב"ד שאחריו אסרוהו אך ראיתי להתוס' פ"ב דזבחים (דף ט"ז) ד"ה הגה"ה ז"ל ושמא אינו מן התורה תדע כו' והנראה מדבריהם דספוקי מספקא להו אם איסור זה הוא מן התורה או מדרבנן ועיין במ"ש פ"ב דיומא (דף כ"ה) ד"ה אין שהקשו והיכי אכל כו' דמוכח מדבריהם דס"ל דמן התורה אסור. אך קשיא לי אם איסור זה מן התורה אמאי לא תני לה בפ"ק דכלים גבי מעלות דעזרת ישראל. ודע שראיתי למהרימ"ט בדרשותיו פרשת קרח שכתב דכשעולה להשתחוות ולזבוח יש שם ישיבה ולא ידעתי זו מנין לו וצ"ע. ואף בלשכות הבנויות בחול אם פתוחות לקדש אסור לישב בהם כ"כ התוס' פ"ק דיומא (דף ח' ודף כ"ה) ופ"ק דיבמות (דף ו') (*א"ה עיין במ"ש הרב המחבר פ"ה מהלכות ביאת מקדש דין י"ז):

אור הישר

ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וכו'. עיין אור שמח פ"ב ה"ד מהל' מלכים ובמש"כ בחידושי לזבחים ט"ז ע"א ולתמיד דכ"ז.

אמרי אמת

ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה וכו'. ובמשנה למלך הביא ממהרימ"ט שכתב דכשעולה להשתחוות ולזבוח יש שם ישיבה, ולא ידעתי זו מנין לו וצ"ע, ע"כ, אך אפשר ליישב הדברים לפי מה דאיתא בגמרא ישיבה שאין בה סמיכה עמידה

ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה וכו'. בסוף פרק אלו נאמרין (דף ו'): ופ"ק דתמיד (דף כ"ז). ופ"ב דיומא (דף כ"ה): ומ"ש **והסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית לא היו יושבים [אלא] בחציה של חול.** בפ"ב דיומא (דף כ"ה). אמרינן דלשכת הגזית היתה בנויה חציה בקדש וחציה בחול מדקתני התם דזקן יושב במערבה ואי לאו דחציה בחול היכי מצי יתיב:

משנה למלך

ואין ישיבה בעזרה כו'. לא נתבאר איסור זה אם הוא מדאורייתא או מדרבנן וראיתי לרש"י ז"ל בפרק חלק (דף ק"א) שכתב גמירי דאין ישיבה הלכה למשה מסיני ולא מקרא אך בפ"ב דיומא (דף כ"ה) ובפ"ז (דף ס"ט) כתב אין ישיבה בעזרה דכתיב לעמוד ולשרת העומדים שם לפני ה' כו' אלמא מקרא נפקא לן. ומיהו יש ליישב דהני קראי אסמכתא נינהו אך מאי דקשיא לי הוא מ"ש רש"י פ"ז דסוטה (דף מ') אין ישיבה בעזרה דאין כבוד שמים בכך ואפ"ל מלאכי השרת אין להם ישיבה כו' נראה דס"ל דמדרבנן הוא איסור זה. ומיהו יש ליישב דבא לתת טעם למה אסרה תורה הישיבה וכן נראה ממ"ש שם חוץ ממלכי בית דוד שחלק להם המקום כבוד כו' אלמא דס"ל דהכל הוא דבר תורה האיסור וההיתר. וקצת נ"ל להכריח דאיסור זה מן התורה מההיא דאמרינן בפרק עשרה יוחסין (דף ע"ח) דמפסקינן לקרא דשמואל שוכב בהיכל ה' משום דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד

פרק ז' הלכה ו'

ועיין זבחים י"ט ב' תוס' ד"ה וליתבי וכו' וע"ע ביומא כ"ה א' ד"ה אין ישיבה וכו' שכתבו דלצורך עבודה שרי ליתבי יעו"ש ואולי מכאן יצא לו להמהרימ"ט שהביאו המל"מ דהבא להשתחוות ולעבוד עבודה שרי לישב יעו"ש אך אין הנידון דומה לראיה דשאני הכא דהישיבה היא צורך עבודה משא"כ מי שבא להשתחוות ולזבוח והכי משמע ממאי דמקשה בירושלמי שם ושם מהא דהשלישית היתה במקומה ומשני דעמדה במקומה ולא ישבה יעו"ש ואם איתא מאי קושיא ומהא דיומא שם ס"ט לא מוכח דאסור דקריאה לאו עבודה היא כדאיתא שם ס"ח ב' אבל מהירושלמי דפ"ג דיומא יש להוכיח דאסור אף שנכנס להשתחוות ולזבוח דאל"כ היו יכולין לישן אותם הבאים להשתחוות ולזבוח יעו"ש היטיב ודו"ק ומדברי התוס' דזבחים י"ט ב' משמע דצורך עבודה נמי אסור לישב כי אם ע"י סמיכה דווקא וזה מותר אפ"ל שלא לצורך עבודה כדאיתא בירושלמי דסוטה שם יעו"ש וצ"ע בזה.

אלא בחציה וכו'. וכ"כ לעיל פ"ה הי"ז ויש לעיין לכאורה א"כ ל"ל להש"ס להוכיח ביומא שם דהיה חציה בחול מהא דזקן יושב במערבה לוכיח מהא דסנהדרין יושבים שם ואולי לפי שמסנהדרין לא מוכח דהיתה חציה בקדש והוצרך להוכיח מהא דפייס שחציה בקדש לכן הוכיח ג"כ מינה דמהא דזקן יושב במערבה מוכח דהיתה נמי חציה בחול. א"נ י"ל דהתם מיירי שהיו יושבין ע"י סמיכה דלענין ישיבת בי"ד מיקרי זה ישיבה כמבואר בסוף סי' כ"ח בחו"מ ובעזרה שרי ישיבה כזו אבל הא דזקן יושב במערבה מיירי ע"כ ישיבה ממש דאל"כ ל"ל במערבה דווקא הא בכ"מ שרי בכה"ג (וע"ל יד דוד מה שרמזתיו לעיל פ"ו ה"ח יעו"ש) אלא ודאי מיירי בישיבה ממש וכיון שהוכחנו דהיתה חציה בחול א"כ בסנהדרין נמי היה ישיבה ממש וא"צ לאוקמי דמיירי ע"י סמיכה והבן (ומ"מ יש לעיין אם הותר לבי"ד לעמוד בסמיכה דהווי תרתי דסתרי דנימא דלענין עזרה לא הוי כישיבה ולענין דין הוי

שיש בה סמיכה נוחה הימנה, וכיון שהיה סמיכה בקרבנות וסמיכה בכל כוחו בעינן ה"ז יותר מישיבה, וזו כוונתו.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

ואסור לכל אדם כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל, יומא פ"ב [כ"ה ע"א] ובסוטה פ' אלו נאמרים [מ' ע"ב תוד"ה והאמר] וכו' שם בתוס' שעיקר מקומו בתוס' דסנהדרין פ' כ"ג:

הר המוריה

לישב בכל וכו'. יומא כ"ה א' וס"ט ב' סוטה מ' ב' מ"א ב' קדושין ע"ח א' סנהדרין ק"א ב' ירושלמי פסחים פ"ה ה"י יומא פ"ג ה"ב וסוטה פ"ז ה"ד.

ועיין במל"מ מה שחקר בזה אם הוא אסור מה"ת והנה מאי דהוכיח דאסור מה"ת דאל"כ מאי פריך הש"ס בקדושין ע"ח ב' מהא דשמואל שוכב יעו"ש והנה לפי דבריו יוקשה דהא פשיטא דמה"ת אסור דאל"כ מנ"ל דמלכי בי"ד מותרין מהאי קרא דכתיב וישב דוד ודילמא זה הי' קודם גזירה וכן המדרש דהובא [בתוס'] בסוטה שם דכה"ג מותר לישב מקרא דכתיב ועלי יושב יעו"ש ומאי ראייה דילמא היה קודם גזירה אבל אח"כ גזרו גם עליהם אבל יש ליישב על פי מאי דאיתא בט"ז או"ח סי' תקפ"ח וביו"ד סי' קי"ז ובחו"מ סי' ב' דכל דבר שמפורש להיתר לא גזרו רבנן ולא יכולים למיגזר (וע"ל בכ"מ פ"א מהל' עדות ובלח"מ שם דפליגי בזה) א"כ שפיר דייקו כל חד כדאית ליה או דמלכי בי"ד מותרין או דכה"ג הותר. וא"כ אין ראייה מהך דקדושין דאם נימא דשמואל שכב בהיכל ה' א"כ לא היו יכולין חכמים ליגזר ופשוט וע"ל לקמן פ"ח ה"ב יעו"ש. ועיין בבעה"מ ח"ב י"ט ב' אות שי"א דהמל"מ לא ס"ל כן יעו"ש ועיין בחולין י"ב א' תוס' בד"ה פסח וכו' ובכורות כ' א' ד"ה ואיבעית אימא וכו'.

פרק ז' הלכה ו'

דנפקי מקרא דומקדשי תיראו דלא יכנס בהר הבית במקלו וכו' ואפשר שלזה כיון רש"י שכתב פ"ז דסוטה דף מ' אין ישיבה בעזרה דאין כבוד שמים בכך ואפילו מלאכי השרת אין להן ישיבה עכ"ל, נמצא דמשום כבוד ומורא מה' הוא ויראת המקדש אינו אלא ממה שציוה על יראתו וכמ"ש כאן רבינו ועיין להמל"מ בזה ובארעא דרבנן אות האל"ף.

מעשה רקח

ואסור לכל אדם וכו'. מדברי התוס' בזבחים דף ט"ז נראה שאיסור זה אינו אלא מדרבנן וביומא דף כ"ה כתבו דלאכילה ולצורך גבוה שרי ולפ"ז קשה קצת דלמה לא הותר גם למלכי ישראל כיון דאין האיסור אלא מדרבנן וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת של תורה מכ"ש איסור דרבנן ומכ"ש מלך דבעינן שתהא אימתו עליך. שוב ראיתי להמל"מ שנסתפק אי הוי דאורייתא או דרבנן ושם הקשה על מהרימ"ט ז"ל פרשת קרח שכתב דכשעולה להשתחוות ולזבוח יש שם ישיבה ולא ידע מנין לו וצ"ע ולענ"ד נראה שיש לו למהרימ"ט ז"ל סיוע מדברי התוס' הנ"ל דיומא עיין עליהם וגם בהקומץ רבה דף נ"ז כתבו התוס' דהשתחוואה צורך עבודה היא עיין עליהם:

שורשי הים

שורש אין ישיבה בעזרה אין ישיבה בעזרה
אלא למלכי בית דוד בלבד. הנה הרב מש"ל כאן עמד בהאי איסורא שאין ישיבה בעזרה אם הוא דאורייתא או דרבנן וכתב שהתוספות בזבחים די"ו ע"א ד"ה הגהה נראה דספוקי מספ"ל מילתא שכתבו ושמא אינו מן התורה תדע כו'. אמנם מדבריהם פ"ב דיומא דכ"ה ד"ה אין שהק' והיכי אכיל מוכח דס"ל דמן התורה אסור וכן הכריח מדברי רש"י בפ' חלק דק"א שכתב גמירי שאין ישיבה בעזרה הלמ"מ ולא מקרא וכ"ן מדבריו פ"ז דסוטה ד"מ שכתב אלא למלכי ב"ד בלבד שחלק

כשיביה וה"ז דומה קצת למש"כ בסמ"ע שם בסי' כ"ח ובסי' י"ז יעו"ש היטיב וצ"ע בזה), ועי' ס' שער המלך שהקשה אמש"כ התוס' בזבחים ט"ז א' ד"ה מיושב וכו' דאם נימא דישיבה אסור בעזרה מה"ת הא דצריך קרא למצוה בעבודה דמעומד היינו לאסור לעובד בהשתחוואה יע"ש והקשה השעה"מ ומנ"ל לאסור ע"י השתחוואה דזה שרי לענין קידוש ידים ורגלים כדאיתא שם י"ט ב' ודילמא השתחוואה שרי והפסוק אתי לאסור ע"י סמיכה דזה אסור ג"כ בקידוש ידים ורגלים יעו"ש וכן הקשה שם הצאן קדשים דלימא דאתי לאסור עמידה מן הצד יעו"ש היטיב, ואולי יש לומר דא"כ מנ"ל לאסור אף בדיעבד מדשני קרא דילמא חד קרא למצוה לאסור סמיכה וחד קרא למצוה לאסור ע"י השתחוואה ולמצוה ולא לעכב אלא ודאי דחד קרא סגי להכי דעמידה משמע עמידה ממש וקידוש ידים ורגלים שאני דגלי קרא דבעינן שיקדשו ידיהם ורגליהם כאחת. והלשון עמידה משמע עמידה ממש והא דשרי סמיכה בעזרה היינו משום דלא כתיב שם עמידה. וצ"ע בזה.

חדושים ומקורים מבעל מנחת חינוך

במל"מ אך ראיתי להתוס'. נ"ב עיין תוס' סוכה מ"ג ד"ה תשבו מבואר דמה"ת אסור לישב:

חיים ומלך

הרב שער החצר נר"ו דף קפ"ב ע"א.

יצחק ירנן

ואסור לכל אדם וכו'. וכתב רבינו בספר המצוות מצות עשה כ"א וז"ל היא שציונו לירא מן המקדש וכו' וכבר התבאר במקומות מן הש"ס שאין מותר לישב בעזרה אלא למלכי בית דוד וזה וכו' באומרו יתברך ומקדשי תיראו עכ"ל. הנה נתבאר מדבריו דאיסור זה דישיבה בעזרה הוא מן התורה ככל הנך

פרק ז' הלכה ו'

אתא קרא למעוטי עבודה דלא מהני בהשתחואה והרב ברכת הזבח נראה שנעלם ממנו כונתם וכבר השיגו בזה הרב דרך הקדש די"ג ע"ד יע"ש אלא דק"ל דא"כ צ"ל דאע"ג דבקדוש ידים ורגלים אמרינן התם די"ט ע"ב וליתבי מיתב אמר קרא או בגשתם לשרת ושירות מעומד ואפי"ה לת"ק דר"י בר יאודה קאמר דמניח ידו הימנית ע"ג ידו השמאלית דאע"ג דמקדש ידיו ורגליו בהשתחואה שפיר דמי אע"ג דאיתקש לשירות ושירות בהשתחואה לא מהני היינו משום דגלי קרא ורחצו ממנו את ידיהם ואת רגליהם דמשמע שניהם כא' כמ"ש רש"י שם ומשו"ה אמרינן דאהני קרא ואהני היקשא דהיקשא דשירות אתא למעוטי ישיבה וקרא דרחצו אשמועינן דהשתחואה מהני וא"כ קשה שהרי כתבו התוס' שם בד"ה וליתבי דלאו ישיב' ממש קאמר אלא ישיבה על ידי סמיכה דמשום ישיבה בעזרה ליכא ואפילו הכי לעבודה פסול וא"כ לפי דבריהם דהכא שכתבו ומיהו כו' וסבירא להו דאיסור ישיבה הוי מדאורייתא על כרחין דסבירא להו כמ"ש ד"ה וליתבי דע"י סמיכה קאמר וכיון שכן קשה דמנ"ל לומר דקרא אצטריך לעובד בהשתחואה ולומר דאע"ג דבקדוש ידים ורגלים מהני השתחואה היינו משום דגלי קרא טפי הו"ל לומר דקרא אצטריך לישיבה ע"י סמיכה דאין בו משום ישיבה בעזרה ואפי"ה לעבודה פסול ולעולם דעובד בהשתחואה מהני דהשתא הוי דומיא דקדוש ידים ורגלים דהוי בהשתחואה ואפ"ה ע"י סמיכה לא מהני וצ"ע:

להם המקום כבוד להראות שמלכותו שלימה יע"ש וכן יש לע"ד להכריח עוד מדברי התוספות פרק לולב וערבה דמ"ג ע"ב ד"ה תשבו שכתבו וז"ל לא לגמרי יליף ממלואים דהתם א"א לישן בעזרה כמו בחצר המשכן שהיה במקום עזרה דגמירי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד ואלו כאן אסור לישן חוץ לסוכה ע"כ וכן יש להוכיח מדברי התוס' ישנים ביומא ד"ו ד"ה מביתו למה שכתבו וז"ל ואע"ג דבמילואים כתיב תשבו ומדקאמר תשבו ע"כ מחנה לוייה היה כו' יע"ש אלא שעיקר דבריהם תמוהים בעיני כמ"ש אנן בעניותין בח"א ה' סוכה פ"ו ה"א דקכ"ח ע"ב ע"ש ועיין בענין זה למו"ה בעל שע"ה כאן בפרקין ובספר קהלת יעקב הנדפס מחדש במ"ק אות א' ובס' יעיר און להרב מהריד"א באות א' ע"ש ועיין במ"ש לקמן בה' ביאת המקדש פ"ה הי"ז יע"ש.

שער המלך

ואסור לאדם לישיב בכל העזרה כו'. הנה מדברי התוס' דפ"ב דיומא דכ"ה ד"ה אין ישיבה מוכח דס"ל דאיסור ישיבה בעזרה הוי איסור מדאורייתא אך התוס' פ"ב דזבחים די"ו ד"ה הנה כתבו וז"ל ושמא אינו מן התורה ותדע דאי מדאורייתא אמאי צריך קרא ליושב למצוה ת"ל דאפילו בלאו עבודה אין ישיב' ומיהו אצטריך קרא לעובד בהשתחואה עכ"ל ומ"ש ומיהו כו' כונתם לומר דלעולם דאיסור ישיבה בעזרה הוי איסורו מדאורייתא ואפילו הכי אצטריך קרא ליושב בשעת עבודה לעובד בהשתחוא' דמשום ישיבה בעזרה ליכא ואפי"ה

הלכה ז-ח

ז. אף על פי שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו. לא יפנס אלא למקום שממנו להפנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר (ויקרא יט ל) (ויקרא כו ב) "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו". מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאף על פי שחרב בקדשתו עומד:

ח. בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפנים. והוא שהיה רואה את המקדש. ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש:

ת. בזמן שהיה בית המקדש קיים כו'. כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל זה מבואר בפ' הרואה [ברכות ס"א ע"ב] והוא מכלל מורא המקדש:

ויקח אברהם

אעפ"י שהמקדש היום חרב בעונות' וכו'. נ"ב שם דמ"ו ע"ב.

הר המוריה

שמותר להכנס לשם וכו'. ע"ל לעיל פרק ו' הלכות י"ד וט"ו יעו"ש היטיב.

ת. שהמקדש בנוי וכו'. ע"ל ברכות ס"א ב' וז"ל (פיסקא לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח וכו') א"ר יהודה אמר רב לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה איתמר נמי א"ר אבא בריה דר' חייא בר אבא הכי א"ר יוחנן לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה ובשאינן גדר ובזמן שהשכינה שורה ת"ר הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב אלא צפון ודרום ובגליל לא יפנה אלא מזרח ומערב ור' יוסי מתיר שהיה ר"י אומר לא אסרו אלא ברואה ובמקום שאין שם גדר ובזמן שהשכינה שורה וחכמים אוסרים חכמים היינו ת"ק איכא בינייהו צדדין תניא אידך הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב אלא צפון ודרום ובגליל צפון ודרום אסור מזרח ומערב מותר ור' יוסי מתיר

כסף משנה

אף על פי שהמקדש היום וכו'. בפרק בני העיר (דף כ"ח) ופ"ק דיבמות (דף ו:). ומ"ש מה שמירת שבת לעולם וכו'. לשון סיפרא:

ח. בזמן שהמקדש בנוי וכו'. בפרק הרואה (דף ס"א:) אהא דתנן לא יקל ראשו כנגד שער המזרח אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה וכשאינן גדר ובזמן שהשכינה שורה ופירש"י מן הצופים מקום שיכולים לראות משם הר הבית ומשם והלאה אין יכולים לראותו. וברואה שיכול לראות משם פרט אם מקום נמוך הוא. ובשאינן גדר מפסיק בינו להר הבית. ובזמן שהשכינה שורה שב"ה קיים:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

אעפ"י שהמקדש כו'. כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל זה מבואר מדכתיב והשימותי את מקדשיכם. אעפ"י שהם שוממים כו' ועוד מדכתיב את שבתותי תשמורו וכו' וא"ת תרי קראי למ"ל⁴. וי"ל חדא לכניסה וחדא למורא:

⁴ כן הקשה בטו"א מגילה כ"ח ע"א ובערוך לנר יבמות ו' ע"ב כוון לתי' הרדב"ז.

פרק ז' הלכה ז-ח

ביהמ"ק קיים אסור כנגד שער המזרח. והנה י"ל דהמשנה דלא נקטה כי אם כנגד שער המזרח מיירי בזמן שאין ביהמ"ק קיים וס"ל דהיינו שער ניקנור ובזה מיושב מה שהקשיתי לעיל הל' ה' דמתחלה נקט רבינו לשון משנתינו דמיירי בכל זמן והיינו כנגד שער ניקנור אבל מן הצופים ולפנים אינו אסור רק בזמן שביהמ"ק קיים ועם כל זה יש לעיין בזה.

ליקוטי חבר בן חיים

את שבתותי. צ"ע אמאי שבק קרא דוהשמותי את מקדשיכם המובא במתני' פ' בני העיר דאמקדש פשיטא דקאי וביהכ"נ דמתני' אסמכתא:

קרית ספר

ובזמן זה גם כן חייב אדם במוראו דהא קדשה לעתיד כדאמר' וכתוב הכא את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף יראת מקדש לעולם שאף על פי שחרב בקדושתו עומד ומה שאסור חוץ למקדש נראה דהוי דרבנן דאי מדאורייתא אפילו בזמן הזה אסיר דיראת מקדש לעולם כדילפינן ואיסור עשיית בית תבנית היכל וגו' איפשר דהוי נמי מדרבנן כל שלא איכוון לקדש.

שהיה ר"י אומר לא אסרו אלא ברואה ר' יהודה אומר בזמן שביהמ"ק קיים אסור בזמן שאין ביהמ"ק קיים מותר ר' עקיבא אסור בכל מקום ר"ע היינו ת"ק איכא בינייהו חו"ל רבה הוי שדיין ליה ליבני מזרח ומערב אזל אביי שדינהו צפון ודרום על רבה תרצינהו אמר מאן האי דקא מצער לי אנא כר"ע ס"ל דאמר בכל מקום אסור עכ"ל והנה רבינו פסק בהא דלא יקל אדם וכו' דדווקא בזמן שביהמ"ק קיים אסור אבל בהא דאין נפנים וכו' פסק כר"ע וכן פסק הרא"ש שם בברכות סי' כ"ז כ"ח וכן פסק שם הרשב"א בחי' דהלכה כר"ע וכ"מ שם ברי"ף ובה"ג יעו"ש היטיב והטעם דנפנים הוא לא דמי לקלות ראש ומגונה טפי וכתבתי זה לפי שראיתי בס' יראים סי' שכ"ד שכתב וז"ל ואין הלכה כר"ע אלא כר"י קי"ל דקם ליה ר' יוחנן כוותיה וגם רב נמי קאי כוותיה ואע"ג דאמרין התם רבה שדא ליבני מזרח ומערב וכו' לא קי"ל כוותיה דהא ר' יוחנן ואביי שדינהו צפון כולהו פליגי עליה ופי' לא יקל קלות ראש כדתניא הנפנה לא יפנה צפון ודרום אלא מזרח ומערב פי' לצד בבל (אולי צ"ל להיפך) ומן הצופים ולפנים וברואה עכ"ל הבין דהקלות ראש היינו הא דנפנים. ומדברי כל הראשונים מבואר דאינו כן ויחידאה הוא. ועי' בטור ושו"ע או"ח סי' ג' יעו"ש (ועי' בסמ"ג שמשמע מריש דבריו כהיראים יעו"ש סי' קס"ד. והנה רבינו מחלק דבזמן שביהמ"ק קיים היה אסור מן הצופים ולפנים אבל בזמן שאין

פרק ז' הלכה ט'

הלכה ט'

אָסור לְאָדָם לְעוֹלָם שְׂיִפְנָה אוֹ שְׂיִישֵׁן בֵּין מְזֻרָח לְמַעְרָב. וְאֵין צָרִיף לֹמַר שְׂאֵין קוֹבְעֵין בֵּית הַפֶּסֶא בֵּין מְזֻרָח לְמַעְרָב בְּכָל מְקוֹם מְפָנֵי שְׂהֵיכָל בְּמַעְרָב. לְפִיכָף לֹא יִפְנָה לְמַעְרָב וְלֹא לְמְזֻרָח מְפָנֵי שְׂהוּא פְּנֵגֵד הַמַּעְרָב. אֲלֵא בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם גְּפָנִים וְיִשְׁנִים. וְכָל הַמְטִיל מִים מִן הַצּוֹפִים וְלִפְנֵים לֹא יֵשֵׁב וּפְנִיו כְּלָפֵי הַקִּדְשׁ אֲלֵא לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם אוֹ יִסְלַק הַקִּדְשׁ לְצַדְדֵין:

כסף משנה

תוד"ה [כל] וכו' בתוס' דדוקא בשישן עם אשתו ומשום תשמיש שהוא גנאי אבל לבדו לית לן בה. אבל רבינו נראה שאינו מחלק⁶, גם בדין הפנאה כתבו [שם בברכות ס"א ע"ב תוד"ה ר"ע] שאם יש גדר מותר ואין זה דעת רבינו כאשר כתבתי:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב אפילו בזמן שהבית חרב ואפילו בחו"ל, וא"ת בשלמא אם רגליו למערב ניחא מפני שההיכל למערב ושכינה למערב אבל אם ראשו למערב ורגליו למזרח אמאי לא⁷. וי"ל כיון שהוא ישן בין מזרח למערב אם יפיה או ישמש מטתו הרי הוא כנגד המערב ואסור. הא למדת דאפילו אין אשתו עמו אסור ומזה הטעם לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב:

וכל המטיל מים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל דברי רבינו צריכים יישוב זהא אדרבא איפכא מסתברא שהמטיל מים יחזור אחוריו לקדש שיהא פירועו לצד חוץ ולא לצד הקדש⁸ וכן מצאתי בתוספ' דמגילה פ"ג וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים ישב ואחוריו כלפי הקדש משמע דאזלינן בתר פירועו ובירושלמי פ' הרואה [ברכות פ"ט ה"ה] תני המטיל מים הופך פניו לצפון המיסך רגליו הופך פניו לדרום, משמע דאזיל בתר פירועו, וחולק כבוד לדרום שהוא הימין⁹ וגם רבינו לא חלק בין צפון לדרום אלא כתב סתם יסליק הקדש

אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב וכו'. בפרק הרואה (דף ס"א): [מדין שיפנה אמנם מדין שינה לא נזכר שם אלא (בדף ה') גבי אבא בנימין]. ומ"ש וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים וכו'. בירושלמי בפרק הרואה (דף י"ד): וכל הדברים הללו ביארתי באר היטב בספר בית יוסף שעל טור א"ח בסימן ב' עיין עליו ויש ט"ס בדברי רבינו וצריך להגיה וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדין וכן כתוב בספרי רבינו המוגהים:

אור הישר

אסור לאדם לעולם שיפנה או שיישן בין מזרח למערב וכו'. עיין בס' עטרת ראש לברכות דף ה' ע"א ובס' עטרת תפארת שילהי ברכות.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

אסור לאדם וכו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל. גז"ש וכתב רבינו לעולם אפילו בזמן שאין שכינה. וכתב בכל מקום כלומר אפילו יהיה גדר ואפילו במקום רחוק וכו"ע שסובר כן. ודלא כמאן⁵ דמצריך בהא נמי רואה ושכינה ושאין גדר משום דאשכחן אמוראי דעבדי כר"ע גם ר' יהושע ובן עזאי הכי ס"ל. ודין השינה פ"ק דברכות [ה' ע"ב

⁶ וכו"כ הב"י או"ח סי' ג'.

⁷ ע' מג"א או"ח שם סי' ג' סק"ה ובשע"ת שם.

⁸ הכ"מ כתב דט"ס ברמב"ם וצ"ל לא ישב ופניו כלפי הקדש כו'.

⁹ כן פי' גם הב"י באו"ח סי' ג' ובפי' החרדים שם.

⁵ הוא ביראים סי' שכ"ד וע' סמ"ג סי' קס"ד.

פרק ז' הלכה ט'

אלא דלעולם לפירוע לא חיישינן אלא שלא יהיה אחוריו לקדש וגריס בסיפא פניו כלפי הקדש כנ"ל:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב וכל המטיל כו' והכי עדיף טפי ממה שיחזור אחוריו כלפי ההיכל דכתיב ואחוריהם אל היכל ה'. ומ"מ צריך שישב ויכסה את ערותו ולא יגלה כנגד קדש הקדשים:

בן ידיד

אסור לאדם לעולם שיפנה וכו'. שלח אלי לשאול על דברי הר"מ הללו חכם מופלג מעה"ק ירושלים ת"ו וז"ל כתב הר"מ ז"ל פ"ז מהל' בית הבחירה וז"ל אסור לאדם לעולם שיפנה בין מזרח למערב וכו' וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא יסלק הקדש לצדדין וכתב שם מרן ז"ל בכ"מ שהוא ממאי דאמרינן בירושלמי פ' הרואה. ואנכי הצעיר נתקשיתי הרבה בדברי הר"מ ז"ל דאיך פסק דמן הצופים ולפנים הוא האסור הא כיון דפסק כר' עקיבא בגדולים דאסור בכל מקום והלכה כר' עקיבא כמ"ש מרן ז"ל בבית יוסף חלק או"ח סי' ג' א"כ מה הפרש יש בין גדולים לקטנים והיה לו לפסוק כר' עקיבא דאוסר בכל מקום כמו בגדולים תו קשה לי דלמה שינה מדברי הירושלמי דהא בירושלמי אמרו המטיל מים ה"ז הופך פניו לצפון כמו שיעו"ש והוא ז"ל כתב או לצפון או לדרום ולזה י"ל דנקט כתלמוד דידן כדאיתא בפ' הרואה דכל האיסור הוא בין מזרח למערב אבל צפון ודרום מוכח משם דאין קפידא בענין גדולים אך הקושיא הראשונה צריך לי תלמוד ואין לתרץ ולומר דמה שפסק כר"ע בגדולים היינו טעמיה משום דחזינן לרבה דקאי כוותיה וכמ"ש מרן ז"ל בבית יוסף משא"כ בקטנים דליתא דבאמת כיון דחזינן לרבה דקאי כוותיה בגדולים הוא הדין גם בקטנים ודאי דס"ל כוותיה ואין לחלק דשאני גדולים דמאיסי טובא ומשו"ה אסור בכל מקום משא"כ בקטנים דלא מאיסי כל כך ומשו"ה לא סבר רבה כוותיה דר' עקיבא גם

לצדדין ולא מפליג בין פניו לצפון או לדרום לא במסיך ולא במטיל מים. ובזה י"ל שרבינו סומך על התלמוד שלנו שלא חלקו בין צפון לדרום¹⁰. אלא סתם אמרו אין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום. ומזרח ומערב היינו בכל גוונא וכן צפון ודרום בכל גוונא שרי. ובירושלמי נמי אמרו אח"כ תני המסיך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחוריו למערב אלא לצדדין. מוכח בהדיא דלא מפליג בין צפון לדרום. וה"ה למטיל מים דמ"ש. אבל מ"מ תוספ' דמגילה שכתבתי דאזלא בתר פירוע קשה דהוא איפכא מדברי רבינו, ומה שנ"ל לומר שרבינו היה גורס בתוספ' ישב ופניו כלפי הקדש¹¹ דלא חייש לפירוע כלל אלא לעולם לא יחזור אחוריו לקדש, ואפשר היה לפרש בדברי רבינו דלרבותא נקט ישב ופניו כלפי הקדש ולא חייש לפירוע כלל אלא לעולם לא יחזור אחוריו לקדש, ואפשר היה לפרש שדברי רבינו דלרבותא נקט ישב ופניו כלפי הקדש וכ"ש אחוריו אלא דודאי לישנא לא משמע הכי כלל לא לשון רבינו ולא לישנא דתוספ' שאמרו שם אמר ר' יוסי בד"א מן הצופין ולפנים אבל מן הצופין ולחוץ אין צריך. מוכח דאחוריו כלפי קדש בדוקא קתני לה שצריך להיות כן מן הצופין ולפנים. וזה פשוט. אלא ודאי גירסא אחרת היה לרבינו בתוספ'. ובאמת דרישא דתוספ' משמע דאינה מדיוקת שאמרו שם המיסך את רגליו ופניו כלפי העם, ומשמע דאחוריו כלפי הקדש ואמאי שרי אחוריו ופרוע כלפי הקדש. ותו היינו סיפא נמי דהכי קאמרה אחוריו כלפי הקדש. ולמה ברישא אמרו פניו כלפי העם ובסיפא שינו ואמרו אחוריו כלפי קדש, אלא ודאי לא דייקי ההוא תוספ'. ולכך רבינו לא סמך על אותה גירסא.

¹⁰ כ"כ גם הב"י שם וע' פנים מאירות זבחים ס"ב ע"ב שהוכיח גם מגמ' דידן שם דצריך לפנות דוקא פניו לדרום ואחוריו לצפון. ובמג"א או"ח שם כ"כ לדינא בשם היכל הקדש.

¹¹ ע' ב"י וב"ח וד"מ ובהגהות הגר"א שם באריכות בכ"ז.

פרק ז' הלכה ט'

שם בברייתא קמא בירושלמי אינו אלא לענין מיסך את רגליו אבל להטיל מים הלכה כר' יוסי דאמר מן הצופים ולפנים דוקא ואין לנו אלא חידושו דגם בהטלת מים יש ליזהר מן הצופים ולפנים דוקא לא לומר מסברת הכרס דר' עקיבא אוסר גם בהטלת מים בכל מקום דהא ליתא בשום מקום ואדרבא מתלמוד דידן ומברייתא שנית שם לא משמע דקפדינן אלא בגדולים לא בקטנים ודי לנו שנחמיר מן הצופים ולפנים מיהא דאל"כ ר"ע בברייתא שנית ובתלמוד דידן היה לו להגדיל ולומר דאפילו הטלת מים וכל שכן מיסך את רגליו דאסור בכל מקום כלפי מזרח ומערב דלתנאי קמאי שלא הזכירו הטלת מים נראה דבהו לא אסרי כלל ור"ע היה לו לברר דבריו וברור. ובהכי ניחא נמי אידך דהר"מ ז"ל עינו ראה דבתלמוד דידן לא קפיד דבין לצפון ובין לדרום שרי בכל אופן וכן בברייתא שנית של הירושלמי דקתני אלא לצדדין מורה דלא קפיד לכן לא בחר הר"מ לפסוק כההיא ברייתא קמייתא אלא כברייתא [שנית] דתלמוד דידן קאי כוותיה כן נ"ל נכון ולק"מ וכן ראיתי למרן בבית יוסף אחרי כתבי בסי' ג' לחלק או"ח ד"ה גרסינן בירושלמי יעו"ש.

וראיתי בתוך דבריו דדחית דרך דחיה דאין לחלק דוקא בגדולים דמאיסי אסור בכל מקום משא"כ בקטנים דסוף סוף בזיון איכא וזהו עיקר הטעם מדאסר הר"מ שינה וכל שכן הטלת מים אלו דבריו בקיצור ואני אומר דמה שדחית הוא עיקר הטעם ודאי ולא ק"ו הוא כמו שכתבת וממקומו הוא נלמד דהא בשינה אסר בכל מקום ממזרח למערב ובהטלת מים לא אסר אלא מן הצופים ולפנים דוקא ולפי דבריו דהטלת מים חמיר טפי משינה מאי טעמא דהר"מ ז"ל אלא ודאי דכל הטעם הוא דכיון דרעי מאיס ועושה דבר זה של מיאוס ח"ו כלפי מקום השראת שכינה אסור ושינה נמי הוא דבר בזוי להושיט רגל נגד מקום השכינה אבל הטלת מים אינו כל כך מיאוס ואינו בזוי ולכן שרי כל שאינו מן הצופים ולפנים תדע דהא לא

בקטנים וכמו שחילק מרן ז"ל בב"י בין קטנים לגדולים דגדולים מאיסי טובא וקטנים לא מאיסי כל כך דליתא ובאמת לא הוי טעמא משום דמאיסי ולא מאיסי אלא משום בזיון שאין דרך כבוד לעשות תשמיש של בזיון נגד מזרח ומערב תדע דהא הר"מ ז"ל בפ' הנזכר אוסר גם השינה בין מזרח למערב וכל שכן לפי מ"ש מרן ז"ל בב"י סי' הנזכר דמדברי הר"מ מוכח דאפילו אין אשתו עמו אסור יעו"ש והיה טעמו משום דתשמיש של בזוי אסור כל שכן וק"ו הטלת מים ולא הוי טעמיה משום דמאיסי ויגדל התימה על מרן ז"ל שחילק בין גדולים לקטנים משום דמאיסי נמצא דגם רבה מסתמא יודה לסברת ר"ע ואין חילוק בין גדולים לקטנים והדרו לקושיין דאיך פסק דלא כר' עקיבא דאוסר בכל מקום. ומן האמור בזה תמיהני גם על מרן ז"ל שנתן טעם להרב הטורים ז"ל שהשמיט דין הטלת מים ההוא אמר דכיון דאינו דין כולל כי אם מן הצופים ולפנים לא חשש לכותבו אלו דבריו ז"ל ואני לא זכיתי להבין דבריו דכיון דר' עקיבא אוסר בכל מקום והלכתא כוותיה בענין מיסך את רגליו למה לא חשש לכותבו חלותיה היא מר ניהו רבא יאיר עינינו בזה ליתני לן מר האי פרקא יאכילנו בשר בשרא שמינא אפתורא דדהבא והיה היוצא אשר יצא מפיו אעדנו עטרת לראשי ע"כ תורף דבריו.

וזה אשר השיבותי לו ראה ראיתי לכת"ר לשאול הגיע שתים הנה להר"מ ז"ל שכתב בפרק ז' מהל' בית הבחירה וז"ל וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא יסלק הקדש לצדדין עכ"ל וזה דכיון שפסק כר' עקיבא בגדולים דאסור בכל מקום א"כ מה הפרש יש בין גדולים לקטנים שלא אסר אלא מן הצופים ולפנים הא לר' עקיבא בכל מקום אסור כמו בגדולים זאת שנית דלמה שינה מדברי הירושלמי אלו דבריו בקיצור ואני בעניי נ"ל ליישב דכיון דר"ע בברייתא שנית שם ובתלמוד דידן לא מצינו ר' עקיבא חולק כי אם במיסך את רגליו ש"מ דמאי דפליג ר' עקיבא נמי

פרק ז' הלכה ט'

המחנה ולהרחיק ג' פרסאות וכו' ע"כ ועיי"ש באורך וזה דאה"נ דבמחנה בעינן יתד תהיה לך מחוץ למחנה בקטנים משום דברואה מן הצופים ולפנים אסור להטיל מים והוא הדין במחנה כי שם הארון וכי קאמר קרא לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך דלהטיל מים לא יהיה צנוע לאו היינו במחנה אלא לדורות קאמר דלא הוי כלפי הקדש אלא כלפי רבים ואפילו באותו זמן בצאתו החוצה אמר קרא שישתין בפני רבים כבהמה ולק"מ ובאתי לידי כך ליישב קושיית התוס' בראותי להרב החבי"ב בכללי הפוסקים סי' כ"א בשם הרב פליטת יוסף שכתב וז"ל כלל מקדמונים שבכל מקום שכותבים התוס' תימה ואינם מתרצים ואינם כותבים בסוף דבריהם וצ"ע לפעמים התירוץ ברור ע"כ.

ועיני ראו להרב ב"ח ז"ל סי' ג' שהביא לשון זה של הר"מ לפי גירסא שהיה לו למרן בתחילה מן הצופים ולפנים ישב ופניו כלפי הקודש והניח צריך עיון מאין הוציא דין זה וניחא ליה כמו שיעו"ש באורך. ואחרי המחילה דבריו תמוהין דמה מועיל מה שיושב ואינו רואה פני הקודש דסוף סוף המקדש רואה אותו והוא נמי יכול לראות המקדש והיכי שרי תדע דהא ב' הרואה דף ס"א ע"ב על מ"ש שם לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה פ' רש"י וברואה שיכול לראות משם פרט אם מקום נמוך הוא עי"ש והרואה יראה שלא היה ליה לפרש כלום דהדברים כפשטן ולא צריכים ביאור אלא דס"ל דאפילו יושב ואינו רואה כל שיכול לראות אסור וכן משמע מ"ש פרט אם מקום נמוך הוא דמשמע הא אינו נמוך אף שהוא יושב ואינו רואה אסור ולאפוקי יושב אתא דהרואה מקרי כל שיכול לראות.

ויותר קשה על הרב ז"ל דמנין למד הר"מ דין זה דביושב שרי וגבי מיקל את ראשו אמאי לא התיר בלא גדר נמי בישיבה לבד ומ"ש דסמך על מ"ש קודם זה גבי מיקל הוא פלאי דא"כ באותה הלכה

אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד הא נפול לארעא שרי ורבנן הוא דגזרו בהו וכי גזרו אינו אלא כל זמן שמטפוחין ואילו צואה אפ' כחרס אסורה דמאיסא טובא כמ"ש ב' מי שמתו דף כ"ה ע"א אלמא לא מאיסי כל כך ועיין כמה חלוקים בטור ומרן סי' ע"ו וע"ז בין צואה למי רגלים משום דלא מאיסי כל כך וכן מסוגיא דבכורות דף מ"ד ע"ב נראה דלא מאיסי ולא הוי בזוי דהא אתמר התם משתינים מים בפני רבים ואין שותין מים בפני רבים ואי מאיסי כל כך והוי בזוי לא היה לו לבזות כבוד רבים ובדבר מיאוס משום סכנתו דהא משהה נקביו אמרינן בבכורות צואה רבה הדרוקן רבה ואמר רבא נפיש קטילי קדר מנפחי כפן עיין בפ"ב דשבת ואפ"ה לא התירו לפנות בפני רבים והיינו טעמא ודאי דבמקום בזוי ומיאוס לא אורוה רבנן ודוקא להטיל מים לפני מי שקורא ושונה אסור משום כבוד התורה או משום גלוי שכינה דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך וכמ"ש ז"ל אבל להטיל מים כנגד מזרח או מערב דלא הוי כלפי השכינה אלא משום כבוד דההיכל במערב כמ"ש הר"מ אין להחמיר כל כך כיון דלא הוי בזוי ומיאוס כל כך ודוקא ברואה מן הצופים ולפנים הוא דאסרו דוקא משום דהוי עמוד הקלוח כלפי השכינה ממש ואיכא בזוי ולא גרע מקלות ראש ועדיף טפי דבזוי קצת איכא ולכן אפילו שלא בפני הבית אסור אבל מצופים ולחוץ דלא הוי לפניו ממש אין להחמיר דבזוי כל כך אינו גם מי רגלים יש להם ביטול ברוב מים והרעי אין לו ביטול ובכל שהוא אסור לקרות כנגדו דמי רגלים לא מאיסי כל כך כמו גדולים והשתא הר"מ מכח ההכרח כנ"ל ומכח הסברא הזאת דן ואמר דר' עקיבא לא אסר בכל מקום הטלת מים וכסברת ר' יוסי דמילתא דמסתברא היא וכאמור.

ובזה נ"ל ליישב מה שהקשו התוס' בבכורות שם בד"ה אימתי וז"ל תימה האיך יכולין להשים עצמן כבהמה בהטלת מים שהיו צריכים לצאת חוץ מן

פרק ז' הלכה ט'

חוץ ממערכה ואמרו שם בברייתא לר"ע הטעם מפני שהיא תדירה בשכינה יעו"ש וא"כ איך רש"י יאמר טעם אחר על ר"ע והעיקר לענ"ד דאף בזמן הזה בכל מקום מותר להטיל מים אבל מן הצופים ולפנים אסור כפשט דברי הר"מ וכל הפוסקים ואין צריך להאריך.

חוזרני על הרשום בכתב ואען ואומר דשינה חמירא אף ממיסך את רגליו וכל שכן דחמירא טפי מהטלת מים דהא בלפנות באיכא מחיצות שרי ואפילו במחיצה אחת כלפי מערב כיון דאין הפירוע נגד המערב דאיכא מחיצה כנודע לדעת הטור ושינה אפילו תוך הבית אסור ועיין בלבוש סימן ג' ועיין בחדושי על הטור שם וברור ודוק.

המאיר לארץ

או שישן וכו'. נ"ב פי' ואפילו לבדו, עי' ב"י על הטור או"ח סי"ג, שב יעקב חלק או"ח תשובה ג' מ"ש בזה.

הר המוריה

בין מזרח למערב וכו'. מקורו מברכות ה' ב' והנה מרש"י ותוס' מבואר שם דדווקא בזמן שאשתו עמו יעו"ש. אמנם מדברי רבינו מבואר דאין נפק"מ בין אשתו עמו או לא וכמש"כ הב"י שם בסי' ג' וכן סתם בשו"ע שם שנכון ליזהר אפי' בשאין אשתו עמו ותמהתי כי בסי' ר"מ סוף הסי' לא הזכיר כלל דעת רבינו יעו"ש וכבר העירותי מזה בחי' לפ"ק דברכות יעו"ש.

והנה הא דלא חילק בין יהודה לגליל ובין מדינות שהם ממזרח או ממערב א"י להמדינות שהם מצפון או מדרום א"י עי' בב"י ובט"ז שם שהאריכו בזה וכתבו שאין תלוי בא"י כלל רק תלוי במקום השכינה ולכן בכל מקום מזרח ומערב אסור וצפון ודרום שרי יעו"ש (והדרכי משה השיג על הב"י

היה לו לכתוב גם דין הטלת מים לא לכותבו בהלכה זו אחר דין מיסך את רגליו ומ"ש נמי דלא עדיף מטיל מים ממיקל את ראשו אחרי המחילה מיקל את ראשו עדיף טפי דבמטיל מים הא איכא בזוי ומיאוס קצת משא"כ במיקל את ראשו וכמו שהוא האמת לקושטא דמילתא דמיקל שרי משנחרב הבית ובמטיל מים אף עכשיו אסור ובמיקל בגדר שרי ובמטיל מים אסור דמקום הראוי לראות הוא וכאמור ולדבריו שכתב אח"כ שראה דברי הכ"מ והגירסא היא לא ישב ופניו כלפי הקודש ע"כ דאזיל ומודה דנקט ישב משום דאין מי רגלים כלים אלא בישיבה וע"ז קאמר דלא ישב להשתין כלפי הקודש אלמא דאפילו אינו רואה את הקדש כל שיכול לראות אסור ואיך לא נרגש הרב ז"ל מזה.

עוד אני תמיה על הרב ב"ח ז"ל בשתי תשובות שהשיב על מרן ז"ל בבית יוסף כמו שיעו"ש באורך דאחרי המחילה אין דבריו מובנים אצלי ומה שהקשה דלא פי' רש"י זה אלא בנפנה וכו' אין טעם לדבריו דבנפנה לצד מזרח דאין פירועו לצד הקודש מה בכך ואמאי אסיר דמה שנפנה שהוא מיאוס ומגונה הא אינו לצד הקודש ובהדיא כתב רש"י דגם פירועו שלפניו הוא מגונה ולא תלה הדבר במה שמוציא הרעי דמיאוס ומגונה וא"כ להטיל מים בישיבה דאיכא גלוי לפניו ודאי אסיר.

ומה שהקשה עוד דגם לפני מזרח איכא מקום שכינה לענ"ד לק"מ דמפרושו של רש"י דלעיל נשמע גם לר' עקיבא דכל הטעם הוא משום דשכינה במערב זה ההיכל וכי מטיל מים כלפי מזרח דאינו כלפי הקודש אין בכך כלום ומנא לו לומר פי' חדש ברש"י ז"ל מה שאינו בכתב למר ויותר נכון לומר דלר"ע אפי' בחוץ לארץ חולק כבוד למערב משום דבארץ ישראל ההיכל במערב וכמ"ש הר"מ נמי ומי דוחקנו לומר דר"ע הייש לסברת מ"ד דשכינה במזרח ואדרבא בפ' לא יחפור דף כ"ה ע"א אמר ר"ע עצמו לכל רוח הוא עושה

פרק ז' הלכה ט'

אמורא וקאמר דהך מתניתא מיירי רק מן הצופים ולפנים אבל בכל מקום שרי והך דר"ע הוא ט"ס מהך דלקמן ועי' בב"י סי' ג' בד"ה גרסינן בירושלמי וכו' מה שנדחק בביאור הירושלמי ולמה לא הביאוהו הפוסקים יעו"ש אמנם לפי מש"כ ניחא הכל והדין הזה לא שייך עכשו רק בזמן שביהמ"ק קיים ומצופים ולפנים אולם עכשו בכל ענין שרי להטיל מים אפי' למזרח ולמערב וכמש"כ הרמ"א שם בהג"ה סעי' ה'.

ובהכ"י מיושב מה שהקשה הגר"א שם בס"ק י"א דהא בירושלמי הזה מבואר דיש חילוק בין צפון לדרום יעו"ש ואמת דכ"כ המגן אברהם ס"ק ו' בשם היכל הקדש (ועי' מש"כ בסי' א' ס"ק מ"ז יעו"ש) אמנם לפי מש"כ בירושלמי בבאורו נכון כהרמב"ם. ובס"ק י"ג כתב הגר"א דעיקר הגי' ברמב"ם כצ"ל המטיל מים מן הצופים ולפנים ישב ואחוריו כלפי הקדש או יסלק הקדש לצדדין עכ"ל (ועי' בב"י בד"ה ולענין להטיל מים וכו' שם הביא הרמב"ם בלשון זה ישב ופניו כלפי הקדש והגר"א הגיה שצ"ל ואחוריו ומקורו מהתוספתא פ"ג דמגילה יעו"ש (וט"ס שם בתוספתא וצ"ל המיסך את רגליו פניו כלפי הקדש יעו"ש בבאורו הגדול) והקשה הגר"א שם דהא ר' יוסי פליג וס"ל דדווקא מן הצופים ולפנים משום דאזיל לשיטתיה הכא אולם ר"ע דס"ל הכא בכל מקום אסור ה"ה הכא נמי יעו"ש בס"ק י"ג אמנם לכאורה יש ליישב זה ולומר דס"ל להרמב"ם כיון דבתוספתא דמגילה לא הזכיר דר"ע כלל רק דברי ר"י י"ל דבהא מודה ר"ע ולא פליגי רק במיסך רגליו דאסור בכל מקום. אבל גוף דברי התוספתא צ"ע במה שהתיר במיסך את רגליו ופניו כלפי הקדש והכא בש"ס דילן ליכא מאן דשרי בהא לפנים מן הצופים לכן נראה לענ"ד דגירסא שלפנינו פניו כלפי העם יותר נכון ור"ל לא מיבעיא דאחוריו אסור להיות כלפי הקדש אלא אפי' פניו נמי אסור להיות כלפי קדש ויותר טוב להיות כלפי העם אף שמקודם לזה קא חשיב הרבה דברים דצריך לנהוג כבוד בציבור אבל הכא כבוד

וכתב דווקא נגד א"י הוא דאסור יעו"ש) ונ"ל קצת ראייה לזה מהא דרבה הוה שדי ליבני וכו' והוא היה בצפון א"י כדכתיב מצפון תפתח וכו' ועי' ב"ב כ"ה ב' (ואף דרש"י כתב שם דבבל היתה במזרחה של א"י יעו"ש ובאמת כן מוכח מכמה מקומות דא"י נקרא מערבא לגבי בבל מ"מ משמע שהיא נוטה יותר לצד צפון. והחקירה רבה בזה ואכ"מ).

לא ישב ופניו וכו'. עי' מרן שמקורו מהירושלמי פ"ט דברכות. והנה אמרתי להעתיק מחי' לברכות מש"כ בזה וז"ל ובירושלמי לפנינו איתא כך תני המטיל מים ה"ז הופך פניו לצד צפון המיסך את רגליו ה"ז הופך פניו לצד דרום א"ר יוסי ב"ר בון הד"א מתניתין מן הצופים ולפנים ר' עקיבא אומר בכל מקום ובלבד במקום שאין שם כותל תני המסיך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחוריו כלפי מערב אלא לצדדין ר' יהודה אומר בשעת המקדש ר' יוסי אומר מן הצופים ולפנים ר"ע אומר בכל מקום ובלבד במקום שאין שם כותל עכ"ל וא"כ צ"ע למה לא חילק הרמב"ם בין צפון לדרום דהו"ל למיכתב דיהא פניו לצד צפון. וטעם לדברי הירושלמי נ"ל כי הוא מפרש צופים שם מקום ועי' לעיל מ"ט ב' ובמש"כ שם וכן נראה קצת מדברי הרמב"ם הנ"ל והיה למזרח המקדש מדקתני לא יקל אדם ראשו כנגד שער המזרח וקאמר עלה הש"ס דמצופים ולפנים אמרו אלמא דצופים היינו ממזרחו של המקדש ותנועת האדם היא מימין לשמאל כידוע בחוש (ועי' בס' עיקרי דינים סי' ה' אות כ"ה ובסי' ל"ה אות ל"ז) והו"א דאסור להפוך פניו בצפון משום דלאחר הטלת מים ליחוש שמא לא יכסה פירועו תיכף ונמצא שפירועו למערב לצד המקדש וקמ"ל דלהא לא חיישינן (משום דאיתא תמיד כ"ז ב' כסי וקום יעו"ש) ובהמיסך את רגליו הו"א דדווקא שיהיה פניו לצד צפון דאי הוי פניו לדרום ונמצא כשעומד ומהפך פניו למזרח נמצא שאחוריו לצד מערב קמ"ל דלהא לא חיישינן ונמצא שפיר פסק הרמב"ם דמותר להטיל מים לצפון או לדרום והוא מפרש דר' יוסי ב"ר בון הוא

פרק ז' הלכה ט'

הגר"א) ושם הביא הירושלמי הנ"ל בלשון אחר וז"ל המטיל מים ה"ז הופך פניו לצד צפון המיסך את רגליו ה"ז הופך פניו לצד דרום ר' יוסי אומר מן הצופים ולפנים ר' עקיבא אומר בכ"מ ובלבד שאין שם כותל עד כאן לשונו ופ"י דזה מיירי בגליל והירושלמי לא קפיד במיסך רק באחוריו ומיירי בגליל לכן המיסך את רגליו ה"ז לא יהפוך אחוריו לדרום רק פניו לדרום ור"ע דפליג וסבירא ליה בכל ענין אסור היינו אפילו פניו לדרום נמי אסור ואפ"ל מן הצופים ולחוץ יעו"ש והוכיח מכאן בס"ק י"ג דלר"ע דהלכתא כוותיה בכל ענין אסור אף להטיל מים יעו"ש היטיב. אמנם לא זכיתי להבין כלל אם נימא דהברייתא הראשונה מיירי בגליל איך שייך ע"ז ר"י אומר מן הצופים ולפנים וכי גם בגליל היה מקום ששמו צופים ואף אם נימא דמפרש צופים מקום שרואים משם ירושלים וגם בגליל היה רואין את ירושלים ודוחק. ובאמת יש לדחוק כי באמת פליג ר"י ע"ז וס"ל דלא מיבעיא בגליל דמותר אלא אפ"י ביהודה מצופים ולחוץ שרי. עדיין יקשה ולמה בברייתא ראשונה שנה בגליל דין מטיל מים ג"כ ובשניה דמיירי ביהודה למה לא תני דין הטלת מים רק תני דין דמיסך רגליו לחוד ואי נימא דהברייתא השניה סמך אהראשונה א"כ ל"ל למיהדר ולמיתני הא דר"ע דמכ"ש דרישא ידעינן לה דמה אם להטיל מים אסור כ"ש להסיך רגליו ועוד שלדברי ס"ל לר"ע דבגליל ובכל מקום שצפון לירושלים או לדרומה של א"י אסור מן הצפון ומן הדרום וכמו בגליל לת"ק וא"כ יקשה על הרמב"ם שהשמיט דין צפון ודרום בגליל וכבר כתב הב"י והט"ז דר"ע לא ס"ל לחלק בין גליל ליהודה דבכל מקום מזרח ומערב אסור וצפון ודרום שרי הן אמת כי בטור י"ל כמש"כ הדרכי משה אות ב' דכל המדינות שלנו הם מערביים לא"י אמנם על הרמב"ם לא שייך זה כי דרכו להביא כל הדינים כמות שהם בכל מקום.

קודש עדיפא (ומיירי דלא היו אחוריו ולא פניו לצד הקדש) ושוב קמ"ל דמטיל מים רשאי כל שאין פניו כלפי הקדש. ואף אם נימא דר"ע פליג ע"ז וכשיטת הגר"א י"ל דלא פליגי רק אדין דמיסך רגליו דכאן בתוספתא מבואר דהמיסך רגליו צריך להיות פניו כנגד העם ולא כנגד הקדש דאסור בכל ענין ובכל מקום דלא כר' יוסי דס"ל דווקא מן הצופים ולפנים אבל בדין מטיל מים לפי שלא מצינו בש"ס שחולק בזה למאי נימא לאפושי בפלוגתא כן י"ל לשיטת הרמב"ם. אבל עוד נראה לענ"ד לפרש דהא דנקט ברישא המיסך רגליו פניו כלפי העם לא מיירי כלל לענין המקדש רק הוא מילתא בפ"ע כל מי שמיסך רגליו היינו שדחקהו ואנסוהו נקביו צריך להיות פניו כלפי העם ואחוריו כלפי השדה משום כבוד ציבור (ועי' בכורות מ"ד) ושוב מתחיל ענין בפ"ע המטיל מים מן הצופים ולפנים צריך שיהא אחוריו כלפי קדש דווקא (ולפי"ז צ"ל דהרמב"ם ס"ל דר"ע לא פליג עלה כלל דליכא למימר דפליג אדין דמיסך כיון דלפי"ז לא הוזכר דין דמיסך רגליו לענין מקדש וק"ל) ובדין מיסך רגליו אסור בכל ענין לעומת המקדש וכר"ע רק לענין הטלת מים שרי באופן שיהיו אחוריו למקדש ובזה לכאורה יש די לקיים דברי הרמב"ם בין לנוסחת הכ"מ מהירושלמי ובין גי' הב"י והגר"א ומהתוספתא דמגילה וכנ"ל.

שוב ראיתי בבאור הגר"א בס"ק י' שכתב דהתוספתא לא חש רק על אחוריו ולא על לפניו וכ"ה שיטת הירושלמי דהקפיד דווקא על אחוריו למערב הא אחוריו למזרח ופניו למערב שפיר דמי ולכן שפיר פסק בתוספתא דמטיל מים אחוריו כלפי הקדש והמיסך רגליו פניו כלפי הקדש יעו"ש היטיב אבל לא זכיתי להבין דא"כ במטיל מים אמאי צריך אחוריו כלפי קדש כיון דלא קפיד רק אחוריו (אבל באמת בזה לק"מ דע"כ לא קפיד רק אחוריו ולא בלפניו היינו דווקא במיסך ולא במטיל מים דבמטיל מים יש לחוש לפני' דבאחוריו אין שם שום פירוע והטעם ק"ל וכן מבואר בלשון

פרק ז' הלכה ט'

לענין מיסך ולא לענין הטלת מים. והנה אין רצוני להאריך עוד בזה כי כבר הארכתי בזה הרבה ודעת לנבון נקל.

יצחק ירנן

אסור לאדם וכו' או שיישן וכו' אלא בין צפון לדרום וכו'. ועיין בב"י או"ח סי' ג' ביאור דבריו, ועיין בספרו הקצר שם שאסר לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו ועיין בב"ח פי' דבריו ושבזהר חולק והצריך עיון. וכתב החבי"ב דעכשיו אין נזהרים בכך דלא ידעינן כמאן נעביד או כש"ס דילן או כהזהר. ולא ידענא מה התנצלות הוא זה דהא כלל ידוע כשחולק הש"ס עם הזהר עבדינן כהש"ס, ועוד דהכא שאני דאפשר לפרש הש"ס כהזהר והוי ככו"ע ומה גם דרש"י פירש כן.

מעשה רקח

אסור לאדם וכו'. עיין להרב ב"י או"ח סימן ג' והרב ב"ח ז"ל והסכמת האחרונים ז"ל דבזמן הזה אין העולם נזהרין בזה מכח שהזהר פרשת בהעלותך כתב בהיפך עיין עליהם:

פירוש ר' דוד עראמה

שיפנה יש מפרשים דוקא במקו' שאין שם מחיצו'.

או שישן יש מפרשים דוקא באשתו עמו:

לכן מכל הלין טעמי י"ל כי הרמב"ם גריס כג' דלעיל ובפרט שגירסא שלפנינו מסכמת לזה (דר"י ב"ר בון הוא אמורא ולא זהו ר"י שנזכר בבבלייתא החולק עם ר"ע) גם מש"כ שר' יוסי אזיל לשיטתיה דהכא דס"ל דדווקא ברואה ושם ס"ל ג"כ מן הצופים ולפנים יעו"ש ולענ"ד נראה דבזה פליג הש"ס שלנו עם הירושלמי והתוספתא הנ"ל דרואה אינו מן הצופים ולפנים כדאיתא בש"ס לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה וכו' אלמא דרואה לאו היינו צופים, ועוד יקשה לי לדברי הגר"א דכתב דהירושלמי אינו אוסר רק באחוריו למערב ופניו למזרח הא איפכא שרי א"כ יקשה אמאי נקט בירושלמי אלא לצדדין לאשמעינן רבותא יותר דאחוריו למזרח שרי ואפ"ל דהא דנקט אלא לצדדין אין כוונתו צפון ודרום אלא הצדדין מביהמ"ק למזרח ולמערב וכמו הצדדין דאיתא בש"ס דידן איכא בנייהו צדדין דשם שרי אחוריו למערב ופניו למזרח אבל א"כ י"ל דלהכי נקט בירושלמי אחוריו למערב לרבותא דהיתרא דבצדדים בכל ענין שרי אבל לעולם אף בפניו כלפי הקדש אסור, אבל זה לק"מ דאיך יכתוב לשון דאיכא למטעי ביה משום רבותא דהיתרא, ועיי"ש בב"י דלרבותא נקט אחוריו כלפי הקדש (ובעזר ה' מצאתי קצת מזה בס' משכנות יעקב סי' ג' עי"ש).

אמנם אף להגר"א ולגירסתו שגורס ברבינו וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים ישב ואחוריו כלפי הקדש יש ליישב ג"כ כיון דבש"ס דידן לא נזכר דין הטלת מים כלל לכן יש לנקוט טפי כדברי המיקל והא דפסק הש"ס הלכה כר"ע היינו דווקא

הלכה י'

ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל. אכסדרא תבנית אולם. חצר פנגד העזרה. שלחן בצורת שלחן. ומנורה בצורת מנורה. אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמונה קנים או מנורה שאינה של מתכת אף על פי שיש לה שבועה קנים:

וכ"ז מכלל מורא המקדש¹² שלא ישתמש בשרביטו של מלך. וזה טעם בקטורת שלא במתכונתו:

כסף משנה

ואסור לאדם שיעשה וכו'. עד אעפ"י שיש לה ז' קנים. בפרק כל הצלמים (דף מ"ג):

הר המוריה

בית תבנית וכו'. ר"ה כ"ד א' וע"ז מ"ג ב' מנחות כ"ח ב'.

בצורת מנורה וכו'. ע"י מש"כ לעיל פ"ג ה"א ונתבארו דינים הללו היטיב ביו"ד סי' קמ"א. והא דכתב חמשה ושמונה ולא כתב רבותא יותר דאפ"י ששה מותר. י"ל דלא נימא דאנר אמצעי קפיד

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

ואסור לאדם כו'. כתב מוהר"י קורקוס ז"ל, ע"ז ב' כל הצלמים [מ"ג ע"א] ומנחות פ' הקומץ [כ"ח ע"ב] ונקיט אכסדרה תבנית אולם לפי שהיה פרוץ במלואו. וכן הוא אכסדרה שאין לה אלא ג' מחיצות וכבר נתבאר זה:

או מנורה שאינה של מתכת כו'. כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל וטעמא שאין עושין במקדש מנורה אלא של מתכת דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל כו' אבל עושה הוא של חמשה או ששה ושל שמונה, אבל של שבעה לא יעשה ואפילו משאר מיני מתכת ר"י בר"י אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי. אמרו לו משם ראייה שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ, העשירו עשאום של כסף כו' כדאיתא ב'פ' הקומץ, [שם]

¹² כ"כ החינוך מצוה רנ"ד ובמנ"ח כוון להוכיח כן מהרמב"ם כאן ושם ובמצוה ל"ט הניח בצ"ע דמנ"ל להרמב"ם והחינוך דהוא רק משום עשה ומקדשי תיראו דהא בגמ' משמע דהאיסור הוא מלאו דלא תעשון אתי וגו'. יעו"ש. ואפ"ל להוכיח שיטתם מירושלמי פ"א דמגילה הי"א אנטונינוס שאל לרבי כו' מהו לעשות לו קטורת א"ל חסר בה אחת מהסימנים. לא כן תני לא תעשו לכם כו' אבל עושים הם אחרים לכם יעו"ש ובס' טל תורה שם תמה איך ס"ד דב"נ מוזהר על עשיית קטורת ולמ"ל קרא להתיר. והנה למ"ש הרדב"ז כאן דעשיית קטורת במתכונתה הוא בכלל האיסור דבית תבנית היכל. ולדעת הרמב"ם פ"ט ממלכים דגם ב"נ מוזהר על הצורות דהאיסור הוא מלא תעשון אתי וגו'. וע' במנ"ח וט"ת שם בע"ז מ"ג מ"ש בטעם הדבר דב"נ מוזהר בלאו דלא תעשון אתי יעו"ש"ה. ומעתה אם נאמר דאיסור בית תבנית היכל וגם קטורת במתכונתה בכלל זה, הוא מלא תעשון אתי, א"כ שפיר ס"ד דירושלמי דב"נ מוזהר בעשיית קטורת ולכך הוצרך ללמוד מקרא דאחרים עושין לכם. והכוונה דהאיסור אינו מלא תעשון אתו רק בעשה דמקדשי תיראו כדעת הרמב"ם וחינוך. וע"ז ב"נ לא מוזהר. וע' בט"ת שם מ"ש בשאלת אנטונינוס מהו לעשות מזבח כע"ז ולדברינו ב' השאלות הם בסוג אחד.

פרק ז' הלכה י'

מעשה רקח

ואסור לאדם וכו'. רש"י ז"ל פ"ל דהיינו באורכו ורחבו ורומו ואם חסר שרי וכן פסק הש"ע יו"ד סוף סי' קמ"א ורבינו סתם הדברים ואפשר דהעתיק לשון הברייתא ודו"ק:

פרי האדמה

ואסור לאדם וכו'. עיין מ"ש פ"ג מהל' ע"ז דין י"א.

משא"כ בששה דליכא נר אמצעי להכי שרי משא"כ בחמשה דהוי דומיא טפי למנורה. לכן כתב רבותא דאפ"ל חמשה שרי ושוב קמ"ל דלא מיבעיא פחות דשרי אלא אפ"ל יותר נמי שרי. ובש"ס איתא של חמשה ושל ששה וכו'.

הלכה י"א

שְׁלֹשָׁה מִחְנוֹת הָיוּ בַּמִּדְבָּר. מִחְנֵה יִשְׂרָאֵל וְהוּא אַרְבַּע מִחְנוֹת. וּמִחְנֵה לְוִיָּה שְׁנָאֲמַר בָּהּ (במדבר א נ) "וְסָבִיב לְמִשְׁכַּן יְחֹנוּ". וּמִחְנֵה שְׁכִינָה וְהוּא מִפְתַּח חֲצַר אֶהָל מוֹעֵד וְלִפְנֵים: וְכַנְגְדָן לְדוֹרוֹת. מִפְתַּח יְרוּשָׁלַיִם עַד הַר הַבַּיִת כְּמִחְנֵה יִשְׂרָאֵל. וּמִפְתַּח הַר הַבַּיִת עַד פְּתַח הָעֶזְרָה שֶׁהוּא שַׁעַר נִיקְנוֹר כְּמִחְנֵה לְוִיָּה. וּמִפְתַּח הָעֶזְרָה וְלִפְנֵים מִחְנֵה שְׁכִינָה. וְהַחֵיל וְעֶזְרַת הַנְּשִׁים מַעְלָה יִתְרָה בְּבֵית עוֹלָמִים:

אהל מועד ולפני' וכנגדן לדורות מפתח ירושלים
עד הר הבית כמחנה ישר' ומפתח הר הבית עד
פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוייה
ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה ע"כ. ובפ"א
מהלכות אלו הלכה ה' כתב וז"ל ואלו הדברים שהם עיקר בבנין הבית עושין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם ושלשתן נקראים היכל ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה עכ"ל. שמעינן מזה שמפתח ניקנור שהוא פתח עזרת ישראל עד האולם נקרא חצר אהל מועד ומן האולם ולפנים נקרא אהל מועד.

ומעתה כונת הרא"ם מבוארת דמכיון שפסוק זה דוהזה שבע פעמים מיירי בכהן העומד בפנים דהיינו בעזרת ישראל שהוא חצר אהל מועד וקתני לפני ה' שפיר קרי ליה לפני ה' ממש לפי שהכהן כשעומד בעזרת ישראל רואה את הפרוכת אבל לעיל דקאי על המצורע והמצורע מחוסר כפורים ואינו יכול ליכנס לעזרת ישראל על כרחין לומר דלפני ה' דקתני ביה לאו דוקא אלא לפני שער ניקנור שהוא מכוון כנגד המערב.

ותדע דמלת אהל מועד שכתב הרא"ם אינה מדוייקת דאהל מועד קרי מן האולם ולפנים והכהן היה עומד בעזרת ישראל שהוא מן המזבח ולחוץ והיה מזה בקרקע העזרה כמו שכתב רבינו שמשון בפ"י דנגעים והכריח כן מן התוספת' יע"ש או שיסבור הרא"ם דלא כר"ש אלא שהכהן כשהיה

כסף משנה

שלש מתנות היו במדבר וכו' עד מעלה יתירה בבית עולמים. בפרק בתרא דזבחים (דף קי"ו קי"ז):

אור הישר

ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה לוייה. עיין בכ"מ הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ט.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

שלש מחנות כו'. כתב מהר"י קורקוס ז"ל, תוספ' בכלים פ"א וספרי פ' נשא. ומבואר במקומות הרבה בתלמוד:

גירסא דינקותא

סימן כ"ב כתב רש"י ז"ל בפרשת מצורע לפני ה' כנגד בית קדש הקדשים ע"כ. וכתב הרא"ם ז"ל שאין פירוש לפני ה' האמור כאן כפירוש לפני ה' האמור למעלה גבי לפני ה' פתח אהל כי שם שמעמדו בשער ניקנור לא יאמר לפני ה' אלא מפני כו' אבל פה שמעמדו באהל מועד יאמר לפני ה' מפני שפניו כו' עכ"ל.

פירוש לפירושו דהנה כתב הרמב"ם בפ"ז מה' ב"ה הל' י"א ד שלש מחנות היו במדבר מחנה כו' מחנה לוייה כו' ומחנה שכינה והוא מפתח חצר

פרק ז' הלכה י"א

והחיל ועזרת הנשים. והסורג לא חשיב דאם נימא דלחיל לא היה מחיצה בפ"ע א"כ הסורג הוא החיל ואי נימא דלחיל היה מחיצה בפ"ע א"כ מחיצת הסורג לא היה מועיל כלל רק לענין שבת וכדעת הרא"ש ולא לענין קדושה וכמו שנתבאר בפ"ה ה"ג יעו"ש היטיב.

קריית ספר

שלש מחנות היו במחנה ישראל שהוא ארבע מחנות של דגלים ומחנה לוייה דכתיב סביב למשכן יחנו ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים וכנגדן לדורות מפתח ירושלם עד הר הבית מחנה ישראל מפתח הר הבית עד שער ניקנור מחנה לוייה ומן השער ולפנים מחנה שכינה.

מזה היה נכנס לפנים ומזה על ההיכל והכריחו של הר"ש אינו כל כך הכרח יע"ש אלא כונת הרא"ם היא באומרו באהל מועד היינו בחצר אהל מועד.

והוצרכתי לכל זה לפי שראיתי בספר עץ החיים פרשה הנז' שהבין בכונת הרא"ם ז"ל שכתב אבל פה שמעמדו באהל מועד דקאי על המצורע והקשה דעדיין הוא מחוסר כפרה ואיך יכול ליכנס לפנים והניחה בצ"ע ולפי מה שכתבנו בכונת הרב ומוכרח בכתוב דמיירי בכהן קו' מעיקרא ליתא ודוק.

הר המוריה

וכנגדן לדורות וכו'. עי' זבחים קט"ז ב' וספרי במדבר פיסקא א' ובמ"ר נשא פ"ז וע"ע לקמן פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ה וע"ע לעיל פ"א ה"ה מש"כ בזה. וע"ע בתוספתא פ"ק דכלים ועי' רש"י סנהדרין מ"ב ב').

הלכה י"ב-י"ג

יב. כל ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות. ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העמר ושתי הלחם והבפורים מה שאין מביאין כן משאר ארצות:

יג. עשר קדושות הן בארץ ישראל וזו למעלה מזו. עירות המקפות חומה מקדשות משאר הארץ שמשלהין מתוכן את המצרעים ואין קוברין בתוכן מת עד שיירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר. ואם יצא המת חוץ לעיר אין מחזירין אותו לתוכה אף על פי שיירצו כלן להחזירו: רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפניו אותו. וכל הקברות מפניו חוץ מקבר נביא או מלך. קבר שהקיפתו העיר בין מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו כנגד זו אם הייתה בינו ובין העיר יתר מתמשים אמה לכאן ונתמשים לכאן אין מפניו אותו עד שיירצו כלן. פחות מפניו אותו:

השגות הראב"ד ואין קוברין מת בתוכן (עד שירצו יצא אין מחזירין אותו). א"א לא שמעתי בכאן לא רצון טובי העיר ולא רצון אנשי העיר אלא לעולם אין קוברין בהן אבל אם רצו לסבבו בעיר כדי להרבות בהספדו ובכבודו עד שירצו קרוביו להוציאו מסבבין: [ס"א א"א לשון המשנה ומסבבין המת לתוכה עד שירצו יצא אין מחזירין אותו]:

רצו בני העיר להוציא הקבר מהמדינה וכו'. עד מפניו אותו. באבל רבתי פי"ד ובירושלמי סוף נזיר איתיה נמי אלא שיש שם קצת חילוף:

משנה למלך

עיירות המוקפות חומה מקודשות כו'. נראה דכל התנאים שהצריך רבינו בפ"ב מהלכות שמיטה ויובל לענין בתי ערי חומה צריכים ג"כ למעלות אלו שכתב כאן ועיין בהר"ש ובמ"ש מהרימ"ט חי"ד סי' ל"ז שרצה לחלק בין בתי ערי חומה למעלות אלו ודבריו צריכים אצלי תלמוד ודוק. עיר שרובה עכו"ם בטלה ממנה קדושת היקף חומה. תוספות פ"ד דכתובות (דף מ"ה:): ד"ה על ודו"ק. ולא ידעתי אם הפתחים נתקדשו בקדושת העיר או לא לפי שראיתי בפ"ז דפסחים (דף פ"ה) דאמר' אר"ש בר יצחק מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים מפני שמצורעין מגינין תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ולפי זה יראה דגם בבתי ערי חומה לא נתקדשו השערים

כסף משנה

כל א"י מקודשת מכל הארצות וכו'. עשר קדושות הן וכו'. בפ"ק דכלים (משנה ז): ומ"ש ואין קוברים בתוכן מת עד שירצו שבעה טובי העיר. לשון המשנה שם ומשכיבין¹³ לתוכן מת עד שירצו יצא אין מחזירין אותו ופירש שם רבינו עד שירצו אנשי המדינה בכלל או ז' טובי העיר שאם רצו לקוברו במקום מהמדינה יוכלו לקוברו יצא המת מהמדינה אין להם להחזירו למדינה לקברו שם ואפילו ירצו כולם, נראה שהוא מפרש דמשכיבין לתוכן מת היינו שמניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר עד שירצו בני המדינה. ובהשגות א"א לא שמעתי כאן לא רצון טובי העיר וכו' נראה שהוא גורס ומסבבין לתוכן מת עד שירצו ואין בדבריו השגה לדברי רבינו כי לא שמעתי אינה ראייה:

¹³ [גירסתנו ומסבבין]

פרק ז' הלכה י"ב-י"ג

כו' עזרת ישראל כו' עזרת כהנים כו' בין האולם ולמזבח כו' ההיכל כו' בית קדשי הקדשים כו'. וקשיא לי על משנה זו דהא י"א קדושת הן. ונראה שרבינו רצה לתרץ קושיא זו. בסדור לשונו שכתב תחילה א"י מקודשת מכל הארצות כו' ואח"כ כתב עשר קדושות הן בא"י זו למעלה מזו, כו'. ואינו כן סדר המשנה כאשר כתבתי כי בתחילה אמרו עשר קדושות הן, ואח"כ אמרו א"י מקודשת כו'. ונראה שדעת רבינו לומר שהקדושה שיש בכל א"י יותר על חו"ל אינו מן המנין כי העשר שהוא מונה הם בא"י, זו למעלה מזו. ואילו קדושת א"י על שאר ארצות אינה למעלה מקדושה אחרת בא"י, ואין מנין העשר מתחיל אלא מעירות המוקפות חומה, שהוא למעלה מקדושת שאר א"י אבל שאר א"י הוא תחילת הקדושות ואינה למעלה מקדושה אחרת¹⁴. וזהו עשר קדושות זו למעלה מזו, שכתב

¹⁴ בזה אפ"ל מה דבמד"ר פ' נשא פ"ו הובא מתני' דפ"ק דכלים ושם הגירסא א"י מקודשת מכל ארצות כו' שמביאין ממנה העומד כו' ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן כו' כשרה לבית השכינה ואין עבר הירדן כשר לבית השכינה כו' והרד"ל שם הביא כן מספ"ז והתשב"ץ ח"ג סי' ר' שהטעם דכתיב ביהושע כ"ב אם טמאה ארץ אחזתכם יעו"ש וברש"י. ולכאורה מדוע לא חשב הרמב"ם מעלה זו דארץ כנען על עה"י. ובדברי המהר"י קורקוס דלא חשב הרמב"ם מעלת א"י משום דא"י תחלת הקדושות ואינה למעלה מקדושה אחרת א"ש היטב. דכבר ביאר בתשב"ץ שם דבכלל א"י תרי עיניי הם. קדושת שכינה וקדושת מצוה ועבר הירדן אף דהוי כא"י מ"מ אין נוהג בו רק קדושת מצוה ולכך צריך קרא בספרי פ' שופטים לרבות עה"י לעגלה ערופה דבאה לכפר על סילוק השכינה וכן מצות ישיבת א"י דהוא משום קדושת שכינה ל"ש בעה"י יעו"ש"ה. א"כ שפיר לא חשב הרמב"ם מעלת ארץ כנען על עה"י. דהא ארץ כנען הוא תחלת הקדושות של שכינה ואינה למעלה מעה"י שהוא רק קדושת מצוה. ואם באנו לחשוב מעלת כנען על עה"י. הי' צריך לחשוב גם מעלת כלל א"י על חו"ל דשייך גם בה מעלת מצוה. אבל במד"ר דחשב גם מעלת כלל א"י דהוא מעלות קדושות מצוה שפיר חשב גם מעלת כנען דכשרה לבית השכינה כלומר קדושת שכינה על עבר הירדן דאין כשר לבית השכינה היינו דאינה רק קדושת מצוה. ויש קצת לסייע

מפני המצורעים. ואפשר דדוקא בירושלים עשו כן כדי שלא יצאו מירושלים אבל בשאר עיירות לא עשו כן אלא אף השערים נתקדשו. ומ"מ לא ידעתי למה לא הביא רבינו דין זה דשערי ירושלים שלא נתקדשו דנפקא מינה טובא לאכילת מעשר שני ואכילת קדשים קלים שאין אוכלין אותם בשערים כיון שלא נתקדשו בקדושת ירושלים. ואולי סמך על מ"ש ברפ"ט מהלכות קרבן פסח והאגף עצמו שהוא עובי הפתח כלחוץ. עוד אני תמיה דמאותה סוגיא דפסחים מוכח דכל שערי העזרה נתקדשו בקדושת העזרה חוץ משער נקנור מפני שמצורעים עומדים שם ומכניסים בהונות ידם ולא ידעתי אמאי לא הביא רבינו דין זה דנ"מ טובא דטמא שנכנס לשער נקנור פטור מכרת ואם נכנס בשאר הפתחים חייב כרת וכן נ"מ טובא לעניינים אחרים וכמבואר. עוד אני מסתפק בשערי הר הבית אם נתקדשו. ומסתברא דנתקדשו בקדושת הר הבית דדוקא בירושלים משום טעמא דמצורעים לא קדשו השערים. שוב ראיתי בירושלמי פ"ז דפסחים דדין זה מחלוקת אמוראים דרבי ירמיה בשם רב שמואל בר יצחק אמר דלא קדשו תחת האגף של הר הבית כדי שיהיו זבים מגינים תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והקשו על זה דלא דמי למצורע שעשו תקנה בעדו משום דאין לו להגן זב יש לו היכן להגן בכל ירושלים רבי יוחנן בשם רבי פנחס מן מה דאנא חמי רבנן שלחין סנדליהון תחת האגף של הר הבית דהא אמרה שלא קדשו תחת האגף של הר הבית ע"כ. ולפי סוגיא זו נראה דק"ל שלא קדשו תחת האגף של הר הבית דמעשה רב ולא ידעתי אמאי השמיט רבינו דין זה:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

כל ארץ ישראל כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל הכל בכלים פ"א עשר קדושות הן. א"י מקודשת מכל הארצות כו' עירות המוקפות חומה כו' לפנים מן החומה כו' הר הבית כו' החיל כו' עזרת נשים

פרק ז' הלכה י"ב-י"ג

והשליכו אותם אל מחוץ לעיר אותם חוץ לכל העיר ולא אדם חוץ לכל עיר, אלא חוץ לעירות המקופות חומה ומסבבין לתוכן מת מותר לנשא בעיר ממקום למקום. יצא אין מחזירין אותו, מדרבנן, דמדאורייתא שרי אפילו במחנה לוי' כדתיניא בפ' אלו דברים [בפסחים שם] ופ' היה נוטל [סוטה כ' ע"ב] טמא מת מותר להכנס במחנה לוי', ולא טמא מת לבד אלא אפילו מת עצמו, עכ"ל. ובהשגות א"א לשון המשנה ומסבבין כו' והוא על דרך פי' ר"ש ז"ל שכתבתי, אלא שלא כתב דלהרבות בכבודו נושאים אותו ממקום למקום, ואפשר דלקברו קאמר. ועד שירצו היינו עד מקום שירצו לקוברו בו.¹⁵ ורבינו כתב בפ' המשנה וז"ל. ר"ל עד שירצו אנשי המדינה בכלל או שבעה טובי העיר כמו שביארנו במגילה שאם ירצו לקוברו במקום מהמדינה יוכלו לקוברו. וכאשר יצא המת מהמדינה אין להם להחזירו למדינה לקוברו שם שהטומאות שרחקו מהמדינה ויצאו ממנה אין מחזירין אליה, וביאור דבריו שכיון שבמשנה אמרו סתם עד שירצו, ולא ביארו ברצון מי הדבר תלוי. נראה שסמכו על מה שנתבאר במק"א שעניני המדינה תלוי ברצונם היינו שבעה טובי העיר או כל בני העיר, אם אין שם שבעה טובי העיר. ולשיטת רבינו ניהא שפיר טפי. יצא אין מחזירין אותו, דמסתמא לקוברו הוא שמחזירין אותו, דוק מינה הא קודם שיצא קוברין אותו שם והיינו רישא. ומ"מ לשון ומסבבין המת בתוכן, כדברי הר"א ז"ל מוכח טפי:

¹⁵ ע' ברע"ב שם וז"ל מותר לנשא ממקום למקום עד מקום שירצו טובי העיר לקברו שם כו'. ונראה שהוא לשון ופי' הר"ש רק הרע"ב מוסיף ביאר דלקברו קאמר. וע' באל"י רבא להגר"א וז"ל מסבבין ממקום למקום בתוך העיר ואינו קונה מקומו אבל יצא כו' שאין מחזירין טומאה לעיר כו' יעו"ש והיינו דאפשר הי' לומר דכמו בשיצא אין מחזירין ה"ה דאין מסבבין שלא להשהות ולהרבות הטומאה. וקנה מקומו קמ"ל וכן יפרש הרמב"ם ע' בהר המוריה. ובה"ל במ"ש המהר"י קורקוס בסו"ד דלשון ומסבבין כו' כדברי הר"א ז"ל מוכח טפי. וא"ש.

רבינו. ומ"מ במשנה לא אמרו לשון זה, וא"כ אכתי לא ניהא שפיר לשון דמתני' דקתני עשר קדושות הן כו' ומני י"א קדושות. ושוב ראיתי לרבינו בפ' המשנה שהרגיש בקושיא זו וכתב דמתני' דקתני עשר קדושות אתיא כר' יוסי דאמר שם במשנה שקדושת בין האולם והמזבח שוה לקדושת ההיכל. ולדבריו קדושה אחת הם. ובזה הם עשר ותו לא. וכאן כתב רבינו מנין העשר אפילו לרבנן דקי"ל כוותיהו וכאשר ביארתי לשונו, עוד ראיתי להערוך ערך עשר שכתב שקושיא זו נשאלה לרבינו האי גאון ז"ל והשיב ז"ל א"י אינה חשובה מן הקדושות לפי שבשאר קדושות יש כבוד למקום בהם, שמונעים מהם קצת טומאה, או שמונעים ממנו קצת בני אדם מלכנס אליו. ואין בסתם א"י קדושה זו. והבאת בכורים ושתי הלחם ועומר אינם בקדושות הללו, ועשר קדושות בא"י הם. וסדר א' הם כל אחת כתורתה, ואפשר שגם זה דעת רבינו:

ומה היתה קדושתה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל. פ' כל קרבנות הציבו [מנחות פ"ג ע"ב] נתבאר דשתה"ל"ח מדכתיב ממושבותיכם ולא מחו"ל. ועומר דכתיב כי תבואו אל הארץ, וביכורים יליף להו בפ' המוכר את הספינה [ב"ב פ"א ע"א] מדכתיב אשר תביא מארצך למיעוטי חו"ל. כאשר נתבאר בהלכות ביכורים: [פ"ב ה"א]

יג. עירות המוקפות חומה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל. לשון המשנה בכלים [סופ"ק] כך הוא עירות המוקפות חומה מקודשת שמשלחין מתוכן את המצורעים ומסבבין לתוכה מת עד שירצו. יצא אין מחזירין אותו. וכתב רבינו שמשון ז"ל בפסחים פ' אלו דברים [ס"ז ע"א] ילפינן שהמצורע משתלח חוץ לג' מחנות. ובספרא פ' נשא אמרו וקדש יהושע עירות המוקפות חומה בקדושת מחנה ישראל וגבי נגעי בתים דרשו פ' זאת תהיה.

דברינו מלשון ר"ה גאון שמביא המהר"י קורקוס דשאר קדושות יש כבוד למקום בהם כו' ואין בסתם א"י קדושה זו כו'. ודו"ק.

פרק ז' הלכה י"ב-י"ג

הר המוריה

שמביאין ממנה וכו'. כ"ה בפ"א דכלים מ"ו וע"ע במנחות מ"ה ב' תוס' ד"ה קרבו וכו' ועיי"ש ס"ט ב' ע"ז ב' פ"ג ב' ופ"ד א' ובתו"כ אמור פי"ג ובבכורים הדבר פשוט בכמה דוכתי ועי' הל' בכורים פ"ב ה"א יעו"ש היטיב.

ויש לעיין קצת אמאי לא חשיב בכור דאינו קרב הבא מחו"ל כדאי' לקמן סי' ק"ט סעי' ה' והנה לדעת הסוברים דרבינו ס"ל דבכור בחו"ל אינו קדוש כלל כמבואר שם במש"כ וא"כ הוי כמו תרומות ומעשרות שאינו חייב בחו"ל ולא מטעם קדושה נגעו בה אבל לדעת הסוברים דמיקדש קדוש רק דאינו קרב צע"ק א"נ סתם משנה ס"ל כסתם משנה דתמורה כ"א א' דאם באו תמימים יקרבו יעו"ש היטיב ועי' באליה רבא בכלים שם שכתב דבכורים שאינם באים מחו"ל לאו משום קדושת א"י רק מחמת שחובת קרקע היא יעו"ש היטיב ומזה ראייה לדבריי הראשונים ועוד י"ל לפי שהטעם שאינם קרבים לפי דאתקישו למעשר דגן שחובת קרקע היא לכן לא חשיב לה.

יג. עשר קדושות וכו'. שם במשנה איתא הך דעשר קדושות קודם הך דא"י מקודשת מכל הארצות ומשמע מזה דזה נמי בכלל הקדושות וא"כ איתא י"א קדושות וכתב ע"ז רבינו במשנה ט' כי מתניתין אתי כר"י דמשווה בין האולם ולמזבח להיכל בחמשה דברים א"כ הם חד קדושה וכ"כ הר"ש שם אולם הרע"ב כתב בשם הגאונים דא"י מקודשת מכל הארצות אין בכלל זה וכ"כ הרא"ש שם וכ"ה בערוך ערך עשר יעו"ש וכ"ה דעת רבינו בכאן אמנם הגר"א באליהו רבא הסכים לדבריו שבפי' המשניות יעו"ש וע"ע במ"ר נשא פ"ז.

את המצורעים וכו'. עי' מגילה י' ב' ברש"י ובשבעות ט"ז א' ברש"י ועי' ערכין ל"ב ב' תוס' ד"ה וקדשו וכו' ובר"ש כאן וברא"ש יעו"ש היטיב

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב בהשגות א"א כו' ואיברא דהכי תנן אלא דקשיא וכי אם רצו קרוביו לסבבו שבוע אחד צייתו להו והלא מרבים את הטומאה, ותו קשה אם היה קבר אבותיו בעיר אמאי לא יקבר במקומו. ובשלמא כשיצא כיון שנתרחקה הטומאה מהעיר אין מחזירין אותה לתוכה, אבל אם עדיין לא יצא ורצו בני העיר הכל תלוי בדעתם. ותו דקתני סיפא ואם יצא אין מחזירין אותו, ואם אין קוברין בה, פשיטא דאין מחזירין, וי"ל בזו דה"ק. אם יצא אין מחזירין אותו אפילו לסבבו בעיר, ומ"מ קשה לדברי רבינו דהכי הוי' לי' למיתני. אין קוברין את המת עד שירצו. ויש לומר דתרתני קתני מסבבין וקוברין עד שירצו אנשי העיר. ואין הדבר תלוי בקרובי המת. כיון דאיכא ניזק לרבים:¹⁶

רצו בני העיר כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל למד זה רבינו מהדין שכתב בסמוך קבר שהקיפתו כו' והוא במס' שמחות פ' אחרון:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב תניא באבל רבתי [מס' שמחות פי"ד] כל הקברות מתפנים. אמרו לר"ע מעשה בקבר חולדה שהיה בירושלים ולא נגע בה אדם מעולם, א"ל משם ראי' מחילה היתה עשויה לה ומוציאה את הטומאה לנחל קדרון, ומשמע דלא קי"ל כטעמיה דר"ע, אלא משום כבוד הנביא או המלך, תדע שהרי קברי מלכות בית דוד לא מצינו שיהיה להם מחילות¹⁷ ולא תלוי טעמא בברייתא אלא שהיו מימות נביאים ראשונים כדלקמן וזהו שכתב הרב ז"ל חוץ מנביא או מלך, ומשמע בכל מקום שיהיה:

¹⁶ ע' סנהדרין מ"ז ע"ב קבר המזיק לרבים כו'.

¹⁷ ע' בתוספתא ספ"ק דב"ב א"ל והלא קבר בית דוד וקבר חולדה הנביאה היו בירושלים ולא נגע בה אדם מעולם א"ל משם ראי' מחילה היתה להן כו'. יעו"ש דגם קברי בית דוד מחילה הי' להם. וצ"ע.

פרק ז' הלכה י"ב-י"ג

ודע שהתוס' יו"ט כתבו וז"ל ומש"כ הרב לנשאו בעיר ממקום למקום כלומר בכל עיר ועיר מעיר לעיר עכ"ל הך מעיר לעיר לענ"ד אין לו ביאור דדווקא באותו העיר שרי אבל בעיר אחרת לא דמה אם הטומאה שהיתה כבר בעיר אין מחזירין אותה כ"ש בטומאה חדשה שאין מכניסין אותה וצ"ע בזה.

מפנין אותו וכו'. משמע מזה דדווקא בעיירות המוקפות חומה הדין כן אבל לא בשאר מקומות ועיין בהל' טומאת מת פ"ח שם כתב דיני פינוי המת יעו"ש ולא הזכיר דין זה אמנם המעיין בתוספתא פ"ק דב"ב ובפ"ד דשמחות ובפ"ז דנזיר בירושלמי ה"ג משמע שדין זה נוהג בכל מקום ששם לא נזכר שדין זה דווקא בערי חומה ועי' בתורת האדם להרמב"ן כ"ד א' נמי משמע כן שמפרש בכל עיירות הדין כן. והנה למש"כ מר"ן בתחלה דג"ל רבינו היתה משכיבין לתוכן מת עד שירצו. י"ל דרבינו מפרש דה"ק דמשכיבין את המת בקבר דהיינו שקוברין אותו עד שירצו לפנותו אבל לפי"ז יש לעיין א"כ איך כתב רבינו בדין הקודם דאין קוברין בתוכן מת עד שירצו ז' טובי העיר ודילמא שרי לקוברו בכל ענין רק הפינוי תלוי ברצון ז' טובי העיר או בכל אנשי העיר אבל י"ל דזה נדע מכ"ש אם תלוי ברצון אנשי העיר לפנותו כ"ש שלא יקברוהו בלא רצונם מתחלה ודו"ק. ובאמת בלשון רבינו בפ"ה המשניות אינו מבואר אמאי קאי הך עד שירצו אם על הקבורה או על הפינוי יעו"ש היטיב וזה החילוק בין ירושלים לשאר ערי חומה דבירושלים מחוייבין לפנות המת משם כדאיתא בהלכה י"ד משא"כ בשאר ערי חומה ברצון אנשי העיר או ז' טובי העיר הדבר תלוי.

חוץ מקבר וכו'. בתוספתא דב"ב שם וז"ל כל הקברות מתפנין חוץ מקבר המלך ומקבר הנביא ר"ע אומר אף קבר המלך וקבר הנביא מתפנין אמרו לו והלא קבר בית דוד וקבר חולדה הנביאה

ועי' בברכות ו' ב' בתוס' שם ד"ה הא לן וכו' יעו"ש ועי' תו"כ מצורע פ"ד יעו"ש.

עד שירצו וכו'. כתב הראב"ד וז"ל א"א לא שמעתי מכאן רצון טובי העיר ולא רצון אנשי העיר אלא לעולם אין קוברין בהן אבל אם רצו לסבבו בעיר כדי להרבות בהספדו ובכבודו עד שירצו קרוביו להוציאו מסבבין עכ"ל ומרן כתב דג"ל רבינו היתה ומשכיבין לתוכן מת עד שירצו ור"ל דישכב במשכבו ואין קוברין אותו עד שירצו שבעת טובי העיר או אנשי העיר יעו"ש אמנם הרע"ב כתב וז"ל ומסבבין לתוכה מת מותר לנשאו בעיר ממקום למקום עד מקום שירצו טובי העיר לקברו שם יצא המת מן העיר אין מחזירין אותו בעיר לקברו שם ואפי' רצו טובי העיר דכיון דיצאה טומאה מן העיר אין מכניסין אותה בתוכה עכ"ל ולפי"ז א"צ לחדש גירסא חדשה וקמ"ל דכל זמן שלא יצא פשיטא דמותר לקוברו ורק משום דכיון שיצא אין מחזירין אותו והו"א דה"ה דאין רשאי לסובבו ממקום למקום ורק דהוא קונה מקומו קמ"ל דלא דמותר לסבבו ממקום למקום וכ"כ הגר"א וז"ל מסבבין אותו ממקום למקום בתוך העיר ואינה קונה מקומו אבל אם יצא אין מחזירין אותו שאין מחזירין טומאה לעיר והיינו דכתיב (ד"ה ב' ט"ז) גבי עוזהו ויקברו אותו עם אבותיו בשדה הקבורה אשר למלכים כי אמרו מצורע הוא. שקברוהו בשדה הקבורה אשר למלכים ולא קברוהו בקברות המלכים אשר בעיר כי אמרו מצורע הוא וישב מחוץ למחנה ומת שם ולא יכלו להחזירו שוב לעיר שאין מביאין טומאה לעיר (וכ"ה בתוספתא פ"ק) עכ"ל והנה הראב"ד ז"ל מפרש עד שירצו להוציאו. ומתוך זה מחדש חומרא דאין קוברין בתוכן מת ועליו להביא ראיה. והנה יש ראיה לדברי רבינו מהא דאיתא לקמן הלכה י"ד ואין מקיימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה וכו' מבואר מזה דדווקא בירושלים אין מקיימין קברות אבל לא בשאר עיירות המוקפות חומה ושם יבואר עוד מזה אי"ה.

פרק ז' הלכה י"ב-י"ג

ולכאן אין מפנין אותו פחות מכאן מפנין אותו והוסיף כאן רבינו דאם היתה יתר מחמישים אמה לכאן ולכאן דאין מפנין אותו היינו דווקא בשאר עיירות אבל בערי חומה דתלוי ברצון אנשי העיר או ז' טובי העיר מפנין אותם לכשירצו וה"ט דפחות מזה הוא מזיק הרבים אבל ביותר מזה אין מזיק הרבים לכן בשאר עיירות אין מפנין אותם אבל בערי חומה הדבר תלוי ברצונם וכנ"ל וכ"ז פשוט וברור ומכאן תבין הגהת הגר"א בשמחות שם יעו"ש היטיב וכ"ה בתורת האדם. אבל בירושלמי נזיר איתא שם וז"ל קבר שהקיפתו העיר משלש רוחות מפנין אותו משתי רוחות אית תני תני מפנין אותו אית תני אין מפנין אותו אמר רב חסדא מ"ד מפנין אותו בנתון תוך שבעים אמה ושיריים מ"ד אין מפנין אותו בנתון חוץ לשבעים אמה ושיריים מ"ד מפנין אותו בעשוי כמין "גם" מ"ד אין מפנין בעשוי כמין "היא" עכ"ל.

ודע עוד שלשון רבינו ז"ל **שהקיפתו העיר**. משמע שהיתה העיר סביב לבית הקברות וכן הלשון בירושלמי ובתוספתא שם אולם במס' שמחות שם היתה הגירסא קבר שהקפתו את העיר ומשמע דה"ק שהיה מקיף את העיר וכן הגיה הגר"א שם שגורס היה מקיף את העיר יעו"ש וכן מפרש הפני משה בירושלמי שם אף ששם הגי' שהקיפתו העיר יעו"ש. וא"כ אנן נפרש כן דברי רבינו דכאן.

ויקח אברהם

מ"ש המ"ל. נ"ב מערכי לב ח"א ד"ן ע"ב דרש אברהם ד"ו ע"ב.

חיים ומלך

מר זקני הרב בס' מערכי לב ח"א דף נ' ע"ב.

היה בירושלים ולא נגע בהן אדם מעולם אמר להם משם ראייה מחילה היתה להן והיתה מוציאה הטומאה לנחל קדרון עכ"ל ופסק רבינו כת"ק דאין הלכה כר"ע מחבריו וזה פשוט ומעכשיו תבין גירסת הגר"א במס' שמחות שם שהגיה וז"ל כל הקברות מפנין חוץ מקבר מלך ונביא אמרו לר"ע מעשה בקבר חולדה שהיה בירושלים ולא נגע בהן אדם מעולם אמר להן ר"ע משם ראייה מחילה היתה עשויה להם ומוציאין את הטומאה לנחל קדרון עכ"ל ובירושלמי דנזיר איתא שם וז"ל כל הקברות מתפנין חוץ מקברי המלך ומקברי הנביא א"ל לר"ע והלא קברי בני דוד מתפנין וקברי בני חולדה היו בירושלים ולא נגע בהן אדם לפנותן מעולם א"ל לר"ע משם ראייה מחילה היתה שם ומשם היתה טומאה מקדרת ויוצאת לנחל קדרון עכ"ל ויותר נראה לגרוס והלא קברי בני דוד וקבר חולדה היו בירושלים ולא נגע וכו' להשוותן עם התוספתא וכן יש להגיה לפענ"ד במס' שמחות שם והא דאיתא בפל"ה באבות דר"נ וז"ל ואין מקיימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וחולדה הנביאה שהיה שם מימות נביאים הראשונים וכשפינו את הקברות מפני מה לא פיננו אמרו מחילה היתה שם שהיתה מוציאה את הטומאה לנחל קדרון עכ"ל וצ"ל דאיתא כר"ע אמנם הגר"א הגיה שם וז"ל נביאים הראשונים אמרו מחילה היתה שם וכו' ולפי"ז י"ל דאיתא כרבנן נמי וגם הם מודים דהיו שם מחילה רק דהם אינם תולים בהכי דה"ה דאם לא היו שם מחילה לא היו מפנים אותם ור"ע ס"ל דיותר לפנותם רק מפני שהיו שם מחילה לכן לא הוצרך לזה (וע"ע בתוספתא פ"ו דנגעים) ועי' מלכים א' י"ג שם פירש"י ועצמות אדם ישרפו עליך וכו' ופי' דקאי על ירבעם יעו"ש והא אין מפנין קבר מלך וי"ל דהתם על פי הדבור שאני וק"ל.

בין מד' וכו'. כ"ה בתוספתא פ"ק דב"ב ובמס' שמחות שם יעו"ש היטיב והנה בשאר עיירות מבואר שם דאם היה יותר מחמישים אמה לכאן

פרק ז' הלכה י"ב-י"ג

מעשה רקח

ויקברו אותו בשדה הקבורה אשר למלכים כי אמרו מצורע הוא וימלוך יותם בנו תחתיו ע"כ. פ"ל דתנן נדה דף ס"ט הזב והזבה והנדה והיולדת והמצורע שמתו מטמאין במשא עד שימוק הבשר. מאי במשא באבן מסמא. ולמדו זה מן הפסוק שבדברי הימים ויקברו אותו בשדה הקבורה וגו', פ"ל מחוץ לעיר. כי אמרו מצורע הוא, פ"ל ומצורע משתלח חוץ לג' מחנות ואנן קי"ל מצורע שמת מטמא במשא אלמא די ש לו דין מצורע אחר מיתה ומשום הכי הוזקק לשילוח חוץ לעיר דוד שבירושלים שהיתה מוקפת חומה. אך דקשה התינה עד שלא נימוק הבשר אבל אחר שנימוק פרוחה ממנו טומאת צרעת והיה בדין ללקט עצמות ובשר הנימוק ולחזור לקוברו בעיר דוד בקברות המלכים וזהו שאמר ומסבבין בתוכו וכו' יצא אין מחזירין אותו, משו"ה היה אסור שוב להחזירו אחר שנימוק הבשר לעיר המוקפת חומה וזה ברור.

קריית ספר

כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם והבכורים מה שאין מביאין כן משאר ארצות דכתיב בעומר וקצרתם את קצירה ולא קציר חוצה לארץ והבאתם את עומר וכתוב בשתי הלחם ממושבותיכם תביאו לחם תנופה וכתוב בבכורים ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך.

יג. עיירות המוקפות חומה מקודשות משאר הארץ שמשלחין מתוכה מצורעין ואיפשר דילפינן לה מדכתיב והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר ודרשינן אתהן חוץ לעיר ולא אדם מצורע חוץ לעיר אלא חוץ לעיר המוקפת חומה משמע דמוקפת חומה קדשה לכך מדכתי' עיר סתם דלא הויה מוקפת חומה וכתוב אותם למעוטי ולהכי הוא דחשיב מחנה ישראל כיון דמוקפות חומה מימות יהושע הוו קדשי להא מילתא אבל לא לענין אכילת קדשים ונראה דכיון דמדאוריתא הוו מחנה ישראל

עיירות המוקפות חומה. כן הוא לשון המשנה והר"ש ז"ל הכריח דבמוקפות חומה מימות יהושע בן נון היא דומיא דבתי ערי חומה וכו' וכ"כ הרע"ב והתוס' יו"ט ז"ל ורבינו לא פירש כלום שם אמנם לענ"ד נראה פשוט דגם רבינו מודה ואזיל דבמוקפות חומה מימות יהושע בן נון היא וכמ"ש ספ"ב דשמיטה ויובל עיין עליו:

מרכבת המשנה

עיירות. עי' מל"מ ש"כ ולא ידעתי אמאי השמיט רבנו דין זה, ועי' מ"ש רבנו פ"ד מהל' מחוסרי כפרה ה"ב דגם שם לא ביאר שלא נתקדש שער ניקנור. לכן אני אומר בטח דכל הנך סוגיות בזמן בית שני ולעתיד יהיה הברירה ביד משיח ובית דינו לקדש כל שערים או לא ואז נדע, ומשו"ה השמיט רבנו חילוקים אלו דלא שייכי לעתיד. ומ"ש רבנו ואין קוברין עיין השגות ועי' כ"מ, וכן כ' התוס' יו"ט פ"ק דכלים דגירסת רבנו משכיבין. ועיין בתורת האדם להרמב"ן (דף כ"ד) [ענין הקבורה, ד"ה תנן בפ' לא יחפור] דגורס בשמחות קבר שהקיפתו העיר בין מד' רוחות בין מב' רוחות זו כנגד זו אם היה רחוק יותר מחמישים אמה לכאן וכו' פחות מכאן מפנין [וכו'] חוץ מקבר המלך והנביא, וזהו מסכים לגירסת רבנו וסובר רבנו דאיירי בערי חומה דאל"כ אין מפנין את קבר שמא הוא מת מצוה שקנה מקומו. ושם הביא ג"כ גירסת ירושלמי נזיר עיי"ש, ויש להשוות הירושלמי ומס' שמחות דמס' שמחות איירי ביושר ושיעור שבעים אמה ושיריים, והירושלמי איירי באלכסון. ומ"ש רבנו ואם יצא וכו'. ראיתי בתוספתא דכלים בבא קמא פ"א ר' מנחם בר יוסי אומר עיירות מוקפות חומה מקודשות מארץ ישראל שמשלחין מתוכן את המצורעים והבית צמות בתוכו לאחר י"ב חודש ומסבבין בתוכו את המת עד שירצו יצא אין מחזירין אותו שנא' וישכב עזיהו עם אבותיו

פרק ז' הלכה י"ב-י"ג

נאכלין כמחנה דמדבר דלא הוה הפסק מחנות והיו
נאכלין בכל מחנה ישראל.

עיירות המוקפות חומה אפי' לענין קדשים קלים
הנאכלי' בכל מחנה ישראל נמי אי לאו משום
דאיכא הפסק בין ירושלם לעיירות המוקפות חומה
ונפסלין ביוצא אבל אי הוו סמוכות זו לזו הוו

הלכה י"ד

ירושלים מקדשת משאך העירות המקפות חומה. שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה. ואלו דברים שנאמרו בירושלים. אין מלינין בה את המת. ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם. ואין משכירין בתוכה בתים. ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב. ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חלדה שקיו בה מימות נביאים הראשונים. ואין נוטעין בה גנות ופרדסים. ואינה נזרעת ואינה נחרשת שמה תסרח. ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנת ורדים שקימה שם מימות נביאים הראשונים. ואין מקימין בה אשפה מפני השרצים. ואין מוציאין הימנה זיזין וגזוזטראות לרשות הרבים מפני אהל הטמא. ואין עושין בה כבשונות מפני העשן. ואין מגדלין בה תרנגולות מפני הקדשים. וכן לא יגדלו הפהנים תרנגולים בכל ארץ ישראל מפני הטהרות. ואין הבית נחלט בה. ואינו מטמא בנגעים. ואינה נעשית עיר הנדחת. ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים:

כסף משנה

היו בירושלים ולא נגע בהם אדם מעולם. ואע"ג דאמר ר"ע משם ראה מחילה היתה עשויה להם והיתה מוציאה את הטומאה לנחל קדרון כדאיתא בירושלמי סוף נזיר לא חש רבינו לכתוב אלא דברי ת"ק. ומ"ש וכן לא יגדלו הכהנים תרנגולים בכל א"י וכו'. משנה בס"פ מרובה (דף ע"ט):

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

ואלו דברים נאמרו בירושלים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל פ' מרובה [ב"ק פ"ב ע"ב] עשרה דברים נאמרו בירושלים, ולפי שיש יותר שלא נמנו שם לא הזכיר הרב ז"ל מנין:

אין מלינים בה את המת כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל ואפילו לכבודו:¹⁸

ואין משכירים בתוכה בתים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל נתבאר בברייתא פ' בני העיר [מגילה כ"ו ע"א] וביומא פ"א [י"ב ע"א] תניא ירושלים אין משכירין בה בתים לפי שאינה שלהם. וכתב רש"י ז"ל אין משכירין בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים, אלא בחנם נותנם אותם להם

ירושלים מקודשת וכו'. בפ"ק דכלים (משנה ח):
ואלו דברים שנאמרו בירושלים אין מלינין וכו'.
בס"פ מרובה (דף פ"ב): עשרה דברים נאמרו בירושלים אין הבית חלוט בה ואינה מביאה עגלה ערופה ואינה נעשית עיר הנדחת ואינה מטמאה בנגעים ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות ואין עושין בה אשפות ואין עושין בה כבשונות ואין עושין בה גנות ופרדסין חוץ מגנת ורדין שהיתה מימות נביאים הראשונים ואין מגדלין בה תרנגולין ואין מלינין בה את המת ובגמרא יהיב טעמא לכולהו ופירש"י אין הבית חלוט בה כדין בתי ערי חומה: ומ"ש ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב. תוספתא בפ"ו דנגעים. ומ"ש ואין משכירין בה בתים. בפ"ק דיומא (דף י"ב) ובפרק בני העיר (דף כ"ז) ומפרש טעמא מפני שאינן שלהם ופירש"י אין משכירין בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים אלא בחנם נותנים להם ונכנסין לתוכן. ומ"ש ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דוד וקבר חולדה וכו'. בתוספתא (שם) ובספ"ק דבתרא כל הקברות מתפנין חוץ מקבר המלך ומקבר הנביא ר"ע אומר אף קבר המלך וקבר הנביא מתפנין אמרו לו והלא קבר בית דוד וקבר חולדה הנביאה

¹⁸ כ"כ בשטמ"ק ב"ק שם בשם שיטה.

פרק ז' הלכה י"ד

קברות סמוכות לעיר משום אוכלי טהרות, וקברי בית דוד וקבר חולדה סמוכות היו והיינו דתניא חוץ וכבר הארכתי בזה בתשובת שאלה²¹:

ואין מקיימין בה אילנות חוץ מגינת ורדים כו'.
כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב רש"י ז"ל [שם בב"ק פ"ב ע"ב] לפי שהיה צריכים לה לקטורת, והיינו כיפת הירדן, על שם הוורד הגדל על שפת הירדן. ומדברי רבינו נראה דכיפת הירדן, היינו אלענבא"ד:²²

²¹ שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תרל"ג וכתב שם עוד דאף שעתה קברי בית דוד שהם בציון וקבר חולדה בהר הזיתים הם חוץ לירושלים. מ"מ בירושלים קמייתא דאמרי' בב"ב ע"ה ע"ב דתלתא פרסי הוא. א"כ היו אז תוך חומת ירושלים יעו"ש היטב. וצ"ע מש"ס יומא ע"ח ע"א כיון שהגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף שבו רוחצין זבין כו' ופרש"י ד"ה לפתח בית דוד הוא ציון חוץ לירושלים יעו"ש. כן ראיתי בס' מלאכת בצלאל שבועות ט"ז ע"א שהקשה במ"ש הרדב"ז דאז הי' הר הזיתים בירושלים, דהא בגמ' שם אמרי' שני ביצעין היו בהר המשחה כו' תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה לא נתקדשה כו' אלא בעולי גולה כו' יעו"ש ובפרש"י. דמבואר דהר הזיתים דשם קבר חולדה הוא חוץ לירושלים והניח בצ"ע. ומצאתי בצ"פ תענית פ"ה הט"ז דהא דאמרי' חוץ מקבר מלך ונביא שאין מפנין. דקשה איך קברו אותם שם ותי' ע"פ ש"ס שבועות דשני ביצעין היו כו' ובזמן שקברו אותם בזמן בית ראשון דנתקדשה אז רק ביצעה תחתונה. א"כ הר הזיתים וציון היו חוץ לירושלים. ואח"כ בזמן ב"ש שהוסיפו על העיר וקידשו גם ביצעה עליונה ממילא היו תוך ירושלים. ולא פינו אותם מפני כבודם. ודפח"ח. וא"כ א"ש בזה גם לשון הרמב"ם.

²² ע' שטמ"ק ב"ק שם בשם המאירי השיג ג"כ ע"ז. ואפ"ל לפ"מ שהעיר בצ"פ פ"ט דברכות ה"ו דלמ"ד בירושלמי פ"ז דשביעית ה"א דוורד הוא אוכל אדם, א"כ הוא פרי, דאסור לערב בקטורת כדאמרי' בשבועות י"ב ע"ב. וברשב"ם ב"ב ע"ט ע"א יעו"ש. וא"כ פרש"י והרמב"ם ומאירי תליא בפלוגתא דבירושלמי.

ונכנסים בתוכם עכ"ל. ועכשיו בזה"ז אין נוהגים כן, וראיתי מי שנתן טעם לזה מפני ששם אמרו הילכך עורות קדשים אין לוקחים אותם הבעלים אלא בעלי אושפיזין נוטלים אותם בזרוע, א"כ בזה"ז שאין שם עורות קדשים יכולים ליטול שכר,¹⁹ וטעם זה אינו מספיק, שבגמרא לא תלו דין נטילת שכר בעורות קדשים, וטעם הדבר נראה ברור, דדוקא באותו זמן שהיתה הארץ לישראל, והדרים שם אין פורעין שכר, דין הוא שלא יטלו שכירות מעולי רגלים. וכאשר סיימו ואמרו לפי שאינה שלהם פי' שלא נתחלקה לשבטים, והדרים בה אינה שלהם ביחוד, ויד כלם שוה בה²⁰. הילכך גם הבאים שם ידורו בחנם. אבל בזה"ז שהארץ ביד גוים וישראל הדר בה פורע שכירות לגוי. או קנה אותה מן הגוי ודאי שאינו מחויב להכניס לביתו את הבאים בחנם, וזה נראה פשוט. וכ"ש שאין חיוב עליית לרגל בזה"ז, רק בזמן הבית, ובכי הא לא אמרו. וגם זה נכון. גם בדין העברת עצמות נהגו היתר בזה"ז, אפשר שלא חשו לכך אלא בזמן הבית, שהי' שם קדשים וטהרות, וכדי שלא להרבות את הטומאה ושלא יבואו לידי מכשול, אבל בזמנינו זה אין לחוש לכך. כ"ש כי הארץ אינה בידנו. ובלא"ה הטומאה רבה בה לכך אין לחוש. ובתוספ' [נגעים פ"ו] בספרים שלנו כתוב ואין צוברין בתוכה עצמות, ואם הגירסא כן, א"כ לא אסרו אלא שלא לצבור אותם, אבל להעביר אותם מותר:

ואין מקיימין בה קברות חוץ כו'. כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל. וק"ל והלא קברי בית דוד וקבר חולדה אינם בתוך ירושלים והיכי שייך למימר חוץ. והנכון בזה שבכל סביבות ירושלים לא היו מניחים

¹⁹ טעם זה כתב בכפתור ופרח פ"ו והביאו הרדב"ז ח"ג סי' תרל"ג ומוסיף טעמים ככל דברי המהר"י קורקוס כאן.

²⁰ ע' ירושלמי פ"ג דמע"ש ה"ג א"ר יונה אפי' בתים ששם לא יטבילו שהן של כל ישראל יעו"ש ובפ"מ דרשות אחרים עליהם.

פרק ז' הלכה י"ד

הר המוריה

ובפיסקא ש"ג יעו"ש היטיב והם היו גירי צדק יעו"ש היטיב.

קברות. ר"ל אף שקוברין בה מ"מ אין מקיימין בה וצריך לפנות מתוכה ומכאן ראייה מוכרחת לרבינו בהלכה י"ג וכמש"כ שם ס"ק כ"ה אולם להראב"ד ז"ל י"ל דה"ק דאף קברות שקברו שם קודם שנתקדשה היו מוציאין ממנה לאחר שנתקדשה וצ"ע בזה. וי"ל עוד האי אין מקיימין ר"ל שאין עושין בה קברות דהא בבבא קמא איתא ואין עושין בה אשפתות ורבינו שינה וכתב אין מקיימין בה אשפתות ועי' היטיב בתוספתא פ"ו דנגעים ובאדר"נ שם. ודווקא בה הוא דאין עושין קברות הא בעיירות המוקפות חומה עושין קברות וכדעת רבינו.

נחרשת שמא וכו'. כ"ה בתוספתא דנגעים שם.

אילנות וכו'. עי' אבות דר"נ ותוספתא דנגעים יתר הדברים שמונה רבינו הכל מבואר שם ושם ובב"ק פ"ב ב' ושי"נ.

ויקח אברהם

ואין נוטעין בה גנות ופרדסים וכו'. נ"ב אבות הראש ח"ב דמ"ז ע"ב.

ואין מקיימין בה אילנות וכו'. נ"ב נחמד למראה דל"ג ע"ג.

חיים ומלך

עיין מ"ש הבן יקיר לי הי"ו בס' אבות הראש ח"ב דף מ"ז ע"ב וג'.

ליקוטי חבר בן חיים

כ"מ בגליון ושאר כל המת באזהרה צ"ל כל הבית וכן הוא בר"ש כלים פ"א:

שאוכלים שם וכו'. במשנה שם איתא לפנינו מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם מע"ש וקדשים קלים ורבינו שינה הלשון וכתב בהדיא ירושלים וא"כ לכאורה א"צ לכתוב לפנינו מחומתה ואולי לדייק דווקא לפנינו מן חומתה אבל שערי ירושלים לא נתקדשו כדאי' בפסחים פ"ה ב' ומיושב בזה מה שתמה המל"מ (אבל יותר נראה לומר דאתי לאפוקי שלא נימא דנאכלין בכל הרואה כמו שילה ועי' זבחים קי"ב ב').

ואין מעבירין וכו'. כ"ה באבות דר"נ פל"ה ובתוספתא פ"ו דנגעים איתא לפנינו ואין צוברין בתוכה עצמות אדם אבל הוא ט"ס וצ"ל כמו כאן כמו שנראה מדברי מרן.

ואין משכירין וכו'. מבואר מזה דשכר מטות נוטלים ודלא כר' אלעזר ב"ר צדוק ביומא י"ב א' ובמגילה רפ"ד יעו"ש היטיב ועי' בתוספתא דמע"ש פ"א. ובאבות דר"נ איתא זה בשם ר"י דאין לוקחין שכר מטות ומצעות יעו"ש ונראה לענ"ד דט"ס הוא דאיהו ס"ל דירושלים נתחלקה לשבטים ויכולים להשכיר אפי' בתים אלא ודאי דצ"ל כמו בש"ס שם והבן.

לגר תושב. בב"ק פ"ב ליתא זה רק באבות דר"נ שם ובתוספתא דנגעים שם (וע"ע ספרי תצא פיסקא רנ"ט יעו"ש) ונ"ל דלהכי כתיב גבי נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה דמיירי בגר תושב האוכל נבלות ולכן הוא נקרא גר אשר בשעריך ולא בשערי ירושלים (ע"ד לא תוכל לאכול בשעריך דקאי ג"כ על ערי הגבולים שחוץ לירושלים) וע"ע ב"מ קי"א ב' יעו"ש היטיב (וקצת צ"ע מהא דאיתא ביבמות מ"ח ב' יעו"ש היטיב) ועי' בירושלמי פאה פ"ח ה"ז (ובפ"י "הניר" שם ששגה בזה ועיי"ש היטיב בספרי ראה פיסקא ק"י

פרק ז' הלכה י"ד

מעשה רקח

מרכבת המשנה

ואין נוטעין וכו'. על מה שכתבתי פי"ג מהל' שמטה ה"ה.

קרית ספר

ירושלם מקודשת משאר עיירות המוקפות חומה דאוכלים בה קדשים קלים ובמוקפת חומה לא דאי איפשר להוציאם כדאמרינן ומעשר שני דכתיב והבאתם שמה וגו' וכתיב לא תוכל לאכול בשעריך וגו' דמשמע דאפילו בעיירות המוקפות חומה דחשיבי מחנה ישראל לשילוח מצורעים אין יכולין לאכול שם מעשר שני ואין הבית נחלט בה דלא נתחלקה לשבטים ומאן קא מקנה ליה ואינה מטמאה בנגעים דכתיב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם ארץ אחוזתכם מיטמאה בנגעים ולא ירושלם מיטמאה בנגעים ואינה נעשית עיר הנדחת ולא מביאה עגלה ערופה דכתיב עירך וירושלם לא נתחלקה לשבטים וכתיב בעגלה ערופה כי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה (וירושלם לא נתחלקה לשבטים) ונראה דמהכא הוא דילפינן בעלמא דירושלם לא נתחלקה לשבטים לדידן דקיימא לן הכי דכיון דכתיב עירך וכתיב אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה משמע דאתא למעט מה שאינו עיר מיוחד לך ואינה ירושה מיוחדת לך אלא לכל ישראל והיינו ירושלם.

ירושלים מקודשת וכו'. המל"מ ז"ל הקשה על רבינו דלמה לא הזכיר דשערי ירושלים לא נתקדשו כדאיתא בפסחים דף פ"ה אמר ר' שמואל בר יצחק מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים מפני שמצורעים מגינין תחתיהן וכו' וכתב דאולי סמך למ"ש ברפ"ט דקרבן פסח והאגף עצמו שהוא עובי הפתח כלחוץ ע"כ ולענ"ד נראה עוד שהוא נלמד ממ"ש כאן שאוכלים קדשים קלים ומעשר שני לפנין מחומתה דמשמע לפנין דוקא ואפילו בעובי החומה אין אוכלים ומינה לחלל הפתח וק"ל:

ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם. לא ידעתי מה איסור יש בזה דהרי אפילו במחנה לוייה שהוא מפתח הר הבית עד פתח עזרת ישראל כמ"ש בהל' י"א הותר הכנסת המת עצמו כמ"ש לקמן הל' ט"ו וכ"כ רבינו פ"ג דביאת מקדש הל' ד' מדכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו שהוא מחנה לוייה ע"כ ומרן ז"ל ציין מהתוספתא פ"ו דנגעים ושם ראיתי שכתוב ואין צוברין בתוכה עצמות אדם וגירסא זו מתיישבת יותר כמבואר ועם כל זה יש לגמגם דמדהותר הכנסת המת במחנה לוייה משמע דגם הלנתו הותרה ועצמות יוסף יוכיחו ואיך יתכן שיהא חמור מחנה ישראל דהיינו ירושלים ממחנה לוייה דהיינו הר הבית:

הלכה ט"ו

הר הבית מקודש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם. ומתוך להכניס המת עצמו ליהר הפיית ואין צריך לומר טמא מת שהוא נכנס לשם:

כסף משנה

כולל שלשתן אין שלוחם שוה, וכל החמור מחבירו שלוחו חמור מחבירו. מצורע חוץ לג' מחנות וזב וכיו"ב חוץ לשתי מחנות, אבל טמא מת מותר כאשר נתבאר, ולמדו אותו מדכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו. מאי עמו במחיצתו דהיינו מחנה לוי':

הר הבית מקודש ממנה וכו'. בפ"ק דכלים (משנה ח'): ומה שכתב ומותר להכניס המת עצמו להר הבית וכו'. בפרק אלו דברים (דף ס"ז) ובפרק היה נוטל (דף כ' ע"ב):

הר המזריה

זבים וזבות וכו'. דמכאן מתחיל מחנה לוייה כדלעיל הלכה י"א ובמחנה לוייה אסורים אלו ליכנס כמבואר לקמן פ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ג יעו"ש היטיב וה"ה דבעל קרי אסור ליכנס ע"י מל"מ.

המת עצמו וכו'. עיי"ש בפ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ד יעו"ש.

מעשה רקח

ומותר להכניס וכו'. עיין מ"ש בדבור הקודם:

מרכבת המשנה

הר הבית וכו'. ע"י מל"מ. וע"י פ"ב מהל' מחוסרי כפרה דראיה ראשונה של זב הוא כבעל קרי.

קרית ספר

הר הבית מקודש הימנה דהוה מחנה לוייה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסות לשם דכתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש וכתוב במצורע בדד ישב מחוץ למחנה מושבו שאין טמא אחר משולח שם זבים וטמאי מתיים למדנו

משנה למלך

הר הבית מקודש ממנה כו'. (*א"ה עיין במ"ש הרב המחבר פ"ג מהלכות סוטה דין ט"ז) דין זה בפ"ק דכלים אך לא ידעתי למה לא הזכירו ג"כ בעל קרי שהוא משתלח חוץ לב' מחנות כמו הזב כדאיתא בפסחים (דף ס"ז) וכן בפ"ג מהלכות ביאת מקדש לא הביא דין הבעל קרי בפירוש אך נראה שהדין דין אמת שהרי כתב שם הטמא המשולח מהר הבית אם נכנס עובר בלא תעשה כו' וקרא דמייתי בבעל קרי מיירי וכן מתבאר ממ"ש בפ"ח מהלכות אלו דין ז':

אור הישר

הר הבית מקודש ממנו שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם. עיין הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ג ובמל"מ שם ובהל' סוטה פ"ג הט"ז.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

הר הבית כו'. כתב מוהר"י קורקוס ז"ל פסחים פ' אלו דברים [ס"ז ע"א] למדו שהזב משתלח חוץ לשני מחנות מדכתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא וגו' וכתוב במצורע בדד ישב, נראה שצריך לישב לבדו. למדנו שאעפ"י שהכתוב

פרק ז' הלכה ט"ו

לכתוב שלוח בקל ואנא ידענא כ"ש דחמור ומדכתבינהו כולהו משמע שילוח של זה לא כשילוחו של זה ומדכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו במחיצתו דהוא מחנה לוייה משמע דטמא מת עצמו אינו משולח אלא ממחנה שכינה אם כן זב דחמיר טפי משולח חוץ למחנה לוייה ומדזב הוא במחנה ישראל משמע דמצורע משולח ממנו כדי שיהיה בדד כדאמר'.

ששלוחו של מצורע קשה מכלן יכול יהו זבין משתלחין חוץ למחנה אחת תלמוד לומר מחניהם תן מחנה לזה ומחנה לזה מדלא כתיב מחנם משמע מחנה לכל אחד ואחד דתרתוי מחנות כתיבי וישלחו מן המחנה מחוץ למחנה תשלחו ליתן מחנה שלישית למצורע ומדכתיב בדד ישב כדאמרינן משמע דמצורע חמור מכלן ומדכתיב מחניהם משמע תן מחנה לכל אחד מצורע זב וטמא מת דכולן חמורין זה מזה בטומאותיהן מצורע ואחר כך זב ואחר כך טמא מת דאי כולהו שוין לענין שילוח

הלכה ט"ז-י"ז

טז. החיל מקדש ממנו שאין עכו"ם וטמא מת ובוועל נדה נכנסים לשם.

יז. עזרת הנשים מקדשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם. ואסור זה מדבריהם אצל מן התורה מפר לטבול יום להכנס למחנה לוי. וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת:

השגות הראב"ד החיל מקודש. א"א אף זה מדבריהם:

כסף משנה

שאיסור תורה יש בו שהרי בסמוך גבי טבול יום כתב ואיסור זה מדבריהם. משמע דאסור טמא מת מה"ת הוא. גם כתב בסמוך וטמא מת שנכנס לעזרת נשים אינו חייב חטאת, משמע דאיסורא דאורייתא מיהא איכא, אלא שאין בו חטאת, אפשר שסובר דמעלה יתירה בבית עולמים ויש בו איסור תורה²³ אלא שפטור, וכאשר סיימו בתוספ' שכתבתי והוא פ"א דכלים. ויש סיוע קצת לזה מסוגיא דיבמות שאכתוב בסמוך בס"ד:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב ובהשגות א"א וכו' ודע שאין זו השגה אלא פ' לדברי הרב ז"ל שלא עלה על לב הרב ז"ל לומר דמעלה זו מה"ת, שהרי אפילו עזרת נשים בכלל מחנה לוי' הוא. והמת עצמו מותר במחנה לוי' מה"ת. וכ"ש טמא מת. וכ"כ בהדיא וטמא מת שנכנס לעזרת נשים אינו חייב חטאת, וכ"ש החיל שאין בו אלא מעלה מדרבנן. ותניא בתוספ' החיל ועזרת נשים מעלה יתירה בבית עולמים, וז"ל רבינו בפ' המשנה וע"י ההיקש יהיה טמא מת מותר ליכנס לחיל ולעזרת נשים שהכל במדרגת מחנה לוי' וכמו שהקדמנו להיותם שוים, וא"כ מ"ש גבי עזרת נשים ואיסור זה מדבריהם לא בא לומר דקדושת החיל הוא

החיל מקודש ממנו וכו'. בפ"ק דכלים. כתב הראב"ד אף זה מדבריהם עכ"ל: ומ"ש **ובועל נדה:**

יז. עזרת הנשים מקודשת וכו'. בפ"ק דכלים עזרת הנשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת. ומ"ש **אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה לוי.** בפ"ק דיבמות (דף י')

משנה למלך

ובועל נדה נכנסים לשם. בסוף מס' זבים תנן בועל נדה כטמא מת ובפ"ו דפסחים (דף ס"ה) אמרינן דלמחנותם קאמר:

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

החיל מקודש כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל, בהשגות א"א אף זה מדבריהם. וכדבריו כתב רש"י ז"ל דאילו מה"ת כבר נתבאר שאפילו מת עצמו מותר להכניסו למחנה לוי' שהוא עד שער ניקנור, ובמשנה כתב רבינו ומן ההיקש הזה יהיה מותר טמא מת ליכנס לחיל עזרת נשים שהכל מחנה לוי', וכבר ביארו בתוס' ואמרו החיל ועזרת נשים מעלה יתירה בבית עולמים והטמאים שנכנסו שם פטורים עכ"ל. ובודאי שמלשון רבינו כאן נראה שסובר

²³ ע' בהקדמת הרלב"ג עה"ת דנכנס שלא כדרך ביאה דפטור מ"מ עובר בעשה דמורא המקדש יעו"ש ואפשר דזה כוונת התוספ' מעלה יתירה בבית עולמים. ר"ל מורא המקדש דשייך גם בהה"ב. וע' ספרי זוטא פ' נשא וישלחו טמא ישלחו טמא ממקום טבו"י. והכוונה ע"כ דט"מ אסור בחיל וטבו"י מותר שם.

פרק ז' הלכה ט"ז-י"ז

עשה אין בו שנאמר ויעמוד יהושפט לפני החצר החדשה מאי חדשה כו'. ופי' לאו בכל מחנה לוייה אלא בעזרת נשים, כדאיתא בההיא דכלים, ומכאן למד רבינו דדוקא טבו"י דקיל הוא דהוי מדרבנן ואין בו אפילו עשה, אבל טמא מת דחמור ואפילו בהר הבית אסור מה"ת הוא, שבהר הבית לא חדשו דברים אלא בעזרת נשים לחוד שהוא נקראת חצר, אבל הר הבית אינו נקרא חצר וזהו שלא פירשו ההיא דבחצר החדשה אטמא מת ובהר הבית. כי אינו נקרא חצר וכ"כ בתוס'. ומ"מ היותר קרוב שגם דעת רבינו שאין בו איסור תורה כלל. ולשון פטור לאו דוקא אלא הכוונה פטור מחטאת שאין בו איסור תורה, וחייב מכות מרדות מדרבנן. ולכך כתב פטור מחטאת ומסכים עם מ"ש במשנה מותר אעפ"י שהביא התוספ' שאמרה פטור:

הר המוריה

ובועל נדה וכו'. במשנה שם איתא רק עכו"ם וטמא מת ורבינו שהוסיף ג"כ בועל נדה הוא מסוגיית הש"ס דפסחים ס"ח א' ועי' יומא ו' ב' ובתוס' שם ועי' לקמן פ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ה ובמר"ן שם. וכתב הראב"ד על זה וז"ל א"א אף זה מדבריהם עכ"ל וכ"ה דעת רבינו כמש"כ בפ"י למשניות דמה"ת אף מת עצמו מותר בכל מחנה לוייה אף בעזרת נשים וכמש"כ בהלכה י"ז ולפי שדין הר הבית הוא מדאורייתא שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם הוצרך הראב"ד לפרש דמעלת החיל אינה רק מדרבנן ופשוט. ועי' תוס' חולין ב' בד"ה שמא וכו' שמשמע מדבריהם דדוקא טמא מת ולא טמא שרץ משולח משם יעו"ש היטיב ועי' בתוס' זבחים ל"ב ב' בד"ה ור' יוחנן וכו' בסה"ד דשם משמע להיפך דאף טמא שרץ ונבלה אסור יעו"ש היטיב. ועיי"ש בזבחים ל"א ב' ד"ה ובטמאים וכו' שם כתבו דשרי יעו"ש היטיב ויש לעיין קצת בזה.

מה"ת, אלא כוונתו כי מעלת החיל ועזרת נשים אע"ג דהוי מדרבנן מ"מ הם סמוכים על הכלל כל שטומאתו חמורה חמור שלוחו מחבירו, אבל טבול יום בעזרת נשים גזרה אחרת היתה דכתיב ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה. ואמרו מאי חדשה שחדשו בו דברים ואמרו טבו"י אל יכנס במחנה לוייה, ולא גזרו בכל מחנה לוייה, אלא בעזרת נשים בלבד. וזהו שכתב ז"ל אבל מה"ת מותר טבול יום להכנס למחנה לוייה ולפיכך מה שגזרו דהיינו עזרת נשים גזרו, והחיל נשאר בהתירו. כללא דמילתא איכא מעלות דאורייתא ולוקין עליה כגון מצורע בירושלים, וזבין וזבות ונדות ויולדות בהר הבית ואיכא מעלה מדרבנן דדמיה לדאורייתא, והיינו גוים וטמא מת ובוועל נדה שאין טומאתם חמורה כזב וזבה, ולפיכך אין משתלחין מהר הבית ומשתלחין מהחיל שאין סברא לומר שהמעלה היתירה בבית עולמים שיהיה בה איסור תורה, שאין נביא רשאי לחדש בה דבר, ואיכא מעלה אחריתי מדרבנן שלא גזרו עליה בשעה שנבנה המקדש, והיינו טבול יום בעזרת נשים. ולא גזרו עליו בכל מחנה לוייה, לפי שכבר טבל. ושיעור לשון רבינו כך הוא ואיסור זה מדבריהם, ולפיכך הם אמרו שיהיה אסור בעזרת נשים ומותר בחיל, שאם היה איסור תורה לא היה יכולים להתיר לו מקצת²⁴, אבל אם נכנס טבול יום לעזרת ישראל לוקה דכתיב ובא השמש וטהר, מכלל דעדיין טמא.²⁵ ובהלכות ביאת מקדש הארכתי:

יז. עזרת נשים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל ביבמות פ"א [ז' ע"ב] וגם בזבחים פ' כל הפסולים [ל"ב ע"ב] אמרו. אמר ר' יוחנן דבר תורה אפילו

²⁴ כ"כ התוס' יבמות ז' ע"ב ד"ה רב יוחנן.

²⁵ ע' נזיר מ"ה ע"א ותוס' זבחים י"ז ע"א ד"ה טבול יום. ומ"ש הרדב"ז דלוקה ע"כ לאו דוקא לוקה. דהא דעת הרמב"ם פ"ג מבהמ"ק הי"ד דחייב כרת. וע' מל"מ שם הלכה י"ט מה שתמה ע"ד הכס"מ שם פ"ד מבהמ"ק ה"ד יעו"ש ודו"ק.

פרק ז' הלכה ט"ז-י"ז

ליכנס לעזרת נשים והיינו מצורע או זב אין חייב חטאת. ודבר זה ישר בעיני מאד.

הידושים ומקורים מבעל מנחת חינוך

להכנס למחנה לוייה. נ"ב עיין תוס' זבחים ל"ב ע"ב ד"ה ר"י ויבמות ז' ע"ב ד"ה ר"י כתבו טבול יום של זב בעל שלש ראיות שהוא טבול יום ומחוסר כפורים מטומאה אחת אסור ליכנס למחנה לוייה מן התורה ע"ש:

מעשה רקח

החיל וכו'. כתב הראב"ד ז"ל אף זה מדבריהם ע"כ כוונתו שרבינו בדין הבא בעזרת נשים כתב טבול יום הוי מדבריהם וה"נ הו"ל לפרש ואתי שפיר שהשיגו כאן ולא השיגו בפ"ג דביאת מקדש הל' ה' עיי"ש וי"ל דלא הוצרך לפרש כיון שכבר הקדים דאפילו המת עצמו מותר מן התורה בכל מחנה לוייה ומה שהוסיף רבינו **בועל נדה** ברייתא בפסחים פ' אלו דברים ששינינו שם בועל נדה כטמא מת והעלו שם דלמחנותם קאמר כמ"ש מרן ז"ל שם:

יז. אבל מן התורה מותר לטבול יום להכנס למחנה לוייה וטמא מת וכו'. כל זה נראה שפת יתר דכבר הקדים דמותר להכניס המת עצמו להר הבית דהיינו מחנה לוייה כמבואר ומ"ש בספרי רבינו וטמא מת בנוסח אחר כתב יד מת נמחק:

מקורי הרמב"ם לרש"ש

החיל וכו' ובוועל נדה. בכ"מ נשמט כאן מקורו, והמל"מ הראנו, וכן ציין הכ"מ עצמו לקמן בפ"ג מהל' ביאת המקדש ה"ה.

יז. וטמא מת שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת. תמוה דמאי איריא טמא מת דאינו אסור אלא מדבריהם דמדאורייתא מותר בכל מחנה לוייה

יז. מדבריהם. יבמות ז' ב' פסחים צ"ב א' הוריות ה' ב' זבחים ל"ב ב' וכתבו התוס' בפסחים וביבמות שגם דעת תנא דברייתא נמי הכי ס"ל דר' יוחנן לאו תנא הוא דלפלוג אתנא ושוב כתבו אף דיש לדחות דר"י סמך עצמו אתנא דמתניתין דכלים דס"ל דמדאורייתא שרי דאל"כ אף בחיל [יהיה אסור] טבול יום דעד שער ניקנור מיקרי הכל הר הבית וכו"ל בהלכה י"א וכו' שם בגי' הש"ס וז"ל וכן ראייה ממתניתין דתמיד פ"א מ"א בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עכ"ל וכבר קדמוהו התוס' בעצמם בראיה זו עי' זבחים ל"ב ב' ד"ה ור"י וכו'. וע"ע בתמיד כ"ו א' במפרש שם מש"כ שם בזה יעו"ש היטיב וע"ע ביבמות ברשב"א ובריטב"א שם.

ועיין כאן בר"ש שכתב דר"י ס"ל דמחוסר כפורים דזב לאו כזב דמי יעו"ש ועי' בתוס' דיבמות שם ובתוס' זבחים שם שכתבו דזה לא תלי בהך פלוגתא דמחוסר כפורים דזב כזב דמי אי לא דבהא כו"ע מודו דלאו כזב דמי ולא פליגי רק לענין פסח הבא בטומאה יעו"ש. וע"ע ברשב"א ובריטב"א דיבמות שם יעו"ש.

וטמא מת וכו'. במשנה איתא סתם ואין חייבין עליה חטאת וקאי אפי' על כל הטמאים אפי' זב ומצורע דאסורים מה"ת בהר הבית מ"מ אין חייבין על שגגתן חטאת דאין חטאת בשגגה רק בדבר שחייב כרת על זדונה כדאיתא בכריתות ב' א' דלא חשיב שם רק הנכנס למקדש אבל לא בהר הבית דאין אלו רק באזהרה וכמש"כ רבינו בפ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ח והו"ל למיתני רבותא יותר ואי לא מסתפינא אמינא שט"ס יש כאן וכצ"ל אבל מה"ת מותר לטבול יום ליכנס למחנה לוייה וטמא מת. וטמא שנכנס לעזרת הנשים אינו חייב חטאת ומילי מילי נינהו וקמ"ל דמה"ת אף טבול יום דטומאה חמורה כמו מצורע וזב מותר ליכנס לעזרת נשים ושוב קמ"ל דכל טמא שאסור מה"ת

פרק ז' הלכה ט"ז-י"ז

מרכבת המשנה

החיל וכו'. עיין השגות, וכ"כ רבנו בהדיא בפ"א המשנה החיל ועזרת נשים מעלה יתרה. והיינו מ"ש רבנו בפרקין הי"ז וטמא מת שנכנס לעזרת נשים אינו חייב חטאת, דהוי מדברי סופרים וכ"ש טמא מת שנכנס לחיל דפטור, והרי כבר כתב רבנו בפרקין הי"א שגם החיל מעלה עיי"ש.

אפ"ל בעזרת נשים כמש"כ רבינו בפ"א המשנה פ"א דכלים מ"ח, אפ"ל זב וחביריו ומצורע דאסורים מדאורייתא מ"מ אינו חייב חטאת על עזרת נשים דאינו חייב כרת אלא מעזרת ישראל ולפנים כמש"כ רבינו לקמן בהלכה הסמוכה והר"ש שם ד"ה וחייבין, ונ"ל למחוק תיבת מת, או דשתי תיבות וטמא מת שייכים למעלה, וכאן חסר מלת וטמא וצ"ל וטמא שנכנס וכו' וזה נ"ל עיקר.

הלכה י"ה-י"ט

יח. עזרת ישראל מקדשת מעזרת נשים שאין מחסר כפורים נכנס לשם. וטמא שנכנס לשם חייב פרת.

יט. עזרת הכהנים מקדשת ממנה. שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה ולשחיטה ולתנופה:

נראה שהוא טעות. וטעם סמיכה ותנופה משום דבעינן בעלים דוקא ולא שליח. דוק ותשכח:

כסף משנה

עזרת ישראל מקודשת וכו'. בפ"ק דכלים עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבים עליה חטאת ותני עלה בתוספתא שחייבין על זדונה כרת:

יט. עזרת הכהנים מקודשת ממנה וכו'. גם זה שם:

אור הישר

עזרת ישראל וכו' וטמא שנכנס לשם חייב כרת. עיין בהל' ביאת מקדש פ"ג הי"ב ובמל"מ שם פ"ד ה"ב ובמש"כ בחידושי למנחות כ"ז ע"ב.

יט. עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולכפרה ולשחיטה ולתנופה. עיין בס' עמק הלכה חלק א"ח סי' מ"א.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

וטמא שנכנס לשם חייב כרת וכו'. כתב מהר"ד נ' זמרא ז"ל, מכאן משמע דוקא טמא הוא שחייב כרת, אבל מחוסר כפורים שנכנס לעזרת ישראל פטור. וכ"כ בהדיא בהלכות ביאת מקדש [פ"ג ה"ט] והראב"ד ז"ל השיג עליו. ושם הארכתי:

יט. עזרת כהנים וכו'. כתב מוהר"י קורקוס ז"ל גז"ש במשנה ולא הוזכר שם אלא סמיכה ושחיטה ותנופה לבד. וכפרה הכתוב כאן בספרים שלנו

הר המוריה

וטמא שנכנס וכו'. מדלא כתב סתמא והנכנס לשם חייב כרת מבואר מזה דדווקא טמא ממש אבל מחוסר כפורים אינו חייב כרת וכן דעתו בפ"ג מביאת מקדש הלכה ט' וכבר השיג עליו הראב"ד שם ושם יתבאר אי"ה ובמשנה איתא וחייבין עליה חטאת אבל רבינו כתב העיקר דכל שחייבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת לכן כתב העיקר וממילא נמשך ממנו הנידון.

יט. ולכפרה וכו'. הך לכפרה לא נזכר במשנה ולא ידעתי מה היא ואולי הכוונה על הווידוי שמתודה בשעת הסמיכה כדאיתא לקמן הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ט ו"ו ועיי"ש הלכה י"ב ודו"ק וע"ע יומא צ"ו ב' ומגילה כ' ב' יעו"ש היטיב ולפי שיש סמיכה שלא בוידוי להכי נקט שתי סמיכות סמיכה שיש בה ויודוי כמו בחטאת ואשם וכן יש סמיכה בעולה ותודה ושלמים יעו"ש היטיב. (ובמ"ר נשא איתא בסתם שישראל מותרים בעזרת כהנים אבל ע"כ מיירי בצריכים לאלו הדברים דאל"כ ישראל עדיפי מלויים יעו"ש היטיב והבן אבל מאי דאיתא שם ישראל מעורבי שמש צ"ע הא עדיין מחוסר כפורים ויש לעיין) והטעם שמתרים ליכנס לאלו דברים הנה בסמיכה ותנופה בעינן יד הבעלים דווקא אמנם שחיטה כתבו הר"ש והרע"ב דאע"ג דשחיטה יכולה להיות ע"י כהנים מ"מ לא אסרו לישראל ליכנס לשחוט (ועי' מש"כ לעיל בהלכה ו')

פרק ז' הלכה י"ח-י"ט

מעשה רקח

וטמא שנכנס לשם חייב כרת. כתב מרן ז"ל דאמתני' דחייבים עליה חטאת תני עלה בתוספתא שחייבים על זדונה כרת ע"כ והרב חיים אבועלפיה ז"ל פרשת בהעלותך דף ע"ח כתב עליו וליתא דרבינו לא פסק כהך תוספתא ואיסורא מדברי סופרים ואיך הביא תוספתא זו על דברי רבינו ומוכרח לומר דהטמא שחייב כרת היינו טבול יום ולא מחוסר כפורים כמבואר פ"ג דבי את מקדש וצ"ע עכ"ד ושיתיה דמור לא ידענא דהרי תוספתא זו היא בפ' הקומץ רבה דף כ"ז דתניא מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ואצ"ל טבול יום ושאר כל הטמאים וכו' ע"כ והובאה תוספתא זו פ"ק דכלים עיי"ש והר"ש ז"ל סוף פ"ק דכלים כתב ג"כ דליכא כרת אלא בנכנס למחנה שכינה עיי"ש מעתה הדבר מבואר דטמא שכתב רבינו דחייב כרת הוא מן התורה ומאותה ברייתא גופה וכ"כ להדיא פ"ג דביאת מקדש הל' י"ב:

יט. עזרת הכהנים וכו'. פסק כת"ק דספ"ק דכלים ודלא כר' יוסי דאמר התם דגם שלא רחוק ידים ורגלים אינו נכנס מיהו בתוספתא דכלים פ"א מייתי סברת ר"י בשם חכמים וכן פסק בפסקי תוספות פ"ק דתמיד עיין בשו"ת באר שבע דף כ"ג ומ"ש בספרי רבינו ולכפרה אינו במשנה וגם בנוסח אחר כתב יד נמחק:

קרית ספר

עזרת ישראל מקודשת ממנה דהוה מחנה שכינה ואין מחוסר כיפורים נכנס לשם כדילפינן מדכתיב וטהרה מכלל דלא נגמרה טהרתה וטמא שנכנס לשם חייב כרת דמשכן ומקדש כתיב מעלת עזרת כהנים נראה דהויא מדרבנן דאי מדאורייתא הא איפשר לזר לשחוט בעזרת ישראל ולא היה צריך ליכנס בעזרת כהנים.

דדבר המפורש בתורה להיתר לא יכלו חכמים לגזור ע"ז יעו"ש וה"נ דכוותה כ"א יאסרו זרים ליכנס א"כ לא יהא השחיטה מותר בהם ויש לעיין קצת בזה דיכולים לשחוט ע"י סכין ארוכה) אמנם הגר"א באליה רבא כתב וז"ל סמיכה ותנופה היא בבעלים דווקא ושחיטה מצוה בבעלים עכ"ל וצ"ע לכאורה מהא דפסחים ס"ד ב' דהתם פריך וכי סגיא דלאו ישראל שחיט יעו"ש ואם איתא מאי קושיא והא מצוה בבעלים (הן אמת דיש ליישב זה דא"כ הו"ל למינקט שחטו הבעלים וקבל הכהן דבזה נכלל שפיר כל פסח ישחטהו בעלים שלו אי כהן כהן אי ישראל ישראל משא"כ עכשו משמע דישחט ישראל שחטו ולא תלי בבעלים. א"נ י"ל מדתני שחט הישראל וקבל הכהן משמע קצת כמו בקבלה כהן לעכובא ה"נ בשחיטה בעינן זר לעכובא) ועי' ברכות ל"א ב' ועוד דוכתי טובי דמשמע דהכהנים היו שוחטין ולא ידעתי היכן נשנה שיהא מצוה בבעלים לישחט. ואולי לפי שמצות שחיטה יכולה להתקיים ע"י הבעלים עצמו כמו ע"י כהנים ממילא מצוה בו יותר מבשלוחו. וצ"ע. ועי' פסחים ז' ב' מבואר כהגר"א. ורבינו שלא הזכיר דין זה י"ל דמפרש כך וכי מצוה לשחוט ולאכול לא לישחוט ולא ליכול והבן. ועי' ברא"ש שם שכתב דנגד המזבח היינו בצפוננו או בדרומו דינו כעזרת כהנים לענין זה יעו"ש אבל במ"ר נשא איתא שם דד' אמות אצל המזבח אסורים יעו"ש.

ויקח אברהם

עזרת ישראל מקודשת מעזרת נשים וכו'. נ"ב עה"ח ס' בהעלותך דע"ח ע"ב.

חידושים ומקורים מבעל מנחת חינוך

וטמא שנכנס לשם חייב כרת. נ"ב היינו טמא אבל מח"כ פסק רבינו פ"ג מהל' ב"מ דאינו חייב כרת. ועיין בכ"מ שהביא על מח"כ דחייב כרת וחטאת אבל באמת אין דעת רבינו כן:

שער המלך

עזרת ישראל מקודשת כו' שאין מחוסר
כיפורים נכנס לשם כו'. הנה התוס' פ' האיש
מקדש דנ"ב ע"ב אר"י אשה בעזרה מנין כו' כתבו
וזה"ל פ"ה דאין אשה נכנסה לעזרה כדתנן בפ"ק
דכלים ולא דק דלא אשכחן בשום דוכתא כו'
ודבריהם צריכים ביאור במ"ש ולא דק כאלו הוא
דבר התלוי בדיוק ובפשיטות הו"ל לאתמוהי על
רש"י ז"ל דאיך כתב כדתנן בפ"ק דכלים והתם לא
קתני נשים שאין נכנסו בעזרה גם במה שהביאו
ראיה מההיא דפ' כל הפסולים דתנן שהשחיט'
כשרה בנשים ק' דמאי ראייה שהרי התם נמי קתני
טמאים בהדייהו וע"כ בדשחיט בסכין ארוך
כדאוקמיה לה התם וא"כ ה"נ נימא דנשים נמי
דכות' בשוחט בסכין ארוכה וכבר נתקשו בזה הרב
עצמות יוסף והרב שדה יהושע ולזה ודאי י"ל
שכונתם ז"ל מדחזינן דפריך התם בגמ' מ"ש
סמיכה דבטהורים דכתיב לפני ה' שחיטה נמי
דכתיב לפני ה' ומשני אפשר בסכין ארוכה ואם
איתא לס"ד דמקשה דלא אסיק אדעתיה הא
דאפשר בסכין ארוכה אמאי לא תקשי ליה נמי
לחלוקת נשים דנשנית קודם דהיכי משכחת לה הא
בעינן לפני ה' אלא משמע ודאי דחלוקת נשים
פשיטא ליה דאיתא כפשטא ועיין בהרב שדה
יאושע מה שפ"י בדברי רש"י ז"ל דמ"ש דנשים
אינן נכנסות לה לא קאי אעזרת ישראל אלא
אעזרת כהנים ומשום דקדשי קדשים אינן נאכלין
אלא בעזרת כהנים ואם יצאו לעזרת ישראל נפסלי'
ביוצא ודייק לה רש"י ז"ל הכי ממתניתין דקתני
עזרת כהנים מקודשת ממנה שאין ישראל' נכנסין
לשם אלא בשעת צרכיהם דמשמע דוקא זכרים
הותרו ליכנס בשעת צרכיהם אבל נשים אין נכנסין
לה אפילו בשעת צרכיהם וע"פ זה רצה לפרש
דברי התוס' יע"ש"ב (שעה) והוא תימא דמשמע
ודאי דקדשי קדשים נאכלים בכל עזרת ישראל
דלפני ה' קרינן ביה וכן מבואר מדברי רש"י ז"ל

שכתב והרי אם יוציאם חוץ לעזרה אפ"ל לעזרת
נשים הרי נפסלים ביוצא הרי מבואר מדברי רש"י
ז"ל דדוקא בעזרת נשים נפסלים ביוצא אבל
בעזרת ישראל דמחנה שכינה היא נאכלין וכן
משמע ג"כ מסתמיות דברי רבינו ז"ל שכתב בפ"א
מה' מעה"ק הלכה ה' כל האוכל כזית מק"ק חוץ
לעזרה לוקין ועזרה סתם עזרת ישראל נמי בכלל
דאם לא כן הוה ליה לפרש דוקא לעזרת כהנים:
ולכן נלע"ד לפרש דברי רש"י ז"ל והתוס' דמ"ש
רש"י כדתנן בפ"ק דכלים דייק לה הכי מדתנן
עזרת כהנים מקודשת הימנה שאין ישראל' נכנסין
לשם אלא בשעת צרכיהם הרי דאע"ג דעזרת
כהנים ועזרת ישראל תרוייהו מחנה שכינה הן
אפ"ה עשו היכר ומעלה שלא יכנסו ישראל לעזרת
כהנים ואם כן דכותא וכ"ש נמי בעזרת ישראל כיון
דעזרת נשים מחנה לוייה ועזרת ישראל מחנה
שכינה ראוי הוא שיעשו היכר ומעלה שלא יכנסו
נשים לתוכה דומיא דישאל לעזרת כהנים ואם כן
מש"ה כעס עליהן ר"י ואמר אשה בעזרה מנין
משום דלא משכחת לה שיכנסו נשים לתוכה
(שע"ט) דאף ע"ג דבעזרת כהנים הותרו ישראל'
ליכנס בשעת צרכיהם לסמיכה ולתנופה מ"מ
בנשים לא משכחת לה דלא בני סמיכה נינהו וע"ז
כתבו התו' לחלוק עליו לומר דלא דק דאדרבא
איכא איכא למידק ממתני' דמדקתני בעזרת כהנים
שאין ישראל נכנסין לשם ולא קתני דכותא בעזרת
ישראל משמע דנשים נכנסות בעזרת ישראל ובהכי
ניחא מה שהוצרכו התוס' להאריך בלשונם ולהביא
חלוקת עזרת כהנים אע"ג דכל עיקר קושיי' היא
מחלוקת עזרת ישראל משום דמינה הוא דבאו
להוכיח דאם איתא דנשים אין נכנסות לעזרת
ישראל דומיא דישאל בעזרת כהנים וא"כ כי היכי
דתני בעזרת כהנים דאין ישראל נכנסים לשם ה"נ
הו"ל למתני בעזרת ישראל דאין נשים נכנסות לה:
וכתבו עוד ועוד תנן כו' כונתם ז"ל לומר דהן לו
יהיה כדברי רש"י ז"ל דנשים אסורות ליכנס
בעזרת ישראל דומיא דישאל בעזרת כהנים ומה

פרק ז' הלכה י"ח-י"ט

שלמה ע"ש. וא"כ הרי בפשיטות א"א לחלק בין עזרת ישראל לעזרת נשים דהא גם עזרת נשים נקראת עזרה וא"כ אי חומתה הוי כקלעים הרי גם בעזרת נשים נאכלים קדשי קדשים ואי אמרת דלא נקראת חצר אהל מועד ולא עזרה משום דלאו לפני ה' הוא א"כ הא מה"ט נמי יהיו קדשי קדשים נפסלים גם בעזרת ישראל ועכצ"ל דכיון דלענין אכילת קדשי קדשים לא כתיב לפני ה' אלא במקום קדוש גו' ומש"ה נאכלין בעזרת ישראל וכן מוכח להדיא בפ"ה משנה א' ממדות דקא חשיב שם קפ"ז אמות אורך העזרה ממזרח למערב והיינו מעזרת ישראל עד כותל המערבי הרי לך בהדיא שאין עזרת נשים בכלל העזרה ועיין בפסחים דף פ"ה ע"ב דמבואר שם דאפ"י שער נקנור (שהוא בין עזרת נשים לעזרת ישראל) ג"כ לא נתקדש וא"כ כיון דבאכילת קדשי קדשים כתיב תאכל במקום קדוש ממילא נפסל הבשר ביוצא דרך שער הזה דלא נתקדש וא"כ עכצ"ל דאע"ג דנקראת עזרת נשים מ"מ אינה בכלל העזרה אשר חומתה היא במקום קלעים שהיו במשכן אבל עכ"פ מבואר במשנה א' פ"ה ממדות הנ"ל דעזרת ישראל הוא במקום קדוש ופשיטא דמותר לאכול שם קדשי קדשים וכנ"ל ודלא כהרב בעל שדה יהושע שהביא הגאון המחבר ז"ל. ודוק:

(שעט) דאע"ג דבעזרת כהנים הותרו ישראלים ליכנס בשעת צרכיהם לסמיכה ולתנופה מ"מ בנשים לא משכחת לה דלאו בני סמיכה נינהו כו'. אע"ג דהתוס' בעצמם כתבו בר"ה דף ל"ג ע"א דהלכה כר' יוסי דנשים סומכות רשות וא"כ הא מותרות לילך בעזרה מ"מ הא ר' יהודה הוא דקאמר אשה בעזרה מנין ולטעמי' אזיל דס"ל דאין נשים סומכות ואע"ג דר' יוסי ס"ל דנשים סומכות רשות ולפ"ז הא משכחת לה אשה בעזרה כמו איש וא"כ קשה אמאי צריך להשיב דמשכחת לה דאב מקבל קדושין בשביל בתו בעזרה או אשה שעשתה שליח לקבל קדושי' בעזרה היינו דבא לומר דאפילו למאי דפליג ר' יהודה עלי' דר' יוסי וס"ל דאין

דלא תני לה במתני' בהדיא הוא משום דמחלוקת עזרת כהנים שמעו' לה וכי היכי דעשו היכר לעזרת כהנים אע"ג דתרוייהו מחנה שכינה הכי נמי וכ"ש לעזרת ישראל לגבי נשים אכתי קשה דהא תנן דהשחיטה כשרה בנשים ואם כן הרי משכחת לה שיכולה ליכנס בעזרה לצורך שחיטה דכי היכי דבעזרת כהנים הותרו ישראל ליכנס לצורך שחיטה אע"ג דאפשר בכהנים אם כן הכי נמי נשים הותרו ליכנס לעזרת ישראל לצורך שחיטה ואם כן מאי האי דמרתח קא רתח ר"י ואמר אשה בעזרה מניין הא משכחת לה כשבאתה לעזרה לצורך שחיטה ונמצא דמה שהביאו ראייה התוס' ממתני' דפ' כל הפסולין לאו למימרא דמהתם שמעינן דיכולה ליכנס מדשוחטות דהא פשיטא דאיכא לאוקמי בסכין ארוכה דומיא דטמא אלא כל עיקר כונתם להביא ראייה דנשים כשרות לשחיטה ומינה נשמע דיכולה ליכנס דומיא דישאל בעזרת כהנים ודוק בלשונם שכתבו אם כן יכולה ליכנס שאם הדברים כפשטן לא היה להם לומר כי האי לישנא אלא הכי הו"ל לומר הרי דיכולה ליכנס אכן כפי מ"ש דבריהם באו בדקדוק דמהתם ודאי אין להוכיח מינה דיכולה ליכנס דאפשר בסכין ארוכה אלא שכונתם לומר דכיון דכשרות לשחיטה א"כ נראה דיכולה ליכנס דומיא דישאל בעזרת כהנים כנ"ל נכון לפרש דבריהם ודוק:

מעשה חושב (על שער המלך)

(שעה) והוא תימא דמשמע ודאי דקדשי קדשים נאכלים בכל עזרת ישראל כו'. גם אני תמהתי כן בראשית ההשקפה דמבואר בדברי רש"י עצמו דאין נפסלין אלא בעזרת נשים אבל מגמגם אני בהבנת הדברים דהרי קדשי קדשים במשכן היו נאכלין לפני מן הקלעים ורש"י ז"ל בעצמו מפרש בזבחים דף נ"ג ע"א בד"ה לפני מן הקלעים כו' במקום קלעים שבמשכן היתה חומת העזרה בבית

פרק ז' הלכה י"ח-י"ט

נשים סומכות מ"מ משכחת לה בכה"ג שתתקדש
בעזרה:

הלכה כ-א-כ"ב

כ. בין האולם ולמזבח מקדש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים נכנסין לשם.

כ"א. ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח. שאין נכנס לשם אלא רחויץ ידים ורגלים.

כ"ב. בית קדש הקדשים מקדש ממנו שאין נכנס לשם אלא פהן גדול ביום הפפורים בשעת העבודה:

לקיש כהנים בעלי מומין נכנסין וכו' מתוך דבריו תורה יוצאה דבכהנים בעלי מומין אין איסורו אלא מדרבנן משום מעלה אמנם בזרים איסורא מדאורייתא איכא ודוק.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

בין האולם והמזבח מקודש כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל סנהדרין פ' כ"ג [כ"ב ע"ב] יליף מקראי שאילו הם מחללין העבודה. והקשה רבינו שמשון ז"ל [ספ"ק דכלים] מ"ש הני משתויי יין, ומחוסר בגדים ושאינו רחויץ ידים ורגלים דהא כלהו מחללי עבודה. ותירץ דשאני פרועי ראש ובע"מ שפסולין בגופן, ורבינו הוסיף קרועי בגדים אפשר שגם הוא נקרא לדעת רבינו פסולו בגופו. כיון שפסולו נראה וניכר בבגדו, או אפשר דכיון דקרא אקשינהו לקרועי בגדים בהדי פרועי ראש דכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם אל תפרומו ולא תמותו. דינם שוה²⁶. ובמקום שהוזהר על פרועי הראש הוזהרו על קרועי בגדים. וכ"כ רבינו במשנה²⁷, ופי' פרועי ראש שעברו עליו שלשים יום בלא תספורת.²⁸

כא. ההיכל מקודש כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל נראה דאפילו אביאה ריקנית שלא לעבודה

כסף משנה

בין האולם ולמזבח וכו'. ג"ז שם. ומה שכתב וקרועי בגדים. כתב הר"י קורקוס ז"ל דאפשר דטעמו מדכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו הוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש:

כא-כב. ההיכל מקודש וכו' בית קדש הקדשים וכו'. גם זה בפרק קמא דכלים:

משנה למלך

שאיין בעלי מומין ופרועי ראש וכו'. הר"ש הקשה דאמאי לא תנינן במתניתין שתויי יין ותירץ דשאני בעלי מום ופרועי ראש דפסולין בגופן וכן כתב הרע"ב דדוקא בעלי מום ופרועי ראש דפסולין בגופן הלכך שילוחן חמור. ולפי דבריהם קרועי בגדים נכנסין בין האולם ולמזבח. אבל דעת רבינו דאף שתויי יין אינן נכנסין מן המזבח ולפנים וכמ"ש בפ"א מהלכות ביאת מקדש דין י"ד. ויש עוד מחלוקת אחר בין הראשונים ז"ל אם הני מעלות הוו מן התורה ומ"מ לא ידעתי אמאי לא הביא רבינו שתויי יין בהדי בעלי מומין:

אהלי יאודה

בין האולם ולמזבח וכו' שאין בעלי מומין ופרועי ראש וכו'. הרב מ"מ בהל' ביאת מקדש שקיל וטרי אי מדאורייתא הוא איסורם או משום מעלות דרבנן ועיין בס' המצות להרמב"ם ועיין להרשב"א למס' סוכה דף מ"ד עלה ההיא דריש

²⁶ הובא בכ"מ כאן.

²⁷ וכ"ה בפ"א מבהמ"ק הי"ד.

²⁸ מלשונו משמע דבעינן שלשים שלמים וכ"מ ברש"י סנהדרין פ"ג ע"א ד"ה ופרועי ראש יעו"ש וביראים החדש סי' שכ"א ובהגהות שם ובמנ"ח מצוה קמ"ט בזה.

פרק ז' הלכה כ-א-כ"ב

הר המוריה

וקרועי בגדים וכו'. במשנה שם איתא שאין בעלי מום ופרועי ראש. וקרועי בגדים לא נזכר שם וכתב מרן בשם ר"י קורקו"ס דקרועי בגדים חד דינא אית להו עם פרועי ראש מדכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו יעו"ש ויפה כתב שכן דעת רבינו בפ"א מביאת מקדש ה"ד יעו"ש היטיב.

וכתבו שם הר"ש והרא"ש וצריך טעם לת"ק מאי שנא הני מהני הא כולהו מחללי עבודה כדאיתא בזבחים כ"ג וכולהו נמי במיתה כדאיתא בסנהדרין פ"ג ומחוסר בגדים נמי כיוצא בהן ולא חשיב ליה הכא ושמא היינו טעמא דת"ק דבע"מ ופרועי ראש פסולין בגופן אבל אינן פסולין מחמת דבר אחר והא דחשיב גבי היכל שלא רחוק ידים ורגלים ואילו מחוסר בגדים ושתויי יין לא חשיב תנא ושייר אבל מדר' יוסי דסיפא קשה דלא שייר אלא חדא מחוסר בגדים לחודיהו ועוד דתני מניינא וי"ל משום לפעמים נכנסין לתקן כדתני בתוספתא דכלים פ"ק הכל נכנסים לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה מצוה בכהנים אין כהנים נכנסים ליום ליום ישראלים נכנסים והשתא כשהכהנים נכנסים לתקן אסור בבע"מ ופרועי ראש ושתויי יין ושלא רחוק ידים ורגלים אבל בגדי כהונה אסורים בלבישה שלא בשעת עבודה דלא הותר כלאים שלא בשעת עבודה ועוד דלא נתנו ליהנות בהן כדאמרינן ביומא ס"ט עכ"ל (וצ"ע דהא התם מסקינן דיכולין ליהנות בהם במקדש ועי' תוס' יומא כ"ג ב' ד"ה יש וכו' ובתוס' שם ס"ט א' ד"ה בגדי כהונה וכו') והנה מה שמבואר מדבריהם דפרועי ראש מחללי עבודה אין כאן דעת רבינו בפ"א מהל' ביאת מקדש ה"ט וי"ד ועיי"ש במרן מה שהערה מקור לדברי רבינו וי"ל דהר"ש והרא"ש גרסי התם קשיא יעו"ש בתענית י"ז ב' ובסנהדרין כ"ב ב' (ואי קשיא לי הא קשיא לי על רבינו דכתב דהעובד בבגדים קרועים חייב מיתה ועבודתו כשרה ועל כרחך מיירי בבגדי כהונה דאי

איכא קפידא דאע"ג דלא מחייב מיתה אלא בבואם או בגשתם לשרת דמלת לשרת ודאי דאבבואם נמי קאי.²⁹ ומ"מ אסור ליכנס שם ומדאורייתא משמע דהוי³⁰. ורבינו שמשון האריך בפ"א משנה זו עיין עלה:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב פסק דלא כר' יוסי אלא כרבנן דשתי קדושות ניהו³¹:

כב. בית קדש הקדשים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל, גז"ש במשנה ובתוספתא אמרו אבא שאול אומר עליות בית קדש הקדשים חמורה מבית קדש הקדשים. שבית קה"ק כ"ג נכנס שם ארבע פעמים ביום הכיפורים ואם נכנס חמשה חייב ועליית בית קד"ק אין נכנס לה אלא לשנים ויתבאר במקומו בע"ה:

ומהר"ד נ' זמרא ז"ל כתב והא דתנן [תמיד פ"ז מ"א] הגביהו לו את הפרוכת ונכנס והשתחוה וכו'. הך השתחויה בהיכל היתה³². והאי פרוכת היינו פרוכת שעל פתח האולם³³ שלא היה שם דלתות וכ"כ ז"ל בפ"א המשניות:

²⁹ כ"מ מלשון הרמב"ם פ"ה מבהמ"ק ה"א.

³⁰ ע' תוס' יומא ה' ע"ב ד"ה להביא דגם בלא עבודה ח"מ אבל בתוס' סנהדרין פ"ג ע"א ד"ה ולא כתבו דהוא מעלה בעלמא.

³¹ ע' יומא מ"ד ע"ב אמר רבא ש"מ קדושת אולם והיכל חדא מילתא הוא. דאי ס"ד שתי קדושות כו' לא. אולם ובין האולם ולמזבח חדא קדושה היא היכל ואולם שתי קדושות יעו"ש. וזה כוונת הרדב"ז דרבנן ס"ל דאולם ובין אולם למזבח חדא קדושה והיכל קדושה אחרת. וע' תיו"ט ספ"ק דכלים וז"ל ההיכל מקודש ממנו כלומר האולם וההיכל דקדושת היכל ואולם חדא קדושה היא יעו"ש וצ"ע וע"ע עירובין ג' ע"א במסקנא שם.

³² כ"מ ברמב"ם פ"ה מבהמ"ק ה"א ובכ"מ שם.

³³ כ"פ הרע"ב אבל הכ"מ פ"ה מבהמ"ק שם פי' פרוכת של פתח ההיכל ובתיו"ט שם תמה עליו אמנם המל"מ שם הביא מש"ס יומא נ"ד ע"א וכתובות ק"ו ע"א שם מפורש שהי' פרוכת על פתח ההיכל. וע' ברדב"ז בפ"ה מכהמ"ק ה"א ובהגהות שם.

פרק ז' הלכה כ-א-כ"ב

אסור ליכנס בכל עזרה רק שאינו חייב ע"ז לכן לא תנייה הכא דאסור בין האולם ולמזבח דלא קחשיב רק מילתא דהתם שרי והכא אסור אבל הך מילתא אסור בכולה עזרה משא"כ בע"מ דבכולה עזרה שרו ליכנס רק הכא בין המזבח והאולם אסורין ואי קשיא א"כ אמאי חשיב פרועי ראש ורבינו חשיב נמי קרועי בגדים הא זה אסור בכל העזרה י"ל דתרי גווני יש בפרועי ראש חד דרך ניוול וזה אסור בכל העזרה ויש נמי פרוע ראש שלא דרך ניוול הוא כמש"כ רבינו שם שגדל שערו עד שנעשה מחלפת ולא היה דרך ניוול ה"ז מותר ליכנס לעזרת ישראל יעו"ש ובוודאי מש"כ מותר ליכנס לעזרת ישראל לאו דוקא דה"ה לעזרת כהנים נמי שרי כגון הישראלים הנכנסים לצרכיהם לסמיכה ולשחיטה ולתנופה וכי היו צריכים לגלח מחלפת שערום הא וודאי דלא אמנם בין האולם ולמזבח אסורין הכהנים אפי' בזה וכן יש לחלק בקרועי בגדים דאותם הקרועי בגדים שהם דרך ניוול אסור בכל העזרה משא"כ אותם קרועי בגדים שמחמת אבל שמותרים ליכנס בהם ורק בכהנים בין האולם ולמזבח אסורים ליכנס דאיתקש לפרועי ראש לכן חשבינהו שפיר והא דלא קחשיב מחוסר בגדים י"ל דרבינו ס"ל דזה לא מיתסר ליכנס בין האולם ולמזבח שלא בשעת עבודה אף דחמירא דמחלי עבודה מידי דהוה אשלא רחוק ידים ורגלים דמחלי עבודה ומ"מ כתב רבינו בפ"ה המשניות בהדיא דלא אסירי ליכנס בין האולם ולמזבח ועוד הא הרא"ש והר"ש כתבו בהדיא דמחוסרי בגדים היו נכנסים שלא בעידן עבודה בין האולם ולמזבח ודו"ק. ובה אתי שפיר נמי אמאי אסרו בבע"מ ופרועי ראש וקרועי בגדים ולא אסרו במחוסרי בגדים ובשלא רחוק ידים ורגלים אבל לפי"ז אתי שפיר כיון דבפרועי ראש ובקרועי בגדים יש בו צד ניוול וכן בבע"מ יש בו משום הקריבהו נא לפחתך לכן החמירו בזה אפי' בין האולם ולמזבח משא"כ במחוסר בגדים וכן בשלא רחוק ידים ורגלים ודו"ק ועי' בתוס' יו"ט מש"כ בזה והנראה לענ"ד

לאו הכי הא הוי עבודתו מחוללת וחייב מיתה בלא"ה מטעם דאין בגדיהם עליהם אין כהונתן עליהם ועל כרחך מיירי בבגדי כהונה וא"כ איך כתב דאין עבודתו מחוללת הא רבינו פסק בפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ד היו מטושטשין או מקורעין וכו' ועבד עבודתו פסולה יעו"ש וצריך ע"כ לחלק בין מקורעין דהתם דמיירי מקורעין לגמרי דלא לכבוד ותפארת הם ובין קרועים דבאמת הם שלמים רק קרוע מחמת אבלות דבזה לא נתבטל כבודו ותפארתו ועי' לקמן פ"א מהל' ביאת מקדש וצ"ע בזה) וע"ע רדב"ז ח"ה סי' צ"א.

אמנם מה שתירצו הם דלכן לא נקטה המשנה שתויי יין ומחוסרי בגדים משום דלא הוו פסולו מגופו א"כ יקשה על רבינו למה חשיב קרועי בגדים אף דלא הוו פסולין מחמת עצמם וכן קשה משתויי יין למה לא חשיב לה רבינו והגר"א באליה רבא כתב וז"ל הא דלא תנא ת"ק שתויי יין דלא קא חשיב אלא אותם שחייבין על ביאת מקדש והשתוי בין האולם ולמזבח אסור ובהיכל חייב להכי בין האולם לא קתני ליה דלא מחייב ובהיכל לא קתני ליה דהא בין האולם נמי אסור והיינו דלא תנא נמי מחוסר בגדים דהוה כשתויי יין ור' יוסי פליג בשתוי להכי קא חשיב ליה עכ"ל אמנם לרבינו לא אפשר לומר כן דהא כתב בפ"א מהל' ביאת מקדש הט"ו שכל כהן הכשר לעבודה אם נכנס מן המזבח ולפנים והוא שתוי יין או שיכור משאר המשכרין או פרוע ראש או קרוע בגדים כדרך שקורעין על המתים אע"פ שלא עבד עבודה ה"ז לוקה יעו"ש היטיב.

ולכן נראה לענ"ד ליישב בדרך אחר (והוא ע"ד הגר"א) דהנה רבינו כתב שם בהלכה י"ז דאסור לכל אדם בין ישראל בין כהן ליכנס מתחלת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתוי או שכור או פרוע ראש דרך ניוול או קרוע בגדים אע"פ שאינו באזהרה שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול יעו"ש א"כ הרי שתוי יין ושיכור

פרק ז' הלכה כ-א-כ"ב

מהך גופיה דר"י ס"ל דכוליה מזבח בצפון קאי דאל"כ הוה הכיור בין האולם ולמזבח וא"כ איך נכנסין אליו לדידיה אלא ודאי דמזה לא מוכח מידי די"ל דמשום זה עצמו הוה משוך מכנגד המזבח ולדרום והא דמוכח הש"ס מר' יוסי הגלילי היינו משום דהוא אמר טעמא דלכן היה המזבח משוך לדרום כי היכי דלא ליהוי כנגד הפתח ודוק היטיב בכל מש"כ כי לדעתנו נכון הוא בעזר ה'. ואולי הוא ט"ס וצ"ל הא ר' יוסי ס"ל בשמעתין דס"ל לאו כולה מזבח וכו' והבן היטיב.

מעשה רקח

בין האולם וכו'. עיין מ"ש מהר"י קורקוס ז"ל הוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש ע"כ וכ"כ רבינו להדיא פ"א דביאת מקדש הל' י"ד ושם הל' ט"ז פסק דשתוי או קרוע בגדים שנכנס בין האולם ולמזבח לוקה וכאן סמך למ"ש שם עיין להמל"מ ז"ל:

כא. ההיכל מקודש וכו'. עיין להתוס' יו"ט וס' עבודת ישראל ז"ל ואין להאריך:

מרכבת המשנה

שאין בעלי מומין וכו'. עי' מל"מ. ועי' מ"ש פ"א מהלכות ביאת מקדש הי"ד והתם זהירות בעלמא בכל העזרה. ולענין המעלות גמורות מדברי סופרים נקיט רבנו לשון המשנה דהתם דוקא דרך ניוול עיי"ש.

קרית ספר

בין האולם ולמזבח מקודש מעזרה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם דכתיב כל אשר בו מום לא יקרב וכתוב ראשיכם אל תפרעו לאהרן ולבניו שהיו במקדש.

כתבתי ועוד יבואר מזה אי"ה במקו"א ומי שיישב בטוב טעם ישא ברכה מאת ה' (וע"ע כאן במל"מ).

ועיין סוכה מ"ד א' דאיתא שם דהכהנים בע"מ נכנסין בין האולם ולמזבח כדי להקיף בערבה ומשמע שם דהני מעלות הוי דרבנן ועי' יומא מ"ד ב' ואי"ה במ"א יבואר. (ועי' פסקי תוס' מס' תמיד סי' ט"ז וט"ס שם וצ"ל ואפי' בשעת ערבה אלא כהנים בע"מ עכ"ל וע"ע שם ובמדות סי' י"ח דפסק כר' יוסי יעו"ש היטיב) וע"ע בעירובין ק"ה א' דמשמע קצת דהוי דאורייתא ועי' בר"ש וברא"ש בפ"ק דכלים שם.

כא. אלא רחוק וכו'. כ"ה דעת ת"ק אולם ר' יוסי ס"ל דגם בין האולם ולמזבח אין נכנס שלא רחוק ידים ורגלים ופסק כת"ק ועיי"ש בתוספתא וע"ע בפ"א רבינו שם. ודע דכתבו התוס' בזבחים נ"ח ב' בד"ה הא מני וכו' וז"ל וא"ת דהכא משמע דמאן דלית ליה כוליה מזבח בצפון קאי הוה כיור בין אהל מועד ובין המזבח ובתוספתא פ"ק דכלים נכנסין בין האולם ולמזבח שלא רחוק ידים ורגלים וחכ"א אין נכנסין ושמא ס"ל כר' מאיר דאמר נכנסין עכ"ל וכתב ע"ז בגליון הש"ס וז"ל קשה לי הא ר' יוסי ס"ל בשמעתין דכוליה מזבח בצפון קאי ואפ"ה ס"ל במשנה ספ"א דכלים דאין נכנסין שלא רחוק בין אולם ולמזבח וצ"ע עכ"ל ולא ידעתי מהו סח אדרבה כיון דס"ל כוליה מזבח בצפון וא"כ הוי כיור משוך בין מזבח ואהל מועד ולא הוי כיור בין מזבח ואולם לכן היו נכנסין שם שלא רחוק ידים ורגלים ואדרבה אי נימא דר"י ס"ל דלאו כולה מזבח בצפון וא"כ הוי הכיור בין האולם ולמזבח ממש שפיר הוה קשה א"כ איך נכנס לכיור שלא רחוק ידים ורגלים וא"כ איך פריך הש"ס ונוקמה כר' יוסי ובמוצע הא על כרחך לא ס"ל ממוצע דא"כ איך נכנסין לכיור אבל אי מהא לא איריאי די"ל דמשו"ה הוי הכיור משוך מכנגד המזבח ולדרום משום דאל"כ לא היו יכולין לבא אל הכיור משום דאינו רחוק ידים ובה נחא דאל"כ לוכח

פרק ז' הלכה כ-א-כ"ב

כ"ב. בית קדש הקדשים מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכיפורים ד' פעמים כדילפינן בדוכתא.

כ"א. ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם אלא רחוק ידים ורגלים דכתיב בבואם אל אהל מועד ירחצו מים או בגשתם אל המזבח לשרת למזבח לשרת בעינן רחיצה אבל להיכל אפילו בלא שירות בעינן רחיצה אם נכנס להשתחויה ואפילו ברחיצה מיחייב אכתי אם נכנס ביאה ריקנית.

הלכה כ"ג

מקום שהיה בעליה מִכּוּן על קדש הקדשים אין נִכְנָסִין לוֹ אֶלָּא פְּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ לִידַע מַה הוּא צָרִיךְ לְחַזֵּק בְּדָקוֹ: בְּשַׁעַה שֶׁנִּכְנָסִין הַבְּנָאִים לְבָנוֹת וּלְתַקַּן בְּהִיכַל אוֹ לְהוֹצִיא מִשָּׁם אֶת הַטְּמֵאָה. מִצְוָה שֶׁיִּהְיוּ הַנִּכְנָסִין כֹּהֲנִים תְּמִימִים. לֹא מִצְּאוּ תְּמִימִים יִכְנָסוּ בְּעֵלֵי מוֹמִין. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים יִכְנָסוּ לְוִיִּם. לֹא מִצְּאוּ לְוִיִּם יִכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל. מִצְוָה בְּטְהוֹרִים. לֹא מִצְּאוּ טְהוֹרִים יִכְנָסוּ טְמֵאִים. טְמֵא וּבַעַל מוֹם יִכְנָס בְּעַל מוֹם וְאֵל יִכְנָס טְמֵא שֶׁהַטְּמֵאָה דְחוּיָהּ בְּצַבּוּר: וְכָל הַנִּכְנָסִין לְהִיכַל לְתַקַּן יִכְנָסוּ בְּתַבּוֹת. אִם אֵין שָׁם תַּבּוֹת אוֹ אִי אֶפְשָׁר לָהֶם שִׁיעֲשׂוּ בְּתַבּוֹת יִכְנָסוּ דֶּרֶךְ פְּתָחִים:

כסף משנה

באיסורי וא"כ דחוייה היא בצבור ולא הותרה ולפ"ז הנוסחא הנכונה בספרי רבינו היא יכנס בעל מום ואל יכנס טמא כמ"ש בספרים ולא כמו שראיתי מי שהגיה יכנס טמא ואל יכנס בעל מום וטעות הוא בידו שעלה בדעתו שמ"ש רבינו שהטומאה דחוייה בצבור הוא טעם להקל בטמא ואינו אלא הוא טעם להחמיר בטמא כמו שכתבתי:

מקום שהיה בעלייה וכו'. תוספתא פרק קמא דכלים ואיתא בפרק כיצד צולין (דף פ"ו) ואף על פי ששם שנינו אין נכנסים לה אלא פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמיים בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביובל נקט רבינו כמ"ד אחת בשבוע דהיא סברא מציעתא:

וכל הנכנסים להיכל לתקן יכנסו בתיבות. בפרק רביעי דמדות (משנה ה) ולולין היו פתוחים בעלייה לבית קדש הקדשים שבהם היו משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדש הקדשים ויש לתמוה דמשמע ממתניתין דדוקא בקדש הקדשים אמרו ולא בהיכל ורבינו שכתב הנכנסים להיכל³⁴ מנין לו. ומ"ש **אם אין שם תיבות או אי אפשר להם שיעשו בתיבות יכנסו דרך פתחים.** בתוספתא דכלים פ"ק:

בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן וכו'. בתוספתא דכלים פ"ק הכל נכנסים לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה מצוה בכהנים אין כהנים נכנסין לויים [אין לויים] נכנסין ישראלים [מצוה] בטהורים אין טהורים נכנסין טמאים מצוה בתמימים אין תמימים נכנסין בעלי מומין ומפרש בסוף עירובין (דף ק"ה) מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה בטהורים אין שם טהורים נכנסין טמאים אידי ואידי כהנים אין ישראלים לא.

³⁴ [ולי אני הצעיר נראה דיצא לו לרבינו מתוספתא דפ"ק דכלים דתני התם הכל נכנסים לבנות ולתקן וכו' ואדלעיל קאי דקאמר כל הטמאין שנכנסו לפנין ממחיצותיהן הרי אלו באזהרה נכנסו לקודש הרי אלו חייבים רבי יהודה אומר על פני הקודש במיתה ושאר כל המקומות באזהרה. ואע"ג דבתר הכי מייתי קרא ויבאו הכהנים לפנין הבית לטהר לאו למימרא דדוקא בקדש הקדשים אלא דלא תימא בקדש דוקא נכנסו אבל לא בקדש הקדשים אלא כל קודש במשמע. וסבר רבינו דכיון דבתוס' אפילו בקדש מיירי לא פליגא אמתניתין דמתניתין רבותא קתני אבל ה"ה להיכל ודו"ק]:

ומ"ש רבינו **טמא ובעל מום וכו'.** שם בסוף עירובין איבעיא להו טמא ובעל מום אי זה מהם נכנס רב חייה בר אשי אמר רב טמא נכנס דהא אשתרי בעבודת צבור ר"א אמר בעל מום נכנס דהא אשתרי באכילת קדשים ופסק רבינו כר"א דפליג ארב משום דאמר טומאה הותרה בציבור ובפ"ק דיומא (דף ו'): איתמר טומאת המת רב נחמן אמר הותרה בצבור ורב ששת אמר דחוייה היא בצבור וקיימא לן דהלכה כרב ששת לגבי ר"נ

משנה למלך

ומחלוקת רב ורבי אלעזר הוא בזה האופן רב סבר
יכנס טמא משום דמצינו דטומאה הותרה בציבור
ואע"ג דגם בעל מום הותר באכילת קדשים לא דמי
משום דאנן בכניסת פנים עסקינן ובכניסת פנים לא
מצינו שהותר בעל מום כי אם טמא ורבי אלעזר
סובר דבעל מום יכנס משום דטומאה לא הותרה
בציבור אלא דחוויה היא בצבור אבל בעל מום
הותר באכילת קדשים ואי לאו האי טעמא דאשתרי
באכילת קדשים היה קודם הטמא משום דנהי דלא
הותרה טומאה בציבור מ"מ דחוויה היא בציבור
וא"כ קליש איסור טומאה מאיסור בעל מום אבל
השתא דחזינן דבעל מום אישתרי באכילת קדשים
בעל מום קודם משום דטמא לא הותר בעבודת
ציבור ואלו בעל מום הותר באכילת קדשים. ומ"מ
יש לדקדק בדברי מרן דלמה רבינו נתן טעם
לשלילת הטמא ולא נתן טעם לכניסת בעל מום ולי
היה נראה הגירסא האחרת שדחה הרב והיא גירסת
הרב המב"ט בקרית ספר והוא יכנס טמא ואל יכנס
בעל מום שהטומאה דחוויה בציבור דרב דס"ל
דטמא קודם אית ליה דטומאה דחוויה היא ולא
הותרה ואפ"ה אית ליה דטמא קודם לפי שמצינו
שנדחה כניסת פנים אצל הטמא וא"כ הכא נמי
לתקן או להוציא את הטומאה יכנס טמא ורבי
אלעזר ס"ל דבעל מום קודם משום דלטמא לא
הותר לו שום דבר אבל לבעל מום הותר אכילת
קדשים ופסק רבינו כרב:

אור הישר

**בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או
להוציא משם את הטומאה מצוה שיהיו הנכנסין
כהנים תמימים וכו' מצוה בטהורים וכו'.** עיין
מש"כ חתני שליט"א בספרו תורת האהל דף נ"ז
ע"א ובמש"כ בחידושי למדות ל"ז ע"א.

בשעה שנכנסין הבנאים כו'. דע שדין זה הוא
דוקא בטומאה שנמצאת בהיכל אבל הטומאה
שנמצאת בעזרה אז כהנים לא מטמאינן אלא ליום
מוציאין את הטומאה והכי כתיב בדברי הימים
ויבאו הכהנים לפנימה בית ה' לטהר ויוציאו את
הטומאה אשר מצאו בהיכל ה' לחצר בית ה' ויקבלו
הלויים להוציא נחל קדרון חוצה. ומ"מ אם הטומאה
היתה בהיכל מוציאין הכהנים עצמן את הטומאה
עד חוץ לעזרה אלא שאם נמצאת בעזרה היו
מוציאין אותה הלויים. וקרא דדברי הימים דמשמע
דאף בטומאה הנמצאת בהיכל לא היו מוציאין
אותה הכהנים כי אם עד העזרה ומשם ואילך
הלויים, התם שאני שהיו צריכים לאנשים הרבה
אלו היו מוציאין מן ההיכל לעזרה ואלו משם לחוץ
וכמ"ש רש"י בס"פ בתרא דעירובין וקמ"ל קרא
דאלו המוציאין לחוץ מן העזרה לא היו כהנים כי
אם לויים דלא מטמאינן כהנים במקום שאפשר
בלויים אבל במקום שאפשר שהמוציא מן ההיכל
יהיה המוציא מן העזרה אז מוציא אותה הכהן אף
שאפשר בלויים:

וכל הנכנסין להיכל לתקן כו'. כתב מרן ויש
לתמוה דמשמע ממתני' דדוקא בקדש הקדשים
אמרו ולא בהיכל כו'. ועיין בפרק כל שעה (דף
כ"ו) שהביא רבא ראייה לדבריו ממשנה זו ועיין
שם היטב באותה סוגיא ותמצא דלרבא דהלכתא
כוותיה לאו דוקא בית קדשי הקדשים ודו"ק. ועיין
בספר ברכת הזבח (דף קמ"ח:) שכתב דמהתוס'
שהביא מרן אחר זה מוכח דקאי אהיכל ודו"ק:
ומ"ש טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא
שהטומאה דחוויה בציבור. וזו היא גירסת מרן ולפי
זה לא יהיב רבינו טעם להכנסת בעל מום אלא
למניעת הכנסת טמא דהוה ס"ד שיכנס טמא לפי
שטומאה הותרה בציבור לזה קאמר דליתא דלא
הותרה אלא דחוויה היא בצבור ועיקר טעמא הוא
משום דבעל מום אישתרי באכילת קדשים

פרק ז' הלכה כ"ג

בשעה שנכנסין כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל עד סוף הפרק בתוספ' דכלים פ"א. ומ"ש שבע"מ קודמין לטמאים, הוא בסוף עירובין [עירובין ק"ה ע"א] מחלוקת דר"ח ור"א. ופסק רבינו כר' אליעזר דאמר בע"מ נכנס, דהא אשתרי באכילת קדשים, ודלא כר' חייא דאמר טמא נכנס דהא אשתרי בעבודת ציבור, מטעם דקי"ל טומאה דחוייה הוא בציבור פי' ולא הותרה אלא נידחית הוא מתוך הצורך והדוחק. והוא מחלוקת ר"נ ור"ש פ"ק דיומא. [ו' ע"ב] דר"נ סבר הותרה לגמרי ואין אנו צריכים לחזור אחר טהורים, ור"ש סבר שלא הותרה לגמרי אלא נידחית הוא בעת הדוחק. ולכך כתב רבינו שכיון שהוא דחוייה ולא הותרה דהלכה כר"ש באיסורי הילכך אין להקל בה. וכל היכא דאפשר להדורי אטהורים מהדרינן אף אם יהיה בעלי מומים ור"ח דאמר טמאין קודמין, אפשר דס"ל הותרה בציבור דקאמר דהא אשתרי בעבודת ציבור, ואנן קי"ל כר"ש באיסורי. כ"ש דכמה אמוראי סברי כוותיה כאשר כתבו שם בתוס' וכדאיתא בפ' כל הפסולין [זבחים ל"ג ע"א] הילכך בע"מ קודמין כיון שהם טהורים. וראיתי ספרים שהגיהו בהם יכנס טמא ולא יכנס בע"מ³⁸. ולפ"ז פסק רבינו כר"ח ולא שני לי' לר' חייא בין הותרה לדחוייה, שאפילו אם הוא דחוייה ראוי שיקדמו לבע"מ. דלא אידחייא לגבייהו כלל, ואשתרי דנקיט לאו להכי נחית. ורבינו נקיט קושטא דמילתא והדין במקומו עומד והוא הנכון:

ומהר"ד ז' זמרא ז"ל כתב כבר כתבתי ע"ז לעיל:

בית הראה

הרמב"ם ז"ל פ"ז מה' בית הבחירה דין כ"ג וז"ל **בשעה שנכנסים הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה מצוה שיהיו הנכנסים כהנים תמימים לא מצאו תמימים יכנסו בעלי**

³⁸ ע' בכ"מ, וע"ע בקר"ס להמבי"ט ובמל"מ ובהר המוריה בזה.

ביאורי מהר"י קורקוס והרדב"ז

עליית בית קדש הקדשים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל ברייתא בפ' כיצד צולין [פסחים פ"ו ע"א] עלייה שע"ג קדשי הקדשים חמורה שאין נכנסים שם אלא פעם אחת בשבוע ואמרו לה פעמים בשבוע, וא"ל פעם ביובל. ונקיט רבינו פעם אחת בשבוע דהוי"ל מילתא מציעתא. וא"ת והרי עם קדושת העלי' נמצא י"א קדושות, ואנן תנן עשר קדושות ותו לא. וי"ל שקדושת העליות אינה קדושה בפני עצמה, אלא מקדושת בית קד"ק הוא,³⁵ דודאי אין לך קדושה חמורה יותר מבית קד"ק ומפני שהוא ע"ג קד"ק. ואין צריכין לעלות אליה אין עולין לה, אלא לצורך גדול כדי שלא ידרסו על גבי קד"ק. וזהו שסיימו בתוספ' דאב"ש שכתבתי למעלה אמרו לו אין זו מעלה, והכוונה כאשר כתבתי דקדושתה אינה אלא מחמת בית קדש הקדשים, ולא מפני מעלת קדושת עצמה אמרו כן. ובמה שכתבתי למעלה [הי"ב] בשם רבינו האי אפשר לתרץ גם זו:

ומהר"ד ז' זמרא ז"ל כתב והעלייה שעל גבי היכל לא ביאר רבינו מה היתה משמשת. וכבר כתבתי ע"ז³⁶. ומ"ש שאין נכנסים לשם אלא פעם אחת לשבוע היינו שבוע של שנים. והכי איתא בתוספ' [פ"ק דכלים] ודוקא בעליית שע"ג קד"ק, אבל בעליית שע"ג ההיכל הי' נכנסים³⁷. ולפיכך עשו פספסין להבדיל ביניהם: [מדות פ"ד מ"ה]

³⁵ ובתיו"ט פ"ד דמדות מ"ה כתב שהיא קדושה חמורה יעו"ש. ובתוס' יו"ט ספ"ק דכלים בזה.

³⁶ שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרצ"א וע' תוס' פסחים פ"ו ע"א בזה, ובריטב"א שבועות י"ז ע"ב.

³⁷ צ"ע דהא שם בפסחים פ"ו ע"א ילפינן מקרא דכל עליות ההיכל נתקדשו, וע' תוס' שבועות י"ז ע"ב דטמא הנכנס לשם ח"כ יעו"ש. ובמל"מ לעיל פ"ו ה"ז תמה על הרמב"ם שלא הביא זה. וכ"ה בק"ס למבי"ט כאן יעו"ש ובמנ"ח מצוה קפ"ד ושס"ב.

פרק ז' הלכה כ"ג

כהן טמא וישראל טהור ישראל טהור קודם לרב ולרב כהנא שהוא מסייע כהני סבירא ליה שהכהנים אפילו טמאים קודמין לישראל טהור לכך קתני מצוה בתמימים אין שם תמימים יכנסו בעלי מומין מצוה בטהורי' אין שם טהורי' יכנסו טמאים ואידי ואידי כהנים אין ישראלים לא רוצה לומר בקדימה שאפי' כהן טמא קודם לישראל טהור זהו נראה כונת הגמ' אבל כד מעיינינן בהרמב"ם ז"ל נראה דאתיא דלא כמאן שהרי אם כסבר' הראשונה לא אתיא שהרי לסברא הא' כשם שישראל טהור קודם לכהן טמא כך ישראל תם קודם לכהן בעל מום והרמב"ם ז"ל לא כתב כן שהרי כתב מצוה שיהיו הנכנסים כהנים תמימי' לא מצאו תמימי' יכנסו בעלי מומין כו' וכפי הס' השניה נמי לא אתיא שהרי לסברת השניה כהן בין טמא בין בעל מום קודם לישראל טהור ואם כן היה לו להרמב"ם ז"ל לומר לא מצאו כהן טהור יכנס טמא כמ"ש בבעלי מומין אם לא מצאו תמימים:

כתב ששלח אלי החכם השלם יצחק דיבזאלדו עמ"ש מוהריק"א בפ"ג מהלכות כלי מקדש דין ז' וז"ל ומ"ש ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה איש כו' משנה בפ"ב דערכין כו'. ואיכא למידק דמשמע מהכא דמשיגדיל ויהיה איש כשר לעבודה וזה סותר מ"ש למעלה שאינו נכנס לעבודה עד שיהא בן שלשים שנה וי"ל דהתם לשיר שהיא חכמה גדולה וצריכה לימוד המוסיקא והכא לשאר עבודות כו' יע"ש דקשה להולמו דהא הר"ם במז"ל לא קאמר ואינו נכנס לעבודה עד שיהא בן שלשים שנה אלא אינו נכנס לעזרה עד שילמדוהו חמשה שנים רוצה לומר דאעפ"י שמשגיגה לכלל איש כשר לעבודה מכל מקו' אינו עובד עד שילמדוהו ה' שנים תחילה דנהי דקרא דכתיב זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה וקרא דכתיב מבן שלשים שנה מיירי באהל מועד שבמדבר ולא לדורות מ"מ הלימוד דמפקינן מכאן לתלמיד שלא ראה סי' יפה כו' הוא כלל לכל הזמנים ואינו דוקא בן חמש ועשרים לשלשי' דהוא הדין בן עשרים לכ"ה או

מומין ואם אין שם כהנים יכנסו לויים לא מצאו לויים יכנסו ישראל מצוה בטהורים לא מצאו טהורים יכנסו טמאין כו'. וכתב הר"מ בתוספתא דכלים כו' ומפרש בסוף עירובין מצוה בתמימים כו' אידי ואידי כהנים ישראלים לא עכ"ל: ומשמע מלשונו שר"ל שפסק כלישנא בתרא ואני בעוניי לא ידעתי איך פסק הרמב"ם ז"ל כלישנא בתרא וכפי עניות דעתי אינו לא כלישנא קמא ולא כלישנא בתרא ואציע לשון הגמ' שבסוף עירובין וז"ל תנו רבנן הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן ולהוציא את הטומא' ומצוה בכהני' אם אין שם כהנים נכנסים לויים אם אין שם לויים נכנסים ישראל' ואידי ואידי טהורין אין טמאים לא א"ר הונא רב כהנא מסייע כהני דתני ר"כ מתוך שנא' כו' מצוה בתמימים אין שם תמימי' נכנס' בעלי מומין מצוה בטהורים אין שם טהורים נכנסים טמאים אידי ואידי כהני' אין ישראלים לא עכ"ל. יש מי שרצה לפרש שפרשו של אידי ואידי טהורים אין טמאים לא ואידי ואידי כהנים אין ישראלים לא רוצה לומר טהורים אין טמאין לא יכנסו כלל ולאידך איכא דאמרי אידי ואידי כהנים אין ישראלים לא ר"ל שלא יכנסו ישראלים כלל והא ודאי בורכא אם מפשטיות הגמ' דהתוספתא קתני הכל נכנסין להיכל שמשמע דאתא לרבוויי אפילו טמאים ועוד שאם לא יש טהורים יניחו את הטומאה בהיכל בשביל שלא יכנס טמא הא ודאי אינו סברא ולאידך מאן דאמר נמי קשה הקו' עצמה ועוד שהרי הרמב"ם ז"ל כפי זה הפירוש אתי דלא כמאן שהרי כת' שיכנסו טמאים וגם ישראלים כמ"ש בלשונו הטהור אבל האמת יורה דרכו שכונת הגמרא הוא לומר טהורים אין טמאים לא רוצה לומר התוספתא קתני מצוה בכהנים מצוה בלויים אין שם יכנסו ישראלים והוה קס"ד לומר שהאי מצוה בכהנים רוצה לומר שהכהנים אפילו טמאים קודמים לישראלים טהורים לכך אמר אידי ואידי טהורים אין טמאים לא רוצה לו' שמצוה בכהנים שאמרתי שהם קודמין דוקא טהורים אבל

פרק ז' הלכה כ"ג

השיר לשאר העבודות אינו מחוור דהא משנה ערוכה בערכין בפ"ב ר"א בן יעקב אומר אין עולין למנין ואין עולין לדוכן כו' וצוערי הלויים היו נקראים מוכח בהדיא שכשהיו קטנים אין עומדים על הדוכן אבל משיגדילו עומדין על הדוכן והיינו לשיר אף שהיא חכמה גדול' עכ"ל:

ואני הצעיר מקוצר רוח שיש בי לא הבנתי דבריו אעפ"י שכתב שהוא משנה ערוכה דהתם לא יש גלוי כלום מזה ואי משום דמתני' נקט אין הקטן כו' דמשמע הא גדול נכנס והיינו לדוכן כמו שכתב מעכ"ת אי מהא לא איריא דלעולם אין עולה לדוכן עד שיהיה בן שלשים והוא קרא מפורש והכא מתניתין כחה דהיתרא אתא לאשמועינן דאפילו קטן בשעה שעומדין הלויים בשיר נכנס כדי ליתן תבל בנעימה ובזה דלשיר כולם שוין בין קטן בין עד שיהיה בן שלשים אבל לשאר העבודות יש חילוק כמ"ש הרב מוהריק"א ואי קשיא הא קשיא למה הר"ם במז"ל לא כתב שהקטן נכנס בשע' שהלויים עומדים בשיר כיון שהוא גמרא ערוכה:

ועוד הקשה החכם השלם שיחיה לעד וז"ל ועוד קשה בתירוץ הב' שחילק שהתם מיירי בעבודה המיוחדת לו והכא מיירי במקרה דייקא נמי דהכא כתב לעבודה והתם לעבודתו וזה הפך ממתני' שסיים הוא ז"ל דמהדיא מתניתין משמע בהדיא שכשהיו קטנים אינן נכנסים אלא במקרה אבל כשהגדילו עולין למנין והיינו כשיהיו בן ט"ו או בן י"ג עכ"ל ועם מ"ש אין צורך לכפול הדברים:

וזאת אשר כתב אלי החכם הנזכר וז"ל ראיתי מ"ש מעכ"ת על הקושיא הראשונה והן דברים נכונים בעיני וכן דעתי נוטה כמו שהוא כתוב אצלי דלעולם הרמב"ם סבירא ליה דצריך שלשים באהל מועד שבמדבר ובין בשילה ובית העולמי' וראיתי מ"ש מעכ"ת מהרמב"ם בסימן שאחר זה כו' אלא שמה שתמה מעכ"ת דאיך אפשר לומר שאינו צריך שלשים בבית העולמים שהרי בהדיא אמרו בגמ'

מבן ט"ו לעשרים ואם כן כמו שבאהל מועד שבמדבר היה צריך חמש שנים שילמדוהו תחילה הכא נמי בשילה ובית העולמים אינו נכנס לעבודה עד שילמדוהו חמש שנים והשתא לא סתרי דברי הרמב"ם אהדדי עכ"ל: ואחרי המחילה לא ידעתי היאך פה קדוש יאמר דבר כזה שהרמב"ם ז"ל לא מצריך ללויים שיהיו בן שלשים שנה לשיר ושיש חילוק בין אוהל מועד שבמדבר לבית העולמים שהרי בהדיא בגמ' בחולין שם באותו פרק באותו מקום לא נאמר זה החילוק כי אם על פסוק וזאת אשר ללוי' לומר שאין הלויים פסולי' בשנים ובמומים התם יש חילוק בין בית העולמי' לאוהל מועד שבמדבר ואפי' התם אי לאו דמצא מיעוטא לעבוד עבודה עבודה ועבודת משא לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף יעויין שם וכן הברייתא דהלויים אינן נפסלין אלא בקול בבית העולמים לא נקט אלא היתרא דחמשים ולמעלה בקולו אבל מבן חמש ועשרים ולמטה לא נקט ודוק:

אבל על פסוק מבן חמש ועשרים אין חילוק כי אם הוא לדורות וכן הרמב"ם בסימן שאחר זה כתבו זה שנא' בתורה בלויים ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה אינו אלא בזמן שהיו נושאים המקדש ממקום למקום כו' ואם איתא שגם בלויים להכניסם בשיר יש חילוק למה לא נקט אותו ואדרבא בתחילה היה לו להשמיענו זאת ולומר ואעפ"י שכתוב מבן חמש ועשרים וכתוב אחר אומר מבן שלשים שנה זהו באהל מועד כו' אבל בזמן בית העולמים אינו נכנס לעבודה עד שיהא איש כו' ואחר כך ישמיענו שצריך חמש שנים ללימוד ומ"ש מעכ"ת דהרמב"ם לא קאמר ואינו נכנס לעבודה עד שיהא בן שלשים כו' דבריו נעלמו ממנו דדברי הרמב"ם ז"ל ברור מללו ודבריו אינן צריכים פי' דקרא דכתיב בתורה כתבו הרמב"ם ז"ל ובתחילה כתב התירוץ שיש בין שני הכתובים דהיינו ה' לשילמדוהו ה' הכתוב ומבן שלשים ולא חילק כלום ועוד הקשה החכם השלם שיחיה למורי"ק וז"ל ועוד דבתירוץ הראשון שחילק בין

פרק ז' הלכה כ"ג

דקדקתי בלשוני לומר שהמיעוט' שמביא הגמרא לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף לומר שזה החילוק אינו כי אם למשא ולפירוק ולא לפחות מבן חמש ועשרים ועוד שבבריתא דקתני בד"א באהל מועד שבמדבר אבל בשילה ובית העולמים אין נפסלין אלא בקול כו' אם בשלמא הפי' שאין נפסלין אלא בקול הוא למעלה מבן חמשים אבל למטה אין היתר כי אם עד בן כ"ה שנים ניהא אבל אם הפי' של אין נפסלין אלא בקול קאי בין למעלה מבן חמשים בין למטה מכ"ה קשה שעדין היה צריך לברייתא לנקוט דין אחר ולומר והיינו דלמטה מכ"ה שנים כשר היינו משיהיה איש אבל אם אינו איש לא אלא ודאי מדלא אשמועינן זה מוכח דקאי דוקא למעלה מבן נ' שנים אבל פחות מכ"ה שנים לא ודוק:

ודברי היש מפרשים כבר היו כמוסי' בידי אולי הייתי יכול ליישבם כדי שלא תקשי למה הרמב"ם ז"ל לא חילק גם כן בלויים כמו שחילק בסעיף שאחר זה ועוד נ"ל להכריח ממתני' דערכין דקתני דאין הקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלויים כו' ולמה הגמ' לא דייק הא גדול נכנס והא כתיב ומבן שלשים שנה ויתרין לא קשיא כאן בבית העולמים כאן באוהל מועד שבמדבר אלא ודאי שהגמ' קים ליה שאפי' גדול אינו נכנס לשיר לדוכן ולכך לא הקשה זה שהגמרא כחה דהיתרה אתא לאשמועינן ולכך הרמב"ם ז"ל כשהשמיענו ואינו נכנס לעבוד' עד שיגדיל ויהיה איש הביא מקרא מאיש איש על עבודתו ומוהרי"ק מכה הסברא חילק הני ב' תירוצים ודוק ועמ"ש מעכ"ת דלא קשיא כו' אחרי המחילה איברא שהקטן יכנס אבל שישב עם אחיו הלויים היכן הוא במשמעות שאפי' למי שהוא גדול צריכים אנו לתירוצי מרן ז"ל או במקרה או לשאר עבודות אבל קטן כלל לא ודוק (ועיין בספר צרור הכסף דף קי"ז ע"ג וע"ד ע"ש):

בחולין דזה החילוק אינו אלא בבן חמשים וכן מהברייטא דלקמן כו' נראה דזה אינו תמיהא כלל דהרי רש"י ז"ל לא פי' כן כמו שיר' המעיין שם וכן פיר' היש מפרשים שהביאו מרן ז"ל שם ולא השיגו עליו שמהגמ' לא משמע כן באופן דמזה הגמ' ליכא הוכחה לשום פי' דאפש' לומר הכי ואפשר לומר דקאי החילוק לשניהם כמ"ש מהפי' רש"י ז"ל והמפרשים ואפילו להכרח שהכריחנו דכן נראה מדלא חילק לענין שלשים כמו שחילק לענין חמשים יש להקשות כמו כן דלמה לא השיגו מרן להיש מפרשים מזה איך שיהיה:

ומ"ש עוד מעכ"ת לתרין הב' קושיות דמתני' לא יש שום גילוי דקטן דנקט המשנה לא אתיא לדיוקא ולעולם דאינו עולה לדוכן עד שיהיה בן שלשים והכא מתני' כחה דהיתר' אתא לאשמועי' דאפי' בשעת שעומדין הלויים בשיר נכנס כו' אם כן דמתני' לא אתא לאשמועינן אלא דקטן יכול לכנס בשעה שהלויים עומדים בשיר ולא לדיוקא אם כן מאין לו למרן ז"ל לומר דכשיגדיל ויהיה איש כשר לשאר עבודות וכן לתירוץ ב' דבמקרה יכול לעבוד כיון דלעולם צריך ל' ומתני' לא אתא לדיוקא אם כן מנ"ל החילוקים הללו ועמ"ש מעכ"ת אי קשיא הא קשיא נראה דלא קשיא כלל דחידוש זה שהקטן נכנס בשעה שהלויים עומדים בשיר כבר הוא במשמעות דברי הרמב"ם ז"ל שכתב ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה איש דוקא לעבודה צריך שיהיה איש הא שלא לעבודה אפילו קטן יכנס וכן ממשעות הלשון שכתב אין בן לוי נכנס לעבודתו דוקא לעבודתו כו' עכ"ל:

וראיתי דברי מעכ"ת וערבים עלי דברי דודי"ם מ"ש שאין הכרח בגמרא ומ"ש רש"י ולא נעלמו ממני דברי רש"י ז"ל דרש"י ז"ל לא כתב זה לויים בשנים פסולים פחות מבן שלשים ויותר מבן חמשים כו' כי אם בתחילת הברייטא כמו שהוא הדין כן אבל החילוק שמחלק בין אוהל מועד שבמדבר לבית העולמים לפחות מבן כ"ה לא ולכך

פרק ז' הלכה כ"ג

הר המוריה

בע"מ מצוה בטהורין אין שם טהורים נכנסין טמאים וכו' משמע דעדיפי בע"מ מטמאין ועל במה שהביא רבינו במדות שם לשון התוספא דפ"ק דכלים ומשמע שם דבע"מ עדיפי מטמאים וישראלים טהורים עדיפי מכהנים טמאים יעו"ש היטיב מסידור לשונו ויש לעיין בזה.

להיכל לתקן וכו'. עי' מרן מה שתמה דמשמע ממשנה דמדות שם דדווקא בקה"ק הוא כן ולא בהיכל יעו"ש והנה מלישנא דתוספתא פ"ק דכלים והובאה בפ' המשנה לרבינו במדות שם משמע דקאי נמי על ההיכל ובפרט לפי מש"כ לפנינו בעירובין שם הכל נכנסין בהיכל לבנות ולתקן וכו' ועלה קאי מצוה שיכנסו בתיבות וק"ל ופשוט. ועי' בהג"ה במרן מש"כ בזה אולם מש"כ ואע"ג דבתר הכי מייתי קרא ויבאו הכהנים לפנימה בית ה' לטהר לאו למימרא דדווקא בקה"ק אלא דל"ת בקדש דווקא לכנסו אבל לא בקה"ק אלא כל קדש במשמע עכ"ל ומשמע מזה דס"ל דהאי קרא קאי בקדש הקדשים ואילו בעירובין שם משמע דמיירי בהיכל יעו"ש היטיב. א"כ לק"מ כלל. ומש"כ בהג"ה וז"ל וסבר רבינו דכיון בתוספתא אפ"ל בקדש מיירי לא פליגי אמתניתין דמתניתין רבוותא קתני אבל ה"ה להיכל עכ"ל וצ"ל דהרבותא הוה דאפ"ל בקדשי קדשים משלשלין אומנין. אבל בפסחים כ"ו א' מסקינן שם דמעלה עשו בבית קדשי הקדשים יעו"ש ומשמע דבהיכל לא עשו מעלה זו. אמנם כבר כתב המל"מ דהא דתירץ שם הש"ס כן היינו לאביי אבל אליבא דרבא דהלכתא כוותיה דלא אפשר ולא קא מכוינ אסור אה"נ דה"ה בהיכל הדין כן יעו"ש וע"ע בפסקי תוס' מדות סי' י"ט דמשמע כרבינו יעו"ש היטיב. ועי' יומא נ"ד א' דהיו גוללין את הפרוכת ומראין להן את הכרובים יעו"ש ויש לחלק בין צבור ליחידים ועי' במ"ר פרשת אחרי מות פ' כ' ופרשת במדבר פ"ב יעו"ש היטיב.

מכוון על קה"ק וכו'. פ"א בשבוע וכו' עי' מרן מש"כ ע"ז ועי' בתוס' יו"ט פ"ד דמדות מ"ה שכתב להשיג עליו יעו"ש.

מצוה שיהיו כהנים וכו'. עי' כ"ז בתוספתא פ"ק דכלים ובעירובין ק"ה א' ובפ"א רבינו למדות שם יעו"ש.

לא מצאו טהורים וכו'. מסידור לשון רבינו משמע דעדיף ישראל טהורים מכהנים טמאים והיינו כברייתא קמיייתא דעירובין ק"ה א' ומרן הביא ע"ז הא דתני רב כהנא לסיועי כהני דעדיף בכהנים טמאים מישראלים טהורים יעו"ש ולא ידעתי מאין למד כן בדברי רבינו. ובעין משפט משמע כמו שכתבתי. ועוד יבואר מזה אי"ה לקמן.

ועיין מש"כ המל"מ בדין אם נמצא טומאה בעזרה דמטמאין לויים ולא כהנים ודווקא כהני חדתי לא מטמאין אבל אם יכול להיות ע"י הכהנים שנטמאו כבר בהיכל תו לא מטמאין לוי חדתי יעו"ש.

יכנס בע"מ וכו'. כ"ה גי' מרן. וגי' המבי"ט שאליה רמז מרן צ"ל יכנס טמא ולא יכנס בע"מ שהטומאה דחויי' בציבור ולזה הסכים המל"מ יעו"ש אמנם בעין משפט משמע כדברי מר"ן. והנה לפי גי' המבי"ט דטמא עדיף מבע"מ והנה מדכתב רבינו מקודם לא מצאו תמימים יכנסו בע"מ וכו' ומשמע דעדיפי כהנים בע"מ מישראל תמימים וכ"ש דעדיפי כהנים טמאים מישראלים טהורים וכדעת מרן לעיל בד"ה לא מצאו טהורים אמנם לנוסחת מרן דעדיפי בע"מ מטמאים א"כ י"ל דלעולם כהנים בע"מ עדיפי מישראל תמימים ומ"מ ישראלים טהורים עדיפי מכהנים טמאים. והבן. והנה לכאורה מהברייתא דהביא רב כהנא לסיועי כהני משמע קצת דהעיקר כגל' מרן דהכי איתא התם מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסים

פרק ז' הלכה כ"ג

כיון שאסור להכנס להיכל שלא לצורך עבודה ואפילו נכנס להשתחוות ואפ"ל כהן גדול כמ"ש בריש פ"ב מהל' ביאת מקדש ומלקות נמי איכא אם כן כיון שאפשר לתקן ע"י תיבות למה לא יתקנו שיכנסו ע"י תיבות ולא יתחייב כמ"ש בפ"ג מהל' ביאת המקדש הלכה י"ט ומה שאמרה המשנה שלא יזונו עיניהם מבית קודש הקדשים דמשמע דלענין מה בית קודש הקדשים דוקא איתמר היינו לענין מה שהיו משלשלין אותם דרך לולין כדי שלא יראו בית קה"ק שאם היו נכנסין בתיבה כיון שצד אחד מן התיבה פתוח היה רואה את כל הבית ובבית קה"ק החמירו שלא יבואו לראות ובהיכל לא היו משלשלין דרך גגות אלא מכניסין אותם בדרך הפתח בתיבות.

מלך שלם

בשעה שנכנסים הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין ואם אין שם כהנים יכנסו לויים לא מצאו לויים יכנסו ישראל מצוה בטהורים לא מצאו טהורים יכנסו טמאים טמא ובעל מום יכנס בעל מום. וכתב מרן דברי רב כהנא בסוף ערובין דף ק"ה ע"א ומדברי הרמב"ם נראה דפסק דלא כמאן וצ"ע.

ולענ"ד נראה דפסק כרב כהנא וכמו שכתב הרב ז"ל וזהו פ"ל הגמרא ת"ר הכל נכנסים בהיכל לבנות ולתקן מצוה בכהנים אם אין שם כהנים כלל אפ"ל בעלי מומין נכנסים לויים אין שם לויים נכנסים ישראלים ואידי ואידי טהורים אין טמאין לא ר"ל שלא תבין דכשאמר אין כהנים נכנסים לויים ר"ל אפילו אם אין שם כהנים טמאין נכנסים לויים דאידי ואידי בין כהנים שמקדימין ללויים בין לויים שמקדימין לישראלים דוקא טהורין מקדימים אבל טמאים לא דישראל טהור עדיף מכהן טמא רב כהנא מסייע כהני ופירש"י דכהנים טמאים עדיפי

והנה כתומי לדבר בפרק זה. אמרתי להעיר בדבר א' ע"י בשעה"מ הי"ח שהביא מס' שדה יהושע דקדשי קדשים אינן נאכלין רק בעזרת כהנים יעו"ש שהשיג עליו מלשון רש"י דקדושין נ"ב ב' ומלשון רבינו יעו"ש. ובאמת תמוה הוא מאד דמבואר בתוספתא בפ"ק דכלים דכל העזרה הוא כשר לאכילת קדשי קדשים יעו"ש היטיב וכן מבואר יותר בזבחים נ"ו א' יעו"ש היטיב ושם ק"ב ב' ובדוכתי טובי. ופשוט הוא מאד.

ובענין גוף הדבר אי נשים נכנסות בעזרה ע"י חגיגה ט"ז ב' דאף ר' יוסי דס"ל נשים סומכות רשות מ"מ אינן סומכות רק בעזרת נשים ואהכי קורין לה עזרת נשים משום דמשם ולהלן אין הנשים נכנסות לה ודומיא דנקרא עזרת ישראל משום דמשם ולהלן אין הישראלים נכנסין ה"נ מעזרת נשים ואילך אין הנשים נכנסות ואולי זה דעת רש"י ז"ל שהביא מהך דכלים יעו"ש היטיב והבן. ומה שהקשו התוס' והא סוטה נכנסה להניף וכן נזירה יעו"ש הנה פשיטא מסוטה לק"מ וכי סוטה מקבלת קידושים והא א"א היא רק דעיקר הקושייא מנזירה. וי"ל כי גם התנופה היתה לפני שער ניקנור וכן משמע ברמב"ם הל' סוטה פ"ג וכן משמע בסוטה כ' ב' דלא היתה כלל בעזרת ישראל ואי משום דכתיב והניף לפני ה' ה"נ כתיב והעמידה לפני ה' ועיין ירושלמי סוטה פ"א ה"ה וה"נ י"ל בנזירה ויש לעיין בזה. ודע דמה"ת פשיטא דמותרת ליכנס לעזרה מדכתיב אל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה הא אח"כ שרי והבן וע"ע לקמן פ"ג מכלי המקדש ה"ג מש"כ מזה.

זכור לאברהם

בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל וכו' וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות. וכתב מרן ויש לתמוה דמשמע ממתני' דדוקא בקדש הקדשים אמרו ולא להיכל ורבינו שכתב הנכנסין להיכל מנין לו עכ"ל. ונראה דסברה הוא

פרק ז' הלכה כ"ג

מקורי הרמב"ם לרש"ש

בכ"מ, נקט רבינו כמ"ד אחת בשבוע דהיא סברא מציעתא. על תוס' יו"ט פ"ד דמדות מ"ה ד"ה וראשי פספסין טעם אחר יותר נאות.

ציוני מהר"ן

וכל הנכנסין להיכל לתקן יכנסו בתיבות. על בכ"מ שכתב ורבינו שכתב הנכנסין להיכל מנין לו, ועל במש"כ המגיה, ועל שבועות דף ט"ז, ועוד בכ"ד אר"א שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרות בונין מבפנים, ופירש"י כשהיו בונין ההיכל בימי עזרא עושים קלעים במקום החומה ובונין את כתלי החומה אצל הקלעים, וכן לעזרות אלא שבהיכל נתנו הקלעים לפנים ממקום החומה ובונין את החומה מבחוץ שלא יזונו עיניהם מן ההיכל ע"כ. ולפ"ז שפיר כ' רבינו דגם להיכל היו צריכין ליכנס בתיבות כיון דהטעם דאיתמר בגמ' לענין קה"ק שייך גם בהיכל דגם בכאן יש איסור שלא יזונו עיניהם מן ההיכל, ומצאתי בע"מ בעדיות פ"ה מ"ו ששם נשנה משנה זו דהובא בשבועות הנ"ל שרמז לזה:

קרית ספר

מקום שהיה בעליה מכוון על קדש הקדשים אין נכנסין לשם אלא פעם אחד בשבוע דאף על גב דעליות לא נתקדשו כדאמ' לעיל עליות היכל נתקדשו כדכתיב ועליותיו וחדריו וכתיב הכל מיד ה' עלי השכיל וקדושתה היא שלא יכנסו שם ללא לצורך דהא קדושת היכל נמי היא שלא יכנסו ללא לצורך. כשנכנסין להיכל להוציא את הטומאה ולתקן את ההיכל מצוה בתמימים אין תמימים יכנסו בעלי מומין דכתיב אך אל הפרכת לא יבא בבעלי מומין אך חלק דאכין ורכין מיעוטיין דשרי לעיולי למלאכת ריקועין שמחפין בהם בית קדש

מישראלים טהורים דתני רב כהנא מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסים בעלי מומין מצוה בטהורים אין שם טהורים נכנסין טמאין אידי ואידי ר"ל בין כהנים בעלי מומין בין כהנים טמאים כהנים אין ישראלים לא דאם יש כהן טמא אפי' אם יש ישראל טהור קודם הכהן טמא לישראל טהור.

ובזה יובן כונת הרמב"ם מצוה שיהיו הנכנסים כהנים תמימים לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין ואם אין שם כהנים אפילו בעלי מומין יכנסו לויים לא מצאו לויים יכנסו ישראל מצוה בטהורים דקשה דלמה אמר מצוה בטהורים ולא אמר לא מצאו טהורים יכנסו טמאים לכך נראה דקאי לעיל אהא דאמר מצוה בתמימים יכנסו בעלי מומין מצוה בטהורים שיהיו הכהנים טהורין לא מצאו טהורין יכנסו טמאין דטמא ובעל מום בעל מום קודם אבל לעולם דכהן טמא קודם לישראל טהור וכמימרא דרב כהנא ודוק.

מעשה רקח

מקום שהיה וכו'. בפ' כיצד צולין אבא שאול אומר עליית בית קודש הקדשים חמורה מבית קודש הקדשים וכו' ורבינו לא הזכיר חומרא זו נראה דהיינו טעמא משום דהתוספתא פ"א דכלים פליגי עליה ואמרו לו אין זו מעלה ע"כ:

יכנס בעל מום וכו'. כן הגיה מרן ז"ל עיין עליו והמל"מ ז"ל מפני שמצא הגירסא האחרת בהרב קרית ספר החזיק בה עיין עליו ובאמת שגם בנוסח אחר כתב יד קדמון כתוב כן ולמ"ש מרן ז"ל דרבינו שהעתיק היכל מנין לו ע"כ י"ל דמצינו קודש קדשים דנקרא היכל כדאיתא:

פרק ז' הלכה כ"ג

הקדשים מתוכו וכן בשאר כיון דלא איפשר בלאו
הכי דליכא אחריני נכנסין כדגלי קרא בבעל מום
בעל מום וטמא יכנס טמא שהטומאה דחוייה בצבור
דכתיב מועדו ואפילו בטומאה: